

EESTI NSV TEADUSTE AKADEEMIA
MAJANDUSE INSTITUUT

M. BRONŠTEIN, D. KRUGLJAK, L. TULP

MATERIAALSE HUVITATUSE
PRINTSIIBI RAKENDAMINE
EESTI NSV KOLHOOSIDES

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS

2133164

A-21078

EESTI NSV TEADUSTE AKADEEMIA
MAJANDUSE INSTITUUT

M. BRONŠTEIN, D. KRUGLJAK, L. TULP

MATERIAALSE HUVITATUSE
PRINTSIIBI RAKENDAMINE
EESTI NSV KOLHOOSIDES

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1956

SISUKORD

Eessõna	3
Sissejuhatus	5
I peatükk. Partei ja välitsuse abinõud kolhooside ja masina-traktorijaamade materiaalse huvi suurendamiseks kolhoositootmise arendamise vastu	15
1. Muudatused kolhooside ja masina-traktorijaamade vaheliste arvelduste süsteemis	16
2. Muudatused riiklike müügikohustuste arvestamise praktikas ja põllumajandussaaduste riikliku kokkusu süsteemis	25
3. Kolhoosikaubandus kui põllumajandussaaduste realiseerimise tähtis kanal ja kolhoosi tulude allikas	38
4. Uus planeerimissüsteem on kolhooside ja kolhoosnikute materiaalse huvi tõstmise efektiivne tegur	42
II peatükk. Kolhoosnikute isikliku materiaalse huvi suurendamine kolhoosi ühismajapidamise arendamise vastu	45
1. Kolhoosnikute kõrge tööaktiivsus on kolhoosi ühistootmise arendamise ja kolhoosnikute materiaalse heaolu tõusu peamine allikas	45
2. Kolhoosnikute materiaalse huvi suurendamine kolhoosi ühismajapidamise arendamise vastu	52
a) Normipäevatasu suurendamine	52
b) Kolhoosnikute töö tasustamine vastavalt tehtud töö kogusele ja kvaliteedile	70
c) Kolhoosnikute rahaline avansseerimine	93
3. Materiaalse huvitatuse printsiip ja kolhoosnikute isiklik abimajand	102
Kokkuvõte	106

М. Бронштейн, Д. Кругляк, Л. Тульп.

ПРИМЕНЕНИЕ ПРИНЦИПА МАТЕРИАЛЬНОЙ ЗАИНТЕРЕСОВАННОСТИ
В КОЛХОЗАХ ЭСТОНСКОЙ ССР

На эстонском языке
Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярну маантээ 10

*

Toimetaja S. Hä r m a. Tehniline toimetaja L. U u s p ö i d
Korrektorid L. G o l b e r g ja E. K a s k

Ladumisele antud 12. IV 1956. Trükkimisele antud 30. VI 1956. Paber 54×84, 1/16. Trükipoognaid 6,75. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 5,53. Arvutuspoognaid 6,35. Trüklarv 3000. MB-05813. Tellimise nr. 1444.

Trükikoda «Tartu Kommunist», Tartu, Ülikooli 17/19.

Hind rbl. 1.50

EESSONA

Käesoleva töö eesmärgiks on tutvustada lugejaile materiaalse huvitatuse printsiibi rakendamist Eesti NSV kolhoosides.

Autorid seadsid endile ülesandeks näidata materiaalse huvitatuse printsiibi tähendust ja osa kolhooside ühismajapidamiste arendamises, propageerida ja selgitada partei ja valitsuse otsuseid kolhooside, kolhoosnikute ja masinatraktori jaamade materiaalse huvi suurendamiseks kolhoositootmise arendamise vastu, levitada materiaalse stimuleerimise rakendamise kogemusi Eesti NSV kolhoosides.

Materiaalse huvitatuse printsiipi käsitletakse töös riigi ja kolhooside vaheliste majanduslike suhete ning kolhooside ja kolhoosnikute vaheliste majanduslike suhete liinis.

Töö on mõeldud rajooni-, partei-, nõukogude ja kolhoosiaktiivile.

2

SISSEJUHATUS

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei ajaloolistes otsustes on välja töötatud Nõukogude riigi majandusliku võimsuse edasise tugevdamise ja rahva heaolu tõstmise programm.

Meie rahvamajanduse edasise tõusu aluseks on rasketööstuse igakülgne arendamine. Rasketööstus on meie rahvamajanduse kõigi harude — põllumajanduse, kerge- ja toiduainete tööstuse jt. arendamise alus ning seega ka nõukogude rahva heaolu püsiva kasvu allikas. Rasketööstus on Nõukogude Liidu kaitsevõime alus. Kommunistliku ülesehitustöö ülesannete edukaks lahendamiseks on vaja, et võimsa tööstuse kõrval oleks meil ka igakülgsest arenenud põllumajandus. Põllumajanduse ülesandeks on toota toiduaineid ja põllumajanduslikku toorainet niisugusel hulgal, mis on vajalik elanikkonna pidevaks varustamiseks ja riigi muude vajaduste rahuldamiseks.

NLKP Keskkomitee septembripleenum, märkides rea põllumajandusliku tootmise harude edasise mahajäämise lubamatust, näitas, et antud etapil seisab kõige aktuaalsem ülesanne selles, et rasketööstuse edasise igakülgse arendamise kõrval saavutada ka põllumajanduse kõigi harude järsk tõus. NLKP Keskkomitee septembripleenumi otsuses ja sellele järgnenud otsustes on kindlaks määratud põllumajanduse edasise tõusu põhilised teed. Sotsialistliku põllumajanduse töötajate ette on püstitatud ülesanne tõsta 1960. aastaks teravilja kogutoodang 11 miljardile puudale, suurendada põhiliste loomakasvatussaaduste toodangut kaks või enam korda, toota küllaldaselt kartulit, köögivilja ja teisi saadusi.

Partei ja valitsuse poolt väljatöötatud abinõud põllumajanduse kõigis harudes järsu tõusu saavutamiseks on tegevusprogrammiks kõigi liiduvabariikide töötajatele. Nad määravad ka Eesti NSV põllumajanduse edasiarenemise teed. Eestil kui aja jooksul välja kujunenud arenenud

piimakarjanduse ja seakasvatusega vabariigil on soodsad tingimused ka köögivilja, kartuli ja lina kasvatamiseks, mistõttu ta võib ja peab etendama tähtsat osa meie maa varustamisel nende vajalike põllumajandussaadustega. Seoses sellega peab Eesti NSV kolhoosides piima ja liha tootmine tunduvalt suurenema.

Käesoleval ajal on loodud ja luuakse kõik vajalikud materiaalsed ja organisatsioonilised eeldused, mis kindlustavad kolhoositootmise järsu tõusu Nõukogude Liidu kõigis piirkondades. Partei pealiini järjekindel ellurakendamine rasketööstuse igakülgse arendamise alal löi võimalused sotsialistliku põllumajanduse materiaal-tehnilise baasi edasiseks tunduvaks tugevdamiseks. 1954. aastal andis meie tööstus põllumajandusele 137 000 üldotstarbelist traktorit (ümberarvestatult 15-hobujõulisteks) ja 46 000 vahelt-harimistraktorit, 37 000 teraviljakombaini ja palju teisi põllutöömehhanismid. Üksnes Eesti NSV-sse suunati 1954. aastal 671 traktorit (ümberarvestatult 15-hobujõulisteks). Teostatakse tootmisprotsesside laialdast mehhaniseerimist, sealjuures ka niisugustes töömahukates põllumajandus-harudes, nagu loomakasvatus ja köögiviljakasvatus.

Partei ja valitsuse poolt on läbi viidud rida abinõusid masina-traktori ja amades alalise kvalifitseeritud kaadri loomiseks, kes oleks võimeline kasutama uut tehnikat kõige täielikumalt ja tootlikumalt ning juurutama tootmisse eesrindlikke kogemusi ja põllumajandusteaduse saavutusi. Tunduvalt on paranenud põllumajanduse juhtivate ja inser-tehniliste töötajate koosseis.

Meie maal on juba palju tehtud kolhooside juhtiva kaadri tugevdamiseks. Kolhooside esimeesteks on valitud tuhanded kogenud organisaatorid partei-, nõukogude ja majandusala töötajate ning kolhoositootmise eesrindlaste hulgast. Partei kutsel saatis linn kolhoosidesse tööle töö-lisklassi ja nõukogude intelligentsi paremaid esindajaid.

Partei ja valitsuse poolt läbi viidud kolhooside ja kolhoosnikute materiaalse huvi tunduv tõstmise põllumajandusliku toodangu suurendamise vastu on sotsialistliku põllumajanduse edasise tõusu saavutamise üheks tähtsamaks tingimuseks.

Milles seisab ettevõtte ja iga töötaja huvi oma töötulemuste vastu, materiaalse huvitatuse printsiibi tähendus ja sisu sotsialismi tingimustes?

Artiklis «Oktoobrirevolutsiooni neljandaks aastapäevaks»

kirjutas V. I. Lenin: «Mitte otseselt entusiasmi alusel, vaid suure revolutsiooni poolt tekitatud entusiasmi abil, isikliku huvi alusel, isikliku huvitatuse alusel, majandusliku kalkulatsiooni alusel püüdke ehitada esmalt kindel purre, mis ... viib ... sotsialismile; ... muidu ei too te kümneid ja kümneid miljoneid inimesi kommunismile.»¹

Ettevõtte kogu kollektiivi ja iga üksiku töötaja materiaalse huvi kasutamine oma töötulemuste vastu on sotsialistliku majandamise üheks põhiliseks meetodiks, mis määratakse sotsialismi majanduslike tingimuste poolt.

Sotsialism loob objektiivsed tingimused, mis võimaldavad kooskõlastada inimeste isiklikud huvid kogu ühiskonna huvidega. Seal, kus valitseb sotsialistlik ühiskondlik omandus tootmisvahendeile ja puudub ekspluateerimine, on ühiskond tervikuna ja iga tema liige eluliselt huvitatud ühiskondliku tootmise arendamisest, sest üksnes ühiskondliku tootmise kasvu baasil on võimalik rahuldada töötajate kasvavaid kultuurilisi ja materiaalseid vajadusi. Kõik see loob massilise tööentusiasmi, uue kommunistliku suhtumise töösse.

Kuid on vaja arvestada ka seda, et sotsialism kasvab välja kodanliku ühiskonna rüpest ega ole sellepärast veel vaba kapitalismi traditsioonidest ja igandeist. Ühiskondliku tootmise tase sotsialismi tingimustes ei võimalda veel kindlustada kõigi rahvatarbekaupade küllust ja nende jaotamist vastavalt vajadustele. Samuti pole töö veel saanud inimeste esimeseks eluvajaduseks, veel pole üle saanud mõningate ühiskonnaliikmete hooletust suhtumisest töösse. Ühiskonna üksikute liikmete poolt ühiskonnale antav töö hulk ei ole kaugeltki ühesugune, kuna säilib veel oluline erinevus vaimse ja füüsilise töö vahel, ei ole saavutatud tootmisprotsesside täielikku mehhaniseerimist, on olemas suured erinevused töötajate kvalifikatsioonis. Kõik see nõuab ühiskonna poolt ranget kontrolli töö ja tarbimise määra üle. Materiaalsete hüvede jaotamise ainuvõimalik ja vajalik moodus sotsialismi tingimustes on jaotamine töö järgi.

Töö järgi jaotamise printsiip tuleneb sotsialismi objektiivsetest majanduslikest tingimustest, sotsialismi põhilise majandusseaduse nõudeist. Sotsialismi põhiline majandusseadus seob kogu ühiskonna püsivalt kasvavate materiaal-

¹ V. I. Lenin, Teosed, 33. kd., Tallinn, 1955, lk. 36.

sete ja kultuuriliste vajaduste rahuldamise sotsialistliku tootmise pideva kasvu ja täiustamise vajadusega. Iga ühiskonnaliikme huvide rahuldamine sõltub eelkõige ühiskondliku tootmise arenemistasemest. Ühiskondliku tootmise kasv pole aga võimalik ilma tootootlikkuse kasvuta.

Töö järgi jaotamine kindlustab töötajate isikliku materiaalse huvitatuse oma töötulemuste parandamise ja oma tootootlikkuse tõstmise vastu, olles seega tootmise arendamise ja töötajate heaolu tõusu võimsaks hoovaks. Jaotades tööprodukte vastavalt iga töötaja osavõtule ühiskondlikust tootmisest, s. o. töö järgi, ühendab sotsialistlik ühiskond töötajate isiklikud huvid üldriiklike huvidega.

Sotsialismi tingimustes, kus puudub inimese ekspluateerimine inimese poolt, ei saa keegi omastada teise ühiskonnaliikme töö produkti. Kuid see ei tähenda, et kogu tööga loodud ühiskondlik produkt tuleb jaotada töötajate isiklike vajaduste rahuldamiseks. Laiendatud sotsialistliku taastootmise protsessi teostumiseks ja sotsialistliku riigi normaalseks funktsioneerimiseks on vaja, et osa ühiskondlikust produktist läheks kulutatud tootmisvahendite asendamiseks, akumulatsiooniks ja ühiskonna materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste rahuldamiseks. Seega sotsialistlikus ühiskonnas töötajate töö koosneb tööst «endale» ja tööst «ühiskonnale».

Ühiskondliku tootmise pidev kasv on töötajate isiklike vajaduste järjest täielikuma rahuldamise peamine, otsustav allikas. Sellepärast tööprodukti ühe osa suunamine ühiskondlike vajaduste katteks vastab täielikult ühiskonna vajadustele tervikuna ja töötajate isiklikele vajadustele. Ülesanne seisab siin õigete proportsioonide loomises töö «endale» ja töö «ühiskonnale» vahel, proportsioonide, mis arvestaksid nii ühiskonna kui terviku huvisid ning samuti ka ühiskonna iga üksiku liikme materiaalseid huvisid.

Järelikult, materiaalse huvitatuse printsiibi rakendamine eeldab: esiteks — ühiskondlike ja isiklike huvide õiget ühendamist, niisuguse vastastikuse suhte loomist töö «endale» ja töö «ühiskonnale» vahel, mis kindlustaks ühiskonna huvide rahuldamise tervikuna ning samaaegselt iga töötaja materiaalse huvi ühiskondliku tootmise arendamise vastu; teiseks — sotsialistliku ühiskonna liikme või liikmete grupi materiaalne hüvitamine peab rangelt vastama nende poolt ühiskondlikus tootmises kulutatud töö

kogusele ja kvaliteedile. Sealjuures peab töötajate isikliku tarbimise fond suurenema koos ühiskondliku tootmise ja töötotlikkuse kasvuga ning nende alusel, mis omakorda loob üha tugevamad stiimulid tööaktiivsuse kasvuks.

Materiaalse huvitatuse printsiibi järjekindel ellurakendamine on sotsialistliku majandamise objektiivne vajadus. Selle printsiibi rikkumine võib tuua sotsialistliku tootmise arendamisele ja täiustamisele ainult kahju.

Materiaalse huvitatuse printsiip leiab kõige laialdasemat rakendamist tööliste ja teenistujate töö tasustamisel, tulude jaotamisel kolhoosides, isemajandamise organiseerimisel, hindade kehtestamisel tööstus- ja põllumajandustoodangule jne. Seega haarab ta mõlemad sotsialistlikud tootmissektorid — nii riikliku kui ka kolhoosliku sektori ning nende vahelised majanduslikud sidemed.

Kolhooslikus tootmissektoris on kolhooside ja kolhoosnikute materiaalse huvitatuse printsiip üks sotsialistliku majandamise ja põllumajandusliku tootmise eduka arendamise tähtsamaid meetodeid.

Kooperatsiooni erilist väärtust nägi V. I. Lenin selles, et kooperatsioon võimaldab proletariaadi diktatuuri ja maa ning muude põhiliste tootmisvahendite natsionaliseerimise tingimustes õigesti ühendada talupoegade isiklikud materiaalsed huvid ühiskonna huvidega, sotsialistliku riigi huvidega üldse. Kolhoosnikute isiklike huvide õige ühendamine kolhoosnikute grupihuvidega ja viimaste õige ühendamine kogu riigi kui terviku huvidega saavutatakse sotsialismi tingimustes niisuguste tootmise organiseerimise vormide kasutamise ja ühendamisega põllumajanduses, nagu põllumajanduslik artell ja masina-traktorijaamad.

Põllumajanduslik artell on kooperatiivne, grupiline ettevõte. Sotsialistlik tootmine põllumajanduses ei saa aga baseeruda ainult grupilisel, kooperatiivsel omandusel tootmisvahendeile. Sotsialistlikul riigil peab olema võimalus plaanipäraselt suunata kooperatiivsete, grupiliste ettevõtete arengut kogu ühiskonna huvides. Selleks tuleb tuleviku ühiskonnas «... korraldada nii, et ühiskond, esialgu järelikult riik — jätaks tootmisvahendid enda omandiks, et kooperatiivi erahuvid ei saaks seega võimust võtta kogu ühiskonna kui terviku huvide üle,»¹ nagu kirjutas Fr. Engels.

¹ K. Marx ja Fr. Engels, Teosed, XXVII kd., lk. 524 (v. k.).

Kollektiivsete (kooperatiivsete) ettevõtete kasutamine põllumajandusliku tootmise sotsialistlikuks organiseerimiseks eeldab põllumajanduse põhiliste tootmisvahendite kontsentreerimist kogu ühiskonna kätte. V. I. Lenin oma töös «Kooperatsioonist», analüüsides kooperatiivsete ettevõtete sotsiaal-majanduslikku sisu, rõhutas, et kollektiivsed ettevõtted ei erine sotsialistlikest, kui nad funktsioneerivad riigis, kus maa ja teised tähtsamad tootmisvahendid kuuluvad proletariaadi diktatuuri riigile.

Põllumajandusliku tootmise sotsialistlik organisatsioon nõuab maa kui põllumajanduse tähtsaima tootmisvahendi üleandmist kogu ühiskonna kätte. Kuid ainult maa natsionaliseerimisest on vähe sotsialistliku suurtootmise organiseerimiseks põllumajanduses. Koos tootlike jõudude arenguga etendab põllumajanduslikus tootmises üha suuremat osa tehnika — traktorid, elektrimootorid ja põllumajandusmasinad. Sotsialistlik tootmine põllumajanduses baseerub uusimal tehnikal, suure hulga kaasaegsete traktorite ja põllumajandusmasinate kasutamisel. Selleks et kogu ühiskond sotsialistliku riigi näol võiks suunata kolhooside arengut oma huvides, peavad põllumajanduse põhilised tootmisvahendid — põllumajanduslik tehnika — olema riigi käes. Just põhiliste põllumajanduslike tootmisriistade kontsentreerimine kogu ühiskonna (riigi) kätte loob vajalikud tingimused kolhoositootmise püsivaks kasvuks ja täiustamiseks kõrgeima tehnika baasil. Kolhoosid ise ei ole võimelised kandma tohutu suuri kulutusi tänapäeva põllumajandusliku tehnika täiustamiseks ja uuendamiseks. See ainult laostaks kolhoosid ja alandaks kolhoosliku tootmise tempot.

Massilise kollektiviseerimise käigus loodi partei poolt masina-traktorijaamade näol sotsialistliku tootmise uus vorm põllumajanduses, mis koos kolhoosidega kindlustab meie maal kollektiivse sotsialistliku suurpõllumajanduse organiseerimise masinatehnika baasil. Masina-traktorijaamadesse on kontsentreeritud kõik põhilised tootmisriistad. Tehniline progress kolhoositootmises toimub samuti peamiselt masina-traktorijaamade kaudu, mille masinaparki riik pidevalt täiendab ja uuendab. Masina-traktorijaamade tootmistegevusest sõltub ka tehnika kasutamine kolhoositootmises, selle efektiivsus. Kõik see teeb masina-traktorijaamadest kolhoosikorra industriaalse materiaal-tehnilise baasi.

Oma majandusliku seisundi poolest — riikliku tootmis-sektori ettevõtte ja kolhoosikorra industriaalne baas — on masina-traktorijaamad riigi tugipunktideks kolhooside juh-timise alal. Masina-traktorijaamadele kuulub peamine ja otsustav osa kolhoositootmise arendamises. Koondades enda kätte kõik põhilised otsustavad tootmisriistad, samuti ka spetsialistide kvalifitseeritud kaadri, saavad masina-traktorijaamad kõige aktiivsemalt mõjutada kolhooside arengut.

Masina-traktorijaamade osa kolhoositootmises suureneb ka tulevikus pidevalt koos sotsialistliku põllumajanduse tehnilise varustatuse ja põhiliste tootmisprotsesside meh-haniseerimise kasvuga.

Järelikult ei ole põllumajanduslik artell harilik grupi-line ettevõtte. Põllumajanduslik artell töötab maal ja harib maad, mis pole grupiline omandus, vaid üldrahvalik oman-dus. Samuti on ka põhilised tootmisvahendid, mille abil põllumajanduslik artell töötab, üldrahvalikuks omanduseks. Põllumajanduslik artell kui kooperatiivne ettevõtte kasutab oma liikmete tööd; tema grupiliseks omanduseks on osa tootmisvahendeid: väikeinventar, seemned, töö- ja produk-tiivkari, majandushooned jne. Põllumajandusliku artelli grupiliseks omanduseks on ka tema toodang — teravili, kartul, liha, piim, köögivilid, lina jne., mida ta kasutab oma äranägemise järgi. Põllumajanduslikus artellis on arves-tatud ka seda, et kolhooside ühismajapidamine ei suuda veel täielikult rahuldada kõiki kolhoosnikute isiklikke vaja-dusi, mille tõttu on lubatud põllumajandusliku artelli liik-metel omada väikest individuaalmajapidamist isiklikus kasutuses oleva aiamaa näol.

Põllumajanduslik artell on üles ehitatud kahe omandi-vormi — üldrahvaliku ja grupilise — ühendamise alusel. Sotsialistlik omand määrab ka tootmissuhete iseloomu põllumajanduslikus artellis. Tootmissuhted põllumajandus-likus artellis, nagu sotsialistlikus ühiskonnas üldse, on rajatud ekspluateerimisest vabade inimeste koostöö ja vas-tastikuse abistamise suhetele. Kolhoositootmise areng on allutatud põhilise majandusseaduse nõuetele, rahvamajan-duse plaanipärase (proportsionaalse) arenemise ja teiste sotsialismi majandusseaduste nõuetele.

Põllumajandusliku artelli sotsialistlik sisu avaldub põllu-majandusliku artelli tüüppõhikirjas. Põllumajandusliku

artelli põhikirja nurgakiviks on kolhoosnike isiklike huvide, kolhoosi ühiskondlike huvide ning kogu sotsialistliku ühiskonna ühiskondlike huvide õige ühendamise põhimõte.

Ühiskondlike ja isiklike huvide õige ühendamine loob põhitingimused kolhoositootmise sotsialistlikuks arenemiseks ja selle alusel kolhoosnike isiklike materiaalsete vajaduste kõige täielikumaks rahuldamiseks. Ühiskondlike ja isiklike huvide õige ühendamine eeldab esmajärjekorras hoolitsust Nõukogude riigi majandusliku võimsuse tugevdamise eest, rasketööstuse igakülgse arendamise eest, kolhooside ühismajapidamise kasvu eest. On vaja mees pidada, et ainult ühismajapidamise arendamise alusel on võimalik saavutada kolhoosnike pidevalt kasvavate materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste maksimaalne rahuldamine.

Ühiskondlike ja isiklike huvide õige ühendamine kolhoosides eeldab isiklike huvide teatud allutamist ühiskondlikele huvidele, kuid samaaegselt ka kolhoosnike isiklike huvide ja grupihuvide igakülgset arvestamist, nende isiklike huvide ja kolhoosi grupihuvide oskuslikku kasutamist majanduslikus ülesehitustöös.

Kuna sotsialistlik põllumajanduslik tootmine baseerub kahel ühiskondliku omandi vormil — riiklikul (üldrahvalikul) ja kolhooslikul (grupilisel) —, siis toimub ka materiaalse huvitatuse printsiibi rakendamine kahes liinis: riigi ja kolhooside vaheliste majanduslike suhete liinis ning kolhooside ja kolhoosnike vaheliste vastastikuste suhete liinis.

Vastastikused majanduslikud suhted riikliku tootmissektori ja kolhoosliku tootmissektori vahel basseeruvad kogu ühiskonna, rahvamajanduse arenemise, kolhoositootmise ja kolhoosnike huvide rangel arvestamisel. Kahe sektori vaheliste vastastikuste majanduslike suhete vormid ja riigi poolt teostatav hinnapoliitika peavad majanduslikult stimuleerima kolhoose olemasolevate tootmisvahendite ja tööjõu kõige efektiivsemale ja tootlikumale kasutamisele.

Kolhooside ja kolhoosnike vahelised majanduslikud sidemed, kogu töö organiseerimise ja töötasustamise süsteem kolhoosides peab olema allutatud kolhoositootmise arendamise huvidele ja materiaalselt stimuleerima kolhoosnikuid maksimaalsele osavõtule ühistootmisest ja tööviljakuse tõstmisele.

Partei ja valitsus on sotsialistlikus põllumajanduses alati järjekindlalt ja kõrvalekaldumatult rakendanud materiaalse huvitatuse printsiipi. ↑

Materiaalse huvitatuse printsiibist lähtub ka V. I. Lenini kooperatsiooniplaan. V. I. Lenin näitas korduvalt, et individuaalselt väike- ja kesktootmiselt võib kollektiivsele tootmisele üle minna ainult siis, kui kehv- ja kesktalupoegade hulgad ise oma kogemuste põhjal on veendunud kollektiivmajapidamise kasulikkuses. Kommunistlik partei, suunates koopereerimisliikumist lihtsamatelt vormidelt keerulise- matele, veenis talupoegi samm-sammult, nende isikliku kogemuse varal kollektiivtootmise majanduslikus kasulikkuses.

1929. aastal, kui talupoegade põhimass astus kolhoosidesse, otsustas partei Keskkomitee oma novembripleenumi otsustes vajadusele äratada töödistsipliini tõstmise huvides «igas kolhoosnikus isiklikku materiaalist huvi tööviljakuse tõstmise vastu (tükitöötasu, töö normeerimise, premeerimise süsteem jne.)»¹.

1931. aastal muudeti põhiliselt tulude jaotamise printsiipi kolhoosides. Jaotamine inimeste järgi asendati jaotamisega töö järgi. Viidi sisse «normipäev» kui kolhoosi tingimustes kõige otstarbekam töö mõõt ja iga kolhoosniku osa kindlaksmääraja kolhoosi tuludes. Mida rohkem normipäevi töötab välja kolhoosnik, seda suurema osa saab ta kolhoosi tuludest. See loob kolhoosnikutes materiaalse huvi artellimajapidamise arendamise vastu.

Tähtsat osa kolhooside ülesehitustöös etendas põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja vastuvõtmine kolhoosnikute teise kongressi poolt 1935. aastal, milles olid üldistatud need kollektiivse majapidamise kogemused, mis olid selleks ajaks omandatud.

ÜK(b)P Keskkomitee ja NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu otsusega 1940. aastal kehtestati riigi ja kolhooside huvidele vastav kohustuslike normide hektarite alusel arvestamise printsiip.

Kommunistliku partei juhtimisel loodud kolhoosikord saavutas sõjajärgsel perioodil uusi edusamme põllumajanduse taastamise ja edasiarendamise alal. Ta demonstree- ris oma otsustavaid eeliseid mistahes eraomandusliku põllumajandusliku tootmise ees nii rahu kui ka sõja ajal.

¹ «КПСС в резолюциях . . .», часть II, 1954 г., стр. 647.

Kuid siiski kasutati veel nõrgalt tohutuid reserve, mis peit-
tusid sotsialistlikus põllumajanduslikus suurtootmises. Rea
tähtsate põllumajandusharude mahajäämise tõttu kujunes
viimasel ajal mittevastavus ühiskonna kasvavate vajaduste
ja põllumajandusliku tootmise taseme vahel.

NLKP Keskkomitee septembripleenum (1953) andis oma
ajaloolistes otsustes sügava teadusliku analüüsi põllu-
majandusliku tootmise mitteküllaldase taseme ja rea täht-
sate põllumajandusharude mahajäämise põhjuste kohta.
Nende põhjuste hulka, mis tulenevad puudustest põllu-
majanduse juhtimise alal, kuulub eeskätt kolhooside ja
kolhoosnikute materiaalse huvitatuse printsiibi rikkumine.

Materiaalse huvitatuse printsiibi rikkumised tõid tundu-
vat kahju põllumajandusliku tootmise arendamisele.

Nende puuduste kõrvaldamine koos partei ja valitsuse
poolt rea muude vajalike abinõude tarvituselevõtmisega
põllumajanduse alal, kolhooside ja kolhoosnikute mate-
riaalse huvi tunduv suurendamine ühismajapidamise aren-
damise vastu — kõik see loob vajalikud eeldused põllu-
majandusliku tootmise järsuks tõusuks ja kolhooside ning
kolhoosnikute tulude kasvuks.

I peatükk

PARTEI JA VALITSUSE ABINÕUD KOLHOOSIDE JA MASINA-TRAKTORIJAAMADE MATERIAALSE HUVI SUURENDAMISEKS KOLHOOSITOOTMISE ARENDAMISE VASTU

NLKP Keskkomitee septembripleenumi otsuses (1953) ning partei ja valitsuse hilisemates otsustes pühendatakse suurt tähelepanu kolhooside ja riigi vahelistele vastastikus-tele majanduslikele suhetele, selle osa kindlaksmääramisele, millises ulatuses kolhoos peab osa võtma üldriiklike fondide loomisest üldrahvalike vajaduste rahuldamise eesmärgil.

Kolhoosid — sotsialistlikud suurettevõtted põllumajanduses — kuuluvad NSV Liidu sotsialistliku rahvamajanduse ühtsesse süsteemi selle koostisosana. Sotsialistlik põllumajandus on elanikkonna toiduainetega varustamise baasiks ja kerge- ning toiduainete tööstuse toorainebaasiks. Kuid mehhaniseeritud suurpõllumajandus saab areneda vaid kõrgelt arenenud sotsialistliku tööstuse alusel, mis toodab traktoreid, kombaine ja teisi põllumajandusmasinaid, küttaaineid, mineraalväetisi jne. Sotsialistliku põllumajanduse arenemine sõltub seega eelkõige kogu ühiskondliku tootmise ja esmajärjekorras tootmisvahendite tootmise pidevast arengust.

Neis tingimustes omandavad eriti suure tähtsuse vastastikused majanduslikud suhted tööstuse ja põllumajanduse vahel ning nende suhete konkreetset vormid.

Kolhoosid, arendades oma majapidamist riigi maal riigile kuuluvate tootmisvahendite abil, peavad aktiivselt osa võtma ühiskondlikust laiendatud taastootmise protsessist. Kolhoosliku tootmissektori osavõtt laiendatud taastootmise protsessist kindlustatakse peamiselt põllumajandussaaduste tsentraliseeritud varumissüsteemi kaudu.

Kolhoositoodangu riiklikku tsentraliseeritud varumis-

süsteemi kuuluvad: naturaaltasu masina-traktorijaamade töö eest, riiklikud müügikohustused, riiklik kokkuost ja kontraheerimine.

Põllumajandusliku kaubatoodangu põhimassi koondamine sotsialistliku riigi kätte kindlustab selle toodangu kasutamise vastavalt riiklikule plaanile kogu ühiskonna huvides, ühiskondliku tootmise arendamise ja töötajate materiaalse ning kultuurilise heaolu tõusu huvides.

Vastastikuste majanduslike suhete süsteem riigi ja kolhooside vahel peab samaaegselt looma vajalikud tingimused kolhooside ühismajapidamise pidevaks kasvuks.

Partei ja valitsuse poolt tarvituselevõetud abinõud põllumajanduse alal soodustavad sotsialistliku põllumajanduse töötajate materiaalse huvi tõusu kolhoositootmise arendamise vastu.

1. Muudatused kolhooside ja masina-traktorijaamade vaheliste arvelduste süsteemis

Kolhoositootmine toimub riikliku sektori ettevõtete (masina-traktorijaamad) ja kolhoosliku sektori ettevõtete (põllumajanduslikud artellid) ühise tootmistegevuse teel. Masina-traktorijaamad on otsustavaks jõuks kolhoositootmise edasise arendamise ja tõusu kindlustamisel. Masina-traktorijaamadesse on koondatud peamised masinad, mis on vajalikud põllumajanduslikuks tootmiseks, samuti kvalifitseeritud insener-tehniline kaader. Masina-traktorijaamade kaudu teostab riik kolhooside juhtimist, suunates kolhooside arenemist kogu ühiskonna huvides.

Riiklike masina-traktorijaamade süsteemi olemasolu on kolhoosidele majanduslikult kasulik. Luues masina-traktorijaamad, vabastas riik põllumajanduslikud artellid miljardilistest kulutustest traktorite ja kombainide ostmiseks, kulutustest tehnika süstemaatiliseks uuendamiseks. Uue ja uusima tehnika massiline rakendamine kergendab kolhoosnikute tööd, tõstab tunduvalt töötootlikkust ning on seega kolhooside kogu- ja kaubatoodangu, samuti kolhoosnikute materiaalse heaolu tõstmise võimsaks vahendiks.

Kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus hoolitsevad pidevalt Eesti NSV põllumajanduse tehnilise varustatuse kasvu eest. 1950. aastaga võrreldes oli 1954. aastal trakto-

rite arv vabariigi masina-traktoriijaamades üle kahe korra suurem, traktoripargi võimsus on kasvanud 2,5 korda, kombinide arv on suurenenud peaaegu 11 korda, kombainitööde maht aga üle 34 korra. Masina-traktoriijaamade poolt teostatud põllumajanduslike tööde kogumaht suurenes selle perioodi jooksul 4 korda.¹

Üksikute tööde mehhaniseerimise tase oli vabariigi kolhoosides 1954. aastal järgmine: suviteraviljade külv — 73,1%, taliteraviljade külv — 89,7%, puhaskesa künd — 93,1%, sügisküund — 96,1%.² Tunduvalt suurenes ka teiste töömahukate tööde mehhaniseerimine.

Pärast NLKP Keskkomitee septembripleenumit teostas riik uusi suuri kulutusi masina-traktoriijaamade edasiseks arendamiseks ja tugevdamiseks. Meie maa masina-traktoriijaamade koosseisudesse arvati üle 1 miljoni alalise töölise.³ Eesti NSV 69 masina-traktoriijaama koosseisu on arvatud umbes 9000 alalist tööliset.⁴

Seega suureneb pidevalt masina-traktoriijaamade tootmisvahendite ja inimressursside osavõtt kolhoositootmisest. Kuid selleks, et riik saaks kolhoose üha rohkem abistada, peavad masina-traktoriijaamade poolt kolhoositootmises tehtud kulutused asendatama. Riik peab saama endale osa puhastulust, mis on loodud kolhoosides masina-traktoriijaamade osavõtul.

Riigi poolt kolhoositootmises tehtud kulutuste tasumine, samuti ka kolhoosides masina-traktoriijaamade töötajate poolt loodud puhastulu ühe osa üleandmine riigile toimub naturaaltasu näol, mida kolhoosid maksavad masina-traktoriijaamade töö eest.

Naturaaltasu suurus ja selle arvestamise printsiibid peavad kindlustama masina-traktoriijaamade poolt kolhoositootmises tehtud kulude asendamise ja samaaegselt materiaalselt stimuleerima kolhoose kasutusele võtma uut tehnikat ja suurendama oma kogu- ja kaubatoodangut.

Partei ja valitsuse abinõude hulgas kolhoositootmise arendamise materiaalse stimuleerimise alal on oluline tähtsus kehtestatud muudatustel masina-traktoriijaamadele kolhooside poolt naturaaltasu arvestamise süsteemis.

¹ Eesti NSV TA Majanduse Instituudi põllumajandusökonoomika sektori andmed.

² Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi andmed.

³ Политическая экономия, Госполитиздат, 1954, стр. 485.

⁴ Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi andmed.

Varem määrati naturaaltasu suurus põllukultuuride saagikuse järgi. Iga kultuuri osas kehtis oma viljakuse astme skaala. Seejuures olid naturaaltasu määrad suurema saagikuse korral mitu korda kõrgemad kui madalama saagikuse korral. See süsteem kehtis kuni 1953. aastani.

Sel ajal, kui nimetatud süsteem kehtestati, laekus naturaaltasu väärtus rahas selle masina-traktorijaama tuludesse, kelle töö eest kolhoosid naturaaltasu maksid. Need summad olid masina-traktorijaama tootmiskulude peamiseks katteallikaks ja tema majanduslik tegevus sõltus naturaaltasu suurusest. Selle tõttu oli iga masina-traktorijaam materiaalselt huvitatud tööde kvaliteetsest teostamisest ja saagi suurendamisest. Selline oli endise naturaaltasu arvestamise süsteemi eesmärk.

Edaspidi muudeti masina-traktorijaamade finantseerimise süsteemi, naturaaltasu arvestamise printsiip jäi aga endiseks. Nimelt hakati 1939. aastast masina-traktorijaama tootmiskulusid finantseerima riiklikust eelarvest, sõltumata tema poolt töö eest saadaoleva naturaaltasu suurusest. Seega kadus vahetu seos iga üksiku masina-traktorijaama poolt tehtud töö eest makstava naturaaltasu suuruse ja tema tootmiskulude finantseerimise vahel. Naturaaltasu mahu sõltuvus saagi suurusest lakkas olemast masina-traktorijaamale stiimuliks võitluses kolhoositootmise arendamise eest.

Endine naturaaltasu arvestamise süsteem tekitas segadust ka kolhooside majanduslikus tegevuses. Naturaaltasu määrade sõltuvus saagi tasemest ei võimaldanud kolhoosil ette teada naturaaltasu suurust, kuna see selgus alles põllumajandusaasta lõpus, põllumajanduskultuuride saagikuse ja kogusaagi kindlaksmääramise alusel. Mida kõrgem oli põllumajanduskultuuride saagikus kolhoosis, seda kõrgemad olid naturaaltasu määrad kündmise, külvamise, saagi koristamise ja teiste tööde eest. Eesrindlikelt kolhoosidelt võeti tunduvalt suuremat naturaaltasu kui mahajäävatelt, millega võrdsustati eesrindlike ja mahajäävate kolhooside tulud.

See puudus süvenes veel sellega, et naturaaltasu arvestati mitte tegelikult salvedesse kogutud saagi, vaid niinimetatud bioloogilise saagi alusel.

Selline praktika nõrgendas kolhooside materiaalsel huvi põllumajanduskultuuride viljakuse tõstmise ja kõigi kol-

hoositootmise harude arendamise vastu ning masina-traktorijaamade huvi kõrgemate tegelike saakide saamise vastu.

1953. aastal kehtestati uus arvelduste süsteem kolhooside ja masina-traktorijaamade vahel, mille järgi arvestati naturaaltasu kindlate määrade alusel iga traktoritöö liigi lõikes koos ergutustasu maksmisega kõrgete saakide eest. Naturaaltasu kindlate määrade mõningane diferentseerimine on kehtestatud tsoonide lõikes, mis omavad erinevaid majanduslikke ja looduslikke tingimusi. Masina-traktorijaamade töötajatele premiaaltasu maksmiseks on kehtestatud mitte bioloogilise, vaid tegeliku saagi range arvestus.

Masina-traktorijaama naturaaltasu arvestamise uus süsteem tõstab masina-traktorijaama töötajate materiaalselt huvi põllumajanduskultuuride saagikuse suurendamise vastu ja stimuleerib kolhoose efektiivsemalt kasutama masina-traktorijaamade tehnikat. See omakorda kindlustab kolhooside kogu- ja kaubatoodangu kiire kasvu.

Koos masina-traktorijaama naturaaltasu arvestamise kindlate määrade kehtestamisega viidi läbi ka nende määrade vähendamine.

Vaatame lähemalt, mida võitsid konkreetselt üksikud vabariigi kolhoosid naturaaltasu arvestamise uue süsteemi kehtestamisega. Kose rajooni «Esimese Mai» ja Suvorovi-nimeline kolhoos maksid 1953. aastal ühe hektari kündmise eest naturaaltasuna 105 kg teravilja, 1954. aastal aga 38 kg teravilja. Teraviljade koristamisel kombainiga maksid need kolhoosid varem iga tonni koristatud ja pekstud teravilja eest naturaaltasuna 110 kg teravilja, 1954. aastal aga iga tonni koristatud ja pekstud teravilja eest 5% teraviljast (s. o. 50 kg ühe tonni teravilja kohta). Suvorovi-nimeline kolhoos maksis masina-traktorijaama poolt samas ulatuses tehtud viljakoristustööde eest 1954. aastal 150 tsentneri võrra teravilja vähem kui 1953. aastal.¹

Vaatamata traktoritööde mahu tunduval suurenemisele kolhoosides 1954. aastal vähenes samal ajal naturaaltasu. Seda näeme kujukalt Põltsamaa masina-traktorijaama andmeist.

Nagu näeme, teostas Põltsamaa masina-traktorijaam 1954. aastal «Ühise Jõu» kolhoosis 1,8 korda rohkem töid, naturaaltasu oli aga ligikaudu 4 korda väiksem kui 1952. aastal. Vorošilovi-nimelises kolhoosis kasvas masina-

¹ Andmed kogutud Kose rajooni «Esimese Mai» ja Suvorovi-nimisest kolhoosist.

Põltsamaa masina-traktorijaama tööde maht kahes kolhoosis ja naturaaltasu nende tööde eest

Kolhoosid	Masina-traktorijaama poolt tehtud tööde maht (pehmekünni hektarites)		Naturaaltasu masina-traktorijaama tööde eest (kg)		Naturaaltasu ühe pehmekünni hektari kohta (kg)	
	1952	1954	1952	1954	1952	1954
„Ühine Jõud“	2829	5123	1299	329	46	6,4
Vorošilovi-nimeline	740,2	1449,6	258,7	97,3	35	6,6

traktorijaama poolt tehtavate tööde maht selle ajavahemiku jooksul ligemale 2 korda, naturaaltasu vähenes aga ligikaudu 2,5 korda.

Eesti NSV kolhoosid tervikuna maksid 1954.—1955. aastal masina-traktorijaamade poolt tehtud põllumajanduslike tööde kompleksi eest naturaaltasu 45—50% vähem kui 1953. aastal.

Varem suurenes koos saagikuse tõusuga ka naturaaltasu. Nüüd sõltub naturaaltasu ainult masina-traktorijaama poolt tehtud tööde mahust ja kvaliteedist, kusjuures naturaaltasu erikaal teravilja kogutoodangus on seda madalam, mida kõrgem on saagikus.

Riigi poolt kolhoosidele osutatava abi ja soodustuste ulatus ilmneb toodavas võrdluses mehhaniseerimise astme ja naturaaltasu erikaalu kohta kolhooside teravilja kogutoodangus.

Kose rajooni Lauristini-nimelises kolhoosis oli põhiliste tööde mehhaniseerimise protsent teraviljade osas 1954. aastal järgmine¹:

Kevadküünd	74,8
Külvieelne kultiveerimine	100,0
Suviteraviljade külv	63,8

¹ Arvestus on tehtud Tallinna masina-traktorijaama ja kolhoosi aastaaruannete alusel.

Teraviljadest koristati kombainiga	52,0
Puhaskesa künd	100,0
Kesa kultiveerimine	100,0
Taliviljade külv	75,7
Sügisküund	98,1

Teraviljade kasvatamisel oli põhiliste tööde mehhaniseerimise protsent kolhoosis 81,4, naturaaltasu moodustas aga ainult 13,9% teravilja kogutoodangust.

Peaaegu samasugune on olukord sama rajooni «Tasuja» kolhoosis. Siin oli põhiliste tööde mehhaniseerimise protsent 80,7, naturaaltasu erikaal kolhoosi teravilja kogutoodangus aga 12,6%. Põltsamaa rajooni «Ühise Jõu» kolhoosis oli põhiliste tööde mehhaniseerimise protsent teraviljade kasvatamisel umbes 90, naturaaltasu suurus aga umbes 11% teravilja kogutoodangust.¹

Seega võib öelda, et nendes kolhoosides (Lauristini-nimelises, «Tasuja» ja «Ühise Jõu» kolhoosis) tehti umbes 80% teraviljade kasvatamise põhilistest tööddest masina-traktorijaamade poolt ning masina-traktorijaamadele maksti selle eest umbes 11—14% nende kolhooside teravilja kogutoodangust.

On vaja märkida, et riik, tehés töid kolhoosides, krediteerib tegelikult kolhoose kümnete ja sadade miljonite rublade ulatuses ilma protsente võtmata. Võtame kõikidele kolhoosidele tüüpilise fakti: Põltsamaa masina-traktorijaam tegi 1953. aastal oma piirkonna 20 kolhoosis 1954. aasta lõikuseks töid 14 204 ha ulatuses (pehmekünni hektarites). Kulude üldine suurus neil töodel oli 646 000 rubla. Kolhoosid aga teostasid arveldused riigiga nende tööde eest vastavalt lepingule alles 1954. aasta III ja IV kvartalis, s. o. umbes aasta pärast nende tööde tegemist. Sellest kõnelevad ka andmed Põltsamaa masina-traktorijaama poolt tehtud tööde kohta kolhoosides 1955. a. lõikuseks ja naturaaltasu äraandmise plaan:

1. 1954. aastal tehtud tööd 1955. a. lõikuseks (pehmekünni hektarites)	10 550
2. Kulud 1954. aastal 1955. a. lõikuseks rublades	• 470 108

¹ Arvestused on tehtud Põltsamaa masina-traktorijaama ja kolhooside aruannete alusel.

3. 1955. aastal tehtavad tööd 1955. a. lõikuseks (pehmekünni hektarites)	9 305
4. Kulud 1955. aastal 1955. a. lõikuseks rublades	436 432
5. Kokku kulusid teraviljade 1955. a. lõikuseks rublades	906 540
6. Arvestatakse naturaaltasu tööde eest teraviljade 1955. a. lõikuseks (ts teravilja)	7 778
7. Naturaaltasu äraandmise plaan:	
1955. a. III kvartalis	3 889 ts
1955. a. IV „	3 889 ts

Ühtlasi tuleb silmas pidada, et teraviljamajanduse arendamise ja söödabaasi parandamise eesmärgil lubas valitsus Eesti NSV kolhoosidel masina-traktorijaamade poolt tehtud tööde eest maksta mitte ainult teraviljaga, vaid ka loomakasvatussaadustega. Seoses sellega avanes kolhoosidel võimalus kiirendada arveldusi naturaaltasu alal ja tasuda ennetähtaegselt naturaaltasu masina-traktorijaama poolt tehtud tööde eest.

Kolhooside majandusliku tegevuse tulemused ei sõltu mitte ainult kolhoosnike tööst, vaid samuti ka masina-traktorijaamade töötajate tööst. Sellepärast on partei ja valitsuse poolt masina-traktorijaamades alates 1955. a. 1. oktoobrist sisse viidud selline töö tasustamise süsteem, mis äratab masina-traktorijaama töötajates materiaalse huvi kolhoositootmise arendamise vastu.

Masina-traktorijaamade töötajate töö tasustamise uus süsteem vastab nii riigi huvidele tervikuna kui ka iga üksiku kolhoosi huvidele.

Masina-traktorijaamade traktoribrigaadide alalised ja hooajatöölised saavad töötasu tükitöö alusel.

Töö tasustamise süsteemi iseärasuseks masina-traktorijaamas on see, et traktoribrigaadi töölised saavad töötasu rahas ja natuuras. Mehhanisaatorite kaadri poolt tehtud töö arvestamine põllutööde perioodil toimub normipäevades ja nende töötasu koosneb kahest osast: garanteeritud miinimumist, mida maksab riik ja sellest osast, mida maksab kolhoos väljatöötatud normipäevade eest ühistel alustel kolhoosnikutega (välja arvatud teravili).

Eesti NSV-s saavad traktoristid ja traktoribrigaadi brigadiirid riigilt garanteeritud miinimumina ühe normipäeva kohta rahas 7 rbl. ja natuuras 3 kg teravilja, tingimusel,

kui saagikuse plaan on täidetud ja sügistööd järgneva aasta lõikuseks õigeaegselt läbi viidud; kui aga saagikuse plaan pole täidetud ega sügistööd õigeaegselt läbi viidud — 2 kg teravilja normipäeva kohta.

Traktoristidele arvestatakse normipäevi traktoritööde eest vahetusnormi täitmise puhul järgmiselt:

töötamisel gaasigeneraatortraktoriga

	ЧТЗ СГ-65	— 7 normipäeva
„	gaasigeneraatortraktoriga C-80	— 6 „
„	linntraktoritega ДТ-54, СТЗ-НАТИ, КД-35 ja teiste markidega	— 5 „
„	ratastraktoriga СХТЗ	— 4,5 „
„	traktoriga «Universal» ja ХТЗ-7	— 4 „

Väljatöötatud normipäevade eest ei saa traktoribrigaadide alalised ja hooajatöölised mitte ainult garanteeritud miinimumi riigi poolt, vaid saavad ka rahalist ja naturaaltasu teenindatavalt kolhoosilt.

Kolhoos omalt poolt võtab samuti osa teda teenindavate masina-traktorijaamade töötajate materiaalsest stimuleerimisest. Kolhoos tasub masina-traktorijaama kaudu traktoribrigaadi töölistele vahe garanteeritud miinimumi ja kolhoosi poolt normipäeva kohta tegelikult antava teraviljakoguse vahel, kui normipäevale antav tegelik teraviljakogus kolhoosis ületab garanteeritud miinimumi suuruse. Teisi saadusi ja raha annavad kolhoosid traktoribrigaadi töölistele nende poolt väljatöötatud normipäevade eest ühisel alustel kolhoosnikutega.

Saagikuse plaani täitmise puhul kolhoosi poolt neil maatükkidel, kus toimusid traktoritööd, arvestatakse igale traktoribrigaadi liikmele, kes töötas antud maatükil, otsese tükitöö alusel väljatöötatud normipäevade hulga täiendavalt juurde 10% normipäevi. Traktoribrigaadi liikmele arvestatakse täiendavalt juurde saagikuse plaani ületamise iga protsendi eest 2% normipäevi (kuid kokku mitte üle 100 protsendi) lisaks otsese tükitöö alusel väljatöötatud normipäevadele. Saagikuse plaani iga täitmata jäänud protsendi eest arvestatakse otsese tükitöö alusel väljatöötatud normipäevadest 1% maha (kuid kokku mitte üle 10 protsendi).

Traktoristidele ja haakijatele, kes ennetähtaegselt on täitnud masina-traktori jaama ja kolhoosi vahel sõlmitud lepingus ettenähtud ülesanded üksikute põllutööperioodidel, arvestatakse juhul, kui on täidetud agrotehnilised nõuded töö kvaliteedi suhtes, nende tööde eest otsese tükitöö alusel arvestatud normipäevadele juurde normipäevi järgmiselt: kevadtöödel (kevadkünn, kultiveerimine, äestamine ja külv) — 25%, kesakünnil ja -harimisel — 30%, sügiskünnil — 45%, heinaniitmisel — 40%, söötade sileerimisel — 50%.

Peale selle rakendatakse nüüd ka traktoribrigaadi tööliste kohta sama lisatasu maksmise süsteemi, mis kehtib kolhoosnikute suhtes.

Tabel 2

Harju rajooni Raasiku masina-traktori jaama 8-nda traktoribrigaadi tööliste töötasu¹

Töölise nimi	Amet	Traktorimark	Tööpäevi	Normipäevi	Töötasu					Kokku töötasu rahas (rbl.)
					Masina-traktori jaamadelt		Kolhoosidelt			
					raha (rbl.)	teravilja (kg)	raha (rbl.)	kartulit (kg)	heina (kg)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Sesmin, Evald	brigadiir			871	6097	2121	6572	774	750	12669
2. Järss, Eini	traktorist	ДТ-54	166,4	832	5824	1988	6267	593	574	12091
3. Sesmin, Helmut	.	КД-35	139,4	697	4879	1751	5491	793	768	10370
4. Nairis-mägi, Lembit	.	ДТ-54	138	491	4137	1427	4338	389	377	8475
5. Sepp, Tiit	.	КД-35	79,2	396	2772	952	3167	501	487	5939
6. Ots, Raimund	.	КД-35	79,8	399	2793	595	3195	507	491	5988
7. Randu, Jüri	.	У-2	67	268	1876	601	1625	76	74	3501

¹ 1954. aastal teenindas Raasiku masina-traktori jaam Viimsi, «Nõukogude Armee» ja Muuga kolhoosi. Arvestus on tehtud masina-traktori jaama andmete põhjal.

Masina-traktorijaama traktoribrigaadi tööliste töötasu suurus ja struktuur ilmnevad eespool toodud tabeli andmeist.

Tabelist näeme, et traktoribrigaadi tööliste töötasu on küllaltki kõrge ja sõltub täielikult iga tööliste tööaktiivsusest ja töö kvaliteedist ning kolhoositootmise tasemest.

Seega uus töö tasustamise kord masina-traktorijaamades äratav masina-traktorijaamade töötajates vajaliku materiaalse huvi oma tootlikkuse tõstmise ja põllumajandusliku tehnika maksimaalse kasutamise vastu ning ühendab masina-traktorijaamade töötajate ja kolhoosnike huvid kolhoositootmise edasisel arendamisel ja täiustamisel.

Suurt tähtsust masina-traktorijaamade töö parandamisel omab kulutuste arvestamise sisseviimine masina-traktorijaamade tööde eest naturaaltasu korras saadava põllumajandusliku toodangu iga tsentneri kohta. Kuid see olukord, et iga masina-traktorijaam ei kata oma kulusid mitte oma tuludest, vaid eelarvelise finantseerimise arvel, vähendab masina-traktorijaama kui ettevõtte huvi põllumajanduskultuuride saagikuse ja loomakasvatuse produktiivsuse tõstmise vastu ega sea ta tegevust majanduslikku sõltuvusse oma tsooni kolhooside tootmistulemustest. Ette nähtud masina-traktorijaamade üleviimine isemajandamisele aitab kaasa nende töö kvalitatiivsele parandamisele, tugevdab võitlust tootmiskulude vähendamise eest ja suurendab iga masina-traktorijaama huvi kolhoositootmise kõigi harude arendamise vastu.

2. Muudatused riiklike müügikohustuste arvestamise praktikas ja põllumajandussaaduste riikliku kokkuostu süsteemis

Tähtsaks allikaks, mille kaudu riigi käsutusse laekub osa kolhooside poolt toodetavast kaubatoodangust, on riiklikud müügikohustused. Riiklike müügikohustuste kindlaksmääramine toimub plaani järgi riigi poolt kehtestatud kindlate varumishindade alusel. Riiklike varumishindade planeerimisel arvestab riik töökuluseid antud põllumajandussaaduse tootmiseks, selle tootmise majanduslikku kasulikkust kolhoosile ja selle tähtsust rahvamajandusele. Varumishinnad kehtestatakse sellisel tasemel, mis kindlustab teatava osa kolhoosi puhastulu laekumise riigi fondi üldriiklike vaja-

duste rahuldamiseks. Riiklikud müügikohustused on üheks kolhooside rahaliste tulude allikaks. Samal ajal saab riik varumise teel laekunud toodangu realiseerimisest teatud tulu, mis läheb üldrahvalikeks vajadusteks: sotsialistliku tööstuse arendamiseks, haridusele, tervishoiule jne.

Juhtivate organite ülesanne seisab selles, et kindlustada riiklike müügikohustuste kaudu ja koos teiste tsentraliseeritud varumisvormidega õige suhe ühiskonna huvide ja üksikute kolhooside huvide vahel ning ühiskonna vajaduste ja kolhooside võimaluste õige arvestamine. Riiklikud müügikohustused, samuti riikliku varumise teised liigid ei pea kolhoosidele olema mitte ainult ühiskondlikuks kohustusks, vaid peavad neile olema ka tähtsaks tulude allikaks, mis kindlustab kolhooside ühismajapidamise igakülgse arengu.

Otsustavat tähtsust riikliku varumise poliitikas omab 1940. aastal kehtestatud riiklike müügikohustuste hektarite alusel arvestamise printsiip. Hektarite alusel arvestamise printsiip kindlustab riigi kui terviku huvide kõige õigemal ühendamisega iga üksiku kolhoosi huvidega. Kolhoosidele kehtestatakse kindlad, püsivad riiklike müügikohustuste normid, mille suurus määratakse kindlaks ainuüksi põllumajanduslike kõlvikute suurusega kolhoosides ja diferentseeritakse erinevate majanduslike rajoonide lõikes. Hektarite alusel arvestamise printsiibi puhul langeb riiklike müügikohustuste erikaal kolhooside kaubatoodangus sedamööda, kuidas kasvab nende kogu- ja kaubatoodang. Sellepärast stimuleerib riiklike müügikohustuste hektarite alusel arvestamise printsiip kolhooside ühistootmise arendamist ja aitab kaasa kolhoosidele kinnistatud põllumajandusliku maa kõige efektiivsemale kasutamisele.

Sm. Hruštšov oma ettekandes NLKP Keskkomitee septembripleenumil näitas, et sõjajärgseil aastail on esinenud hektarite alusel arvestamise printsiibi rikkumisi. Tegelikult määrati põllumajandussaaduste riiklike müügikohustuste suurus sageli sõltuvalt kolhoosi ühismajapidamise arengutasemest — põllumajanduskultuuride saagikuse ja loomakasvatuse produktiivsuse järgi. Selle tulemusena need kolhoosid ja rajoonid, mis asusid enam-vähem ühesugustes tootmistingimustes, kuid erinesid oma tootmistaseme poolest, said ka erinevad müügikohustused. Eesrindlikele, hästi töötavaile kolhoosidele, kes said kõrgeid saake ja saavutasid loomakasvatuse kõrge produktiivsuse, määrati üldreeg-

lina kõrgemad ülesanded kui mahajäävaile. Selline praktika laostas eesrindlike kolhooside majapidamist ega loonud materiaalseid stiimuleid keskmiste ning mahajäänud kolhooside majanduslikuks arenguks. Vastupidi, kolhoosid olid huvitatud külvi- ja loomakasvatuse arendamise plaanide vähendamisest.

Riiklike müügikohustuste hektarite alusel arvestamise printsiibi moonutamist varumise praktikas esines ka Eesti NSV-s. Ka siin määrati ühesugustes looduslikes ja majanduslikes tingimustes olevatele kolhoosidele erinevaid riiklike müügikohustuste norme.

Nii näiteks andsid Kose rajooni kolhoosid 1952. aastal riikliku müügikohustusena põllumajandusliku maa iga hektari kohta riigile igaüks erineva koguse toodangut. Seejuures need kolhoosid, mis edukalt arendasid ühte või teist tootmisharu, andsid harilikult ühelt hektarilt rohkem toote kui mahajäävad. Lauristini-nimeline kolhoos, üks parimaid rajoonis, andis 1952. aastal põllumajandusliku maa igalt hektarilt piima 51 kg, liha — 3,4 kg ja põllumaa igalt hektarilt mune — 11,4 tükki. Samal ajal andis selle rajooni mahajäänud kolhoos «Tasuja» vastavalt: piima — 41,6 kg, liha — 3 kg ja mune — 8,8 tükki.¹

Kose rajoon pole erandiks. Samasugune praktika leidis aset ka vabariigi teistes rajoonides. Põltsamaa rajoonis andis Stalini-nimeline kolhoos riikliku müügikohustusena põllumajandusliku maa igalt hektarilt 61,2 kg piima, mahajäänud Vorošilovi-nimeline kolhoos aga 52 kg. Kartuli osas oli neis kolhoosides aga vastupidine olukord. Vorošilovi-nimeline kolhoos andis põllumaa iga hektari kohta 91,6 kg kartuleid, Stalini-nimeline kolhoos aga 2,2 korda vähem — 40,9 kg.² Nagu näeme, ei juhindunud varujad mitte müügikohustuste hektarite alusel määramise printsiibist, vaid antud tootmisharu arenemistasemest ja intensiivsusest.

Riiklike müügikohustuste arvestamise vale praktika tõi tõsist kahju kolhoositootmisele. Osutades sellele, et niisuguse olukorra edasikestmine on lubamatu, tegi NLKP Keskkomitee septembripleenum varumisorganitele kohustusks «rangelt teostada partei ja valitsuse poolt kehtestatud loomakasvatussaaduste riiklike müügikohustuste printsiipi

¹ Arvestus on tehtud Kose rajooni varumisvoliniku ja Lauristini-nimelise ning «Tasuja» kolhoosi aruannete põhjal.

² Arvestus on tehtud Põltsamaa rajooni varumisvoliniku ja kolhooside andmeil.

hektarite järgi. Mitte lubada kahjulikku praktikat, mis seisab selles, et loomakasvatuse arendamise pooldest eesrindlikele kolhoosidele määratakse suuremad ülesanded. Määrata kindlaks, et ühe rajooni piirides peab üldreeglina kehtima ühtne müügikohustuste norm hektarite järgi.»¹

NLKP Keskkomitee septembripleenumi otsus seab kolhoosid võrdseisse tingimustesse — ülesannete suurus loomakasvatussaaduste riiklike müügikohustuste alal on nüüd otseses sõltuvuses kolhooside põllumajanduslike kõlvikute suurusest. Nii näiteks muutus olukord Kose rajooni Lauristini-nimelises ja «Tasuja» kolhoosis pärast riiklike müügikohustuste ühtse normi kehtestamist hektarite alusel järgmiselt:

Tabel 3

Liha riiklikud müügikohustused Kose rajooni Lauristini-nimelises ja «Tasuja» kolhoosis²

Näitajad	Lauristini-nimeline kolhoos			„Tasuja“ kolhoos		
	Aastad		1954. a. protsentides 1952. a. suhtes	Aastad		1954. a. protsentides 1952. a. suhtes
	1952	1954		1952	1954	
1. Kuulus äraandmisele riikliku müügikohustuseks liha (kg)	13 395	11 918	89,3	7446	7446	100,0
2. Liha müüginorm põllumajandusliku maa 1 ha kohta (kg)	3,4	3	88,6	3	3	100,0

Tabelist näeme, et pärast riiklike müügikohustuste ühtsete normide kehtestamist oli Lauristini-nimeline kolhoos soodsamas olukorras. Müügikohustuste kogumaht liha osas vähenes ja kolhoosi tulud seega suurenesid. Samal ajal jäi aga «Tasuja» kolhoosis riikliku müügikohustuse maht liha

¹ NSV Liidu põllumajanduse edasiarendamise abinõudest, Tallinn, 1953, lk. 14.

² Arvestus on tehtud Kose rajooni varumisvoliniku andmeil.

osas endiseks. Selles just ongi müügikohustuste hektarite alusel arvestamise printsiibi olemus — see printsiip stimuleerib põllumajanduslike kõlvikute intensiivsemat kasutamist, mille dikteerivad nii kogu ühiskonna kui ka kolhooside endi huvid.

1953. aastal viidi läbi loomakasvatussaaduste, kartuli ja köögivilja riiklike müügikohustuste normide vähendamine kolhoosidele ning möödunud aastate võlgnevuse kustutamine nende saaduste osas. 1952. aastaga võrreldes vähenesid Eesti NSV-s kolhooside riiklikud müügikohustused 1954. aastal liha osas 26% võrra, piima osas 51% võrra. Kartuli ja köögivilja riiklikud müügikohustused alanesid vastavalt 1,5—2 korda. Tunduvalt vähenesid teravilja müüginormid põllumajandusliku maa hektarilt.¹ Normide vähendamise ulatust võime näha vabariigi üksikute kolhooside andmete põhjal (vt. tabel 4).

Riiklike müügikohustuste järsk vähendamine ja hektarite alusel arvestamise printsiibi range teostamine tähendab, et suurem osa kolhooside toodangust jääb nende endi käsutusse ning neil on võimalus realiseerida seda kõrgemate kokkuostu- ja turuhindadega.

NLKP Keskkomitee septembripleenumi otsus juhtis tähelepanu sellele, et loomakasvatussaaduste ja rea põllumajanduskultuuride varumishindade endine tase stimuleeris nõrgalt kolhooside ja kolhoosnikute materiaalsel huvi nende tähtsate põllumajandusharude arendamise vastu. Seoses sellega tõstsid partei ja valitsus tunduvalt piima, liha, munade, teravilja, kartuli, köögivilja ja mõnede teiste saaduste varumishindu.

Kariloomade ja lindude riiklikke varumishindu tõsteti rohkem kui 5,5 korda, piima ja või varumishindu 2 korda, kartulite varumishindu 2,5 korda ja köögivilja varumishindu 25—40% võrra. Keskmise toitumusega kariloomade eluskaalu ühe kilogrammi eest saab kolhoos nüüd 1 rbl. 50 kopikat, sealihaga ühe kilogrammi eest — 3 rbl. 20 kopikat. Ühe liitri piima uus varumishind on 55 kopikat, 1 kg või varumishind — 9 rbl.

Seoses põllumajandussaaduste varumishindade tunduva suurendamisega kolhooside tulud riiklike müügikohustustena äraantud toodangult suurenesid, ehkki riiklikud müü-

¹ Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi materjalid.

Riiklike müügikohustuste normide vähenemine üksikute kolhooside lõikes

Kolhoosid	Riiklikud müügikohustused (kg)									
	Teravili		Piim		Liha		Kartul		Köögilivi	
	A a s t a d									
	1952	1954	1952	1954	1952	1954	1952	1954	1952	1954
„Ühine Jõud“ Põltsamaa rajoonis	54 695	16 683	146 594	69 112	9775	8208	85 760	41 441	13 454	3135
Protsentides	100	30,4	100	47,1	100	83,8	100	48,2	100	23,3
„Võidulipp“ Võru rajoonis	30 859	14 731	84 744	42 460	6223	5431	81 176	39 984	13 227	4221
Protsentides	100	47,7	100	50,1	100	87,3	100	49,2	100	31,9
Lauristini-nimeline Kose rajoonis	57 200	17 895	202 333	102 496	13 395	11 918	110 707	37 400	24 500	10 500
Protsentides	100	31,2	100	51,0	100	88,8	100	33,8	100	42,9

gikohustused ise tunduvalt vähenesid. Seda näitab kujukalt Kose rajooni kolhooside 1954. aasta riiklike müügikohustuste võrdlemine 1952. aasta riiklike müügikohustustega: 1954. aastal müüsid nad riigile 35 924 kg liha vähem, said raha aga 13 373 rbl. võrra rohkem; piima müüsid nad ligi 1 miljon liitrit vähem, said piima eest raha aga sama palju kui 1952. aastal. Lauristini-nimeline kolhoos müüs 1954. aastal riigile müügikohustusena liha 1477 kg võrra vähem kui 1952. aastal, sai aga raha 2,5 korda rohkem. Põltsamaa rajooni Vorošilovi-nimeline kolhoos müüs 1954. aastal piima 46 800 liitri võrra ja liha 876 kg võrra vähem kui 1952. aastal, sai raha selle toodangu eest aga 7106 rubla võrra rohkem. Kõik Võru rajooni kolhoosid said riikliku müügikohustusena müüdud liha eest 1954. aastal 150 000 rbl. rohkem raha kui sama koguse eest 1952. aastal. Sama koguse kartuli eest said Võru rajooni kolhoosid 1954. aastal 273 000 rbl. rohkem kui 1952. aastal.

NLKP Keskkomitee ja Ministrite Nõukogu määrusega 30. jaanuarist 1956 kehtestati uued kõrgemad varumishinnad kartulile ja köögiviljale. Eesti NSV-s määrati järgmised kartuli ja köögivilja varumishinnad: ühe tonni hilise kartuli varumishinnaks 330 rubla, ühe tonni varajase kartuli varumishinnaks on müümisel kuni 31. juulini — 750 rubla, 1.—15. augustini — 600 rubla ja 16.—31. augustini — 400 rubla.

Seega on selle määrusega tõstetud kartuli ja köögivilja varumishindu rohkem kui 3 korda, võrreldes 1953. aastal kehtinud hindadega.

Riiklike müügikohustuste vähendamine ja tähtsamate põllumajandussaaduste varumishindade tõstmine koos masina-traktorijaamadele makstava naturaaltasu reguleerimisega kindlustavad õiged vastastikused suhted riigi ja kolhooside vahel.

Meie eesmärgiks on kolhoositootmise kaubalisuse tunduv suurendamine, seejuures just niisuguse kaubatoodangu suurendamine, millest valdav osa läheks riigi käsutusse plaanipäraseks kasutamiseks kogu ühiskonna huvides. Riiklikud müügikohustused ja masina-traktorijaamade naturaaltasu etendavad küll tähtsat osa maa varustamisel põllumajandussaadustega, kuid nendest üksi on veel vähe elanikkonna ja tööstuse kasvavate vajaduste rahuldamiseks. Sellepärast partei ja valitsus, arendades laialdast riikliku kokkuostu süsteemi, viisid läbi kokkuostuhindade suurelatusliku tõst-

mise, lähendades neid maksimaalselt riiklikele jaehindadele.

Kuni 1953. aastani täiendasid põllumajandussaaduste riikliku varumise põhivormi — riiklike müügikohustusi — veel varumise süsteem riigile saaduste üleplaaniilise andmise näol ja piirkokkuostuhindadega teostatav riiklik kokkuostusüsteem. See süsteem ei stimuleerinud küllaldaselt kolhoose, kuna kehtiv hindade tase ei kindlustanud kolhoosidele piisavat tulu. Samuti ei saanud riik sellise korra juures ette planeerida kolhooside toodangut, mis laekub aasta jooksul tema käsutusse. Ainult töömahukate tehniliste kultuuride, samuti tootmisse juurutatavate uute kultuuride suhtes rakendati kontraheerimissüsteemi, mis baseerus riigi ja kolhooside vahel põllumajandusliku toodangu tootmise ja kokkuostu kohta sõlmitud kindlatel lepingulistel suhetel. Need lepingulised suhted olid vastastikku kasulikud — nad kindlustasid riiklikele organeile teatud kindla koguse põllumajandusliku toodangu laekumise, kolhoosidele aga nende toodangu õigeaegse ja kasuliku turustamise ning riigilt kasulikel tingimustel tööstuskaupade saamise.

Et realiseerimine toimiks vastastikuse kasulikkuse alusel, selleks asendati vana kokkuostusüsteem uue ühtse kokkuostusüsteemiga, mis üldreeglina toimub lepingute alusel. Lepingud sõlmivad kolhoosid ja kolhoosnikud teravilja, liha, piima, või ja villa osas riiklike organisatsioonidega, kartuli, köögivilja ja munade osas tarbijate kooperatsiooniga. Ühtlasi tõsteti kokkuostuhindu vanade piirkokkuostuhindadega võrreldes: loomaliha osas keskmiselt — 30% võrra, piima osas — 1,5 korda.

Erinevus piirkokkuostuhindade ja uute kokkuostuhindade vahel on järgmine¹:

Kolhooside ja kolhoosnikute poolt kokkuostu korras II kvartalis müüdud toodangu eest makstakse lisaks eluskaalu iga kilogrammi eest: loomaliha ja lambaliha osas — 1 rbl., sealih ja linnuliha osas — 1 rbl. 50 kop.

Kokkuostuhindade tõstmise tulemusena kasvasid tunduvalt kolhooside tulud. Kose rajooni kolhoosid said 1952. aastal piima ja liha müügist 726 000 rbl., 1954. aastal aga said nad kokkuostuhindade tõstmise tulemusena nende toodete samasuure koguse eest 2 218 499 rubla. Võru rajooni

¹ Meie maal loomakasvatuse edasiarendamise ning kolhoosnikute, tööliste ja teenistujate majapidamistele määratavate loomakasvatussaaduste kohustuslike müüginormide alandamise abinõudest, lk. 15.

Loomakasvatussaaduste piirkokkuostuhindade võrdlus uute Eesti NSV-s kehtivate kokkuostuhindadega

Toodangu nimetus	Piirkokkuostuhind	Uus kokkuostuhind
Loomaliha (kg)	3 rbl. 20 kop.	4 rbl. 40 kop (keskmise toitumuse) 6 rbl. — (üle keskmise toitumuse) 7 rbl. — (rasvatoitumus)
Sealiha (kg)	5 rbl. 50 kop.	11 rbl. — (poolsoolane) 8 rbl. 50 kop. (peekon) 7 rbl. 50 kop. (liha)
Piim (1)	80 kop.	1 rbl. 20 kop. (1. V—1. X) 1 rbl. 30 kop. (1. X—1. V)
Munad (kümme)	4 rbl.	4 rbl. 70 kop. (1. IV—1. X) 5 rbl. 50 kop. (1. X—1. IV)

kolhoosid said kokkuostuhindade tõstmise tulemusena liha ja piima müügist 1954. aastal 1 630 000 rubla rohkem tulu, kui nad oleksid saanud toodangu sama koguse eest 1952. aastal.¹

Selleks, et tõsta kolhooside ja kolhoosnikute majanduslikku huvi kartuli ja köögivilja tootmise ja kokkuostukorras müümise kohta, on 1956. aastast suurendatud ka kartuli ja köögivilja kokkuostuhindu. Eesti NSV-s on kehtestatud ühe tonni kartuli kokkuostuhinnaks 530 rubla. Tunduvalt on tõstetud ka kapsa, sibula, kurkide ja muude köögiviljade kokkuostuhindu.

Peale selle seadis riik sisse ergutus-juurdehindlused. Kokkuostu korras liha müümise eest rohkem kui 30% ulatuses kolhoosile määratud riikliku müügikohustuse mahust makstakse liha kokkuostuhinnale 20%-line juurdehindlus. Samasugust juurdehindlust makstakse kolhoosidele piima ja munade müümise puhul rohkem kui 50% ulatuses üle riikliku müügikohustuse mahu.

Eesti NSV kolhoosid said 1954. aastal juurdehindluse arvel ainuüksi kokkuostu korras müüdud piima ja liha eest üle 19 miljoni rubla.

Riiklik kokkuostu süsteem loob kolhoosides materiaalse huvi põllumajandussaaduste ülejääkide riigile müümise

¹ Arvestus on tehtud Kose ja Võru rajooni varumisvolinike andmeil.

vastu. Eesti NSV-s on sealiha kokkuostuhind 2,5 korda, kariloomade kokkuostuhind peaaegu 3 korda ja piima kokkuostuhind üle kahe korra uuest varumishinnast kõrgemad.¹ Kolhoosidel on võimalik saada kokkuostu korras müüdud toodangu eest soodsatel tingimustel tööstuskaupu oma tootmisvajadusteks ja isiklikuks tarbimiseks ning kontsentreeritud söötasid karjale.

1954. aastal said Eesti NSV kolhoosid mitme miljoni rubla eest tööstuskaupu ja kontsentreeritud söötasid.

Põltsamaa rajooni Mitšurini-nimeline kolhoos sai riigile kokkuostu korras müüdud 707 tonni piima ja 9,8 tonni liha eest peale raha veel riiklike hindadega arvestatult 175 tonni jõusöötasid, veoauto ja muid tööstuskaupu. Sama rajooni Stalini-nimeline kolhoos müüs riigile 161 tonni piima ja 7 tonni liha ning sai selle eest peale raha 83 tonni kontsentreeritud söötasid ja veoauto. Kose rajooni Lauristini-nimeline kolhoos sai kokkuostu korras müüdud piima ja liha eest 795 560 rubla raha ning ostis veoauto ning 496 tonni kontsentreeritud söötasid.

On kehtestatud ka teisi ergutusabinõusid, mis tõstavad kolhooside materiaalsel huvi ühistootmise arendamise vastu. Kui näiteks kolhoos saavutab loomakasvatuse alal kõrged näitajad, täidab loomakasvatushoonete ehitamise plaani, kindlustab karja täielikult söötadega, täidab riiklikud müügikohustused ja kokkuostulepingud loomakasvatussaaduste müügi alal, antakse talle preemiana veoauto või sõiduauto.

Silmapaistvate saavutuste eest anti Üleliidulise Põllumajandusnäituse Peakomitee määrusega 1955. aastal 33 Eesti NSV kolhoosile autasud ja preemiad. Nende hulgas said kaks kolhoosi peale autasude veo- ja kergesõiduauto, 19 kolhoosi said veoautod.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu võtsid 1953. aastal vastu otsuse anda kolhoosidele, kes sõlmivad lepingud liha ja piima müügi alal, igas kvartalis rahalist avanssi kuni 30% ulatuses nende saaduste maksumusest ja kuni 25% kartuli ning köögivilja maksumusest, kusjuures vastavad arveldused tuleb teostada ööpäeva jooksul.

Eespool toodud andmed näitavad, et riikliku kokkuostu süsteem vastab riigi huvidele ja iga kolhoosi huvidele. Sõlmitud lepingute olemasolu võimaldab riigil ette teada põl-

¹ Umberarvestus ETKVL ja NSV Liidu Varumise Ministeeriumi Eesti NSV voliniku andmel.

lumajandussaaduste koguse suurust, mille ta saab kolhoosidelt. Kokkuostusüsteem loob soodsad tingimused kolhooside majanduslikuks tugevdamiseks ja nende koguni ning kaubatoodangu suurendamiseks. Kolhoosid, kelledel on kokkuostulepingud riiklike varumisorganitega, kindlustavad endale toodangu ülejääkide turustamise ja saavad vastu neile vajalikke kaupu.

Riikliku kokkuostusüsteemi kaudu läheb tunduv osa kolhooside kaubatoodangust riigi käsutusse. Kokkuostu organiseerimisest sõltub tunduval määral toiduainete ressurside suurus ja ka kolhoositootmise enda arengutase.

Toodangu müümine riigile kokkuostuhindadega on kasulik kolhoosile, kuna kokkuostuhinnad on tunduvalt kõrgemad varumishindadest ja kolhoosil on võimalus müüdnud toodangu eest osta seega suuremal hulgal vajalikke tööstuskaupu. Kuid ei tohi unustada, et kolhoosikaubandus, kus hinnad põllumajandussaadustele on kõrgemad nii varumiskui ka kokkuostuhindadest, on ja jääb veel kauaks kolhoositoodangu realiseerimise tähtsaks kanaliks ja kolhooside ning kolhoosnikute tulude allikaks. Kolhoos on materiaalselt huvitatud oma toodangu müümisest kas turul või komisjonimüügi alusel. Kokkuostuorganid peavad arvestama seda, et kokkuostu mahu planeerimisel on vaja kinni pidada kokkuostu mahu hektarite alusel arvestamise printsiibist, s. o. koostada kokkuostuplaanid vabariikide, rajoonide ja kolhooside jaoks proportsionaalselt varumise mahule.

Kuid, nagu NLKP Keskkomitee jaanuaripleenumil märgiti, rikuti 1954. aastal kokkuostu organiseerimisel varumisorganite poolt sageli hektarite alusel arvestamise printsiipi ja paljudel juhtudel anti kolhoosidele omavolilised plaanid, tekitades sellega kahju eesrindlikele kolhoosidele.

Taolised vead kokkuostu planeerimisel esinesid ka Eesti NSV-s, nagu näiteks Kose, Põltsamaa ja teistes rajoonides. Selle kohta võib tuua mõningad näited: Kose rajooni eesrindlikule, Lauristini-nimelisele kolhoosile anti 1954. aastal tunduvalt suurem loomakasvatussaaduste kokkuostu plaan (arvestatuna põllumajandusliku maa iga hektari kohta) kui «Tasuja» kolhoosile. Kui «Tasuja» kolhoosis kokkuostuplaan ületas varumisplaani liha osas 2,7 korda ja piima osas 2,1 korda, siis Lauristini-nimelises kolhoosis kokkuostuplaan ületas varumisplaani liha osas 3,25 korda ja piima osas 3,9 korda.

Kokkuostuplaani suhet varumise mahusse eesrindlikus kolhoosis — Mitšurini-nimelises ja Stalini-nimelises kolhoosis ning kahes mahajäänud — Vorošilovi-nimelises ja «Ühise Jõu» kolhoosis — iseloomustab tabel 6.

Tabel 6

Liha- ja piima kokkuostuplaanide suhe varumise mahusse Põltsamaa rajooni neljas kolhoosis (1954. aastal)

	Kokkuostuplaani suhe varumise mahtu (%%)			
	Mitšurini-nimeline kolhoos	Stalini-nimeline kolhoos	Vorošilovi-nimeline kolhoos	„Ühise Jõu“ kolhoos
Liha	240,0	320,0	210,0	97,4
Piim	690,0	690,0	260,0	108,5

Riikliku kokkuostu planeerimise niisugune praktika, mis nõrgendab kolhooside materiaalsel huvi kolhoositootmise arendamise vastu, mõisteti hukka NLKP Keskkomitee jaanuaripleenumil. Pleenum nõudis, et 1955. aastast alates rakendataks riikliku kokkuostu planeerimisel üksnes hektarite alusel arvestamise printsiipi ja et põllumajandussaaduste kokkuostu maht, välja arvatud vill ja toornahad, tuleb kolhoosidele määrata proportsionaalselt riiklike müügikohustuste suurusele.

NLKP Keskkomitee jaanuaripleenumi otsuste alusel on Eesti NSV kolhooside jaoks 1955. aastaks kehtestatud uus riiklik kokkuostu plaan, mis on ligikaudu võrdne põllumajandussaaduste varumise plaanile. Tunduvalt on alandatud liha ja piima kokkuostu mahtu, võrreldes 1954. aastaga.

Kuid on vaja märkida, et ka 1955. aastal esines reas vabariigi kolhoosides veel riikliku kokkuostu ebaõiget planeerimist. Nii näiteks määrasid Pärnu-Jaagupi, Märjamaa ja Harju rajooni täitevkomiteed 1955. aastaks üksikutele eesrindlikele kolhoosidele liha, piima ja munade riikliku kokkuostu alal kõrgemad ülesanded kui rajooni teistele kolhoosidele.

Tuleb meeles pidada, et riiklik kokkuost on põllumajandussaaduste ühtse üldriikliku varumise plaani koostisosa

ja selle täitmisest sõltub tunduval määral tööstuse varustamine toorainetega ning elanike varustamine toiduainetega.

NLKP Keskkomitee jaanuaripleenum määras kindlaks, et põllumajandussaaduste kokkuostu plaan vabariikide, kraide, oblastite ja rajoonide lõikes loetakse täidetuks ainult sel tingimusel, kui on täidetud nii kokkuostu- kui ka varumisplaan.

Uus kokkuostusüsteem — hektarite alusel arvestamise printsiip, kokkuostuhindade tõstmine, ergutus-juurdehindlused, vastukaubandus tööstuskaupade näol, kolhooside avansseerimine, üldise kokkuostuplaani vähendamine vabariigi kohta ja seoses sellega kolhoositoodangu tunduva hulga müümine kõrgemate hindadega kolhoosikaubanduse korras — löi kõige soodsamad tingimused kolhoositootmise kiireks arenemiseks ja võimaldas täielikult täita riigi poolt seatud põllumajandussaaduste kokkuostu plaani.

* * *

Partei ja valitsuse poolt tarvitusele võetud abinõud põllumajandusliku tootmise materiaalse stimuleerimise alal haaravad ka kolhoosnike isiklikku abimajandit.

Vastavalt uuele seadusele alandati 1953. aastal tunduvalt põllumajandusmaksu kolhoosnike isiklikult abimajandilt. Põllumajandusmaksu ei arvestata nüüd enam üksikute kultuuride ega majandi tulu ja intensiivsuse järgi, vaid isikliku aiamaa igalt sajandikult hektarilt. 1954. aastal maksid Eesti NSV kolhoosnikud põllumajandusmaksu 2,5—3 korda vähem kui 1952. aastal.¹ Missugust tunduvat materiaalist kasu said kolhoosnikud põllumajandusmaksu alandamisest, seda näitavad kujukalt andmed üksikute rajoonide, kolhooside ja kolhoosiperede kohta. 1952. aastal maksti kõigilt Võru rajooni kolhoosnike isiklikelt abimajandilt põllumajandusmaksu 1 393 000 rubla, 1954. aastal aga ainult 505 000 rubla. Seega jäi selle rajooni kolhoosnike käsutusse ainuüksi põllumajandusmaksu alandamise tulemusena ligemale 900 000 rubla rohkem kui 1952. aastal. Põltsamaa rajoonis maksti 1952. aastal kol-

¹ Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi andmed.

hoosnikute isiklikelt abimajandeilt põllumajandusmaksu 1 890 000 rubla, 1954. aastal aga ainult 530 000 rubla. Ainuüksi Võru rajooni Viljamsi-nimelises kolhoosis maksid kolhoosnikud põllumajandusmaksu 1954. aastal 57 000 rubla võrra vähem kui 1952. aastal, kusjuures 55 kolhoosi-peret vabastati põllumajandusmaksust.

Põltsamaa rajooni Stalini-nimelise kolhoosi liige Eduard Ennist omab 0,43 ha põldu, 0,05 ha aeda, 1 lehma, 4 lammast, 2 siga ja 5 mesipuud. 1952. aastal maksis ta põllumajandusmaksu 740 rubla, 1954. aastal aga ainult 192 rubla. Sama rajooni Vorošilovi-nimelise kolhoosi liige Hans Parik omab abimajandis 0,43 ha põldu, 0,07 ha aeda, 1 lehma, 2 lammast ja 3 siga. 1952. aastal maksis ta põllumajandusmaksu 757 rbl., 1954. aastal aga kõigest 200 rbl.

Samuti on alandatud ka riiklike müügikohustuste norme kolhoosnikute isiklikult abimajandilt ning tõstetud varumise ja kokkuostuhindu. Kolhoosidega ühesugustel alustel toimub ka kaupade müük kolhoosnikutele nende poolt riigile müüdnud loomakasvatussaaduste eest. Ainuüksi 1953. aastal said vabariigi kolhoosnikud varumis- ja kokkuostuhindade tõstmise tagajärjel ligi 50 miljonit rubla rohkem tulu kui 1952. aastal.

Partei ja valitsuse abinõude eesmärgiks on suurendada kolhoosnikute materiaalselt huvi kolhooside ühismajapidamise arendamise vastu. Sellepärast laiendatakse soodustusi põllumajandusmaksu ja riiklike müügikohustuste osas ainult nendele kolhoosnikutele, kes kohusetruult suhtuvad töösse ühismajapidamises. On ette nähtud loomakasvatussaaduste riiklike müügikohustuste ja põllumajandusmaksu tõstmine 50% võrra nendele kolhoosiperedele, kelle perekonnaliikmed ei tööta kolhoosis välja kohustuslikku normipäevade miinimumi. Peale selle kehtib kord, et kui kolhoos täidab oma tootmisplaanid ja kohustused riigi ees, alandatakse selle kolhoosi peredele riiklikke müügikohustusi 10% võrra.

3. Kolhoosikaubandus kui põllumajandussaaduste realiseerimise tähtis kanal ja kolhoosi tulude allikas

Nõukogude jaekaubanduse üheks vormiks on kolhoosikaubandus, kus müüjatena esinevad kolhoosid ja kolhoosnikud, kes müüvad põllumajandussaadusi elanikkon-

nale hindadega, mis kujunevad turul nõudmise ja pakku-
mise alusel.

Kolhoosikaubandus etendab tunduvat osa elanikkonna varustamisel toidukaupadega. Maa üldises jaekaubakäibes oli kolhoosikaubanduse erikaal 1955. aastal 10,4%, toidukaupade jaekäibes aga umbes 20%. Kolhoosikaubanduse korras realiseerivad põllumajanduslikud artellid ühe osa oma kaubatoodangust ja saavad tunduvaid rahalisi tulusid. Ainuüksi Tallinna Linna Keskturul müüsid kolhoosid ja kolhoosnikud 1954. aastal elanikkonnale: 4233 tonni kartuleid, 1340 tonni liha, 4101 tonni piima, 4923 tonni köögivilja ja veel palju muid saadusi, kokku umbes 73 miljoni rubla ulatuses.¹ Rahalised laekumised kolhoosikaubandusest moodustavad 25—50% Eesti NSV kolhooside rahalistest tuludest.

Kolhoosikaubandus on põllumajandusliku tootmise kasvu stimuleerimise tähtsaks vahendiks. Kolhooside poolt kolhoosikaubanduse liinis kõrgemate hindadega realiseeritava toodangu maht sõltub eelkõige kolhooside arenemistasemest. Varumise ja kokkuostu naturaaltasu arvestamise uus süsteem võimaldab kõrgema tootmistasemega kolhoosidel müüa suurema osa oma kaubatoodangust kolhoosikaubanduse korras. Nii näiteks sai Põltsamaa rajooni Mitsurini-nimeline kolhoos 1954. aastal kolhoosikaubanduse korras realiseeritud toodangust 48,7% oma rahalistest tuludest, sellal kui mahajäänud «Ühise Jõu» ja Vorošilovi-nimeline kolhoos said kolhoosikaubanduse kaudu vaid vastavalt 32,6% ja 27,5% oma rahalistest tuludest.

Alates 1954. aastast hakkas kolhoositoodangu realiseerimisel tunduvat osa etendama komisjonikaubandus, s. o. niisugune toodangu realiseerimise vorm, mille juures kolhoosid ja kolhoosnikud annavad realiseeritava toodangu kooperatiivseile kaubandusorganisatsioonidele müümiseks komisjoni alusel. Eesti NSV-s tegelevad komisjonikaubandusega 3 kooperatiivkaubastut — Tallinnas, Tartus ja Pärnus — ning kõik 39 tarbijate kooperatsiooni rajooniliitu. 1954. aastal oli meil 182 kaubanduslikku punkti ja 52 spetsialiseeritud komisjonikauplust.

Komisjonikaubandus on uus, progressiivsem kaubanduse vorm, võrreldes saaduste müümisega kolhoositurul. Ta on majanduslikult kasulik nii kolhoosidele kui ka linnade ja

¹ Tallinna Linna Keskturu direktsooni andmed.

linnatüüpi asulate elanikkonnale. Kolhooside ja kolhoosnikute põllumajandussaaduste ülejäägid toimetatakse organiseeritult, pidevalt kogu aasta jooksul tarbijani. Suuremast osast komisjonikauplustest on töötajatel võimalik osta kaupu ka pärast tööaega. Kolhoosidele kindlustab komisjonikaubandus toodangu realiseerimise parimad tingimused, suure rahalise tulu ja, mis eriti oluline, töö ja materiaalsete ressursside tunduva kokkuhoiu nende kasutamiseks ühistootmises. Üksnes 1954. aastal hoidis komisjonikaubandus kolhoosidele kokku umbes 200 000 normipäeva.

Rida kolhoose ja kolhoosnikuid on aru saanud komisjonikaubanduse kasulikkusest ja müüvad põllumajandussaaduste ülejäägid komisjonikaubanduse kaudu. 1954. aastal realiseerisid 263 kolhoosi oma toodangu ülejäägid otsest Tallinna Kooperatiivkaubastu kaudu ja 225 kolhoosi kohalike kooperatiivide kaudu.

Kose rajooni «Külvaja» kolhoos näiteks arvestas 1952. aastal oma toodangu realiseerimisel kolhoositurul liha müüjale iga laekunud 1000 rbl. eest, piima müüjale iga laekunud 200 rbl. eest ja kartuli ning köögivilja müüjale iga laekunud 400 rbl. eest 1,5 normipäeva. Seejuures maksis kolhoos iga normipäeva eest 16 rubla. 1954. aastal sõlmis see kolhoos lepingu Tallinna Kooperatiivkaubastuga kõigi põllumajandussaaduste ülejääkide müümiseks komisjoni alusel ja andis kaubastule müümiseks 360,5 ts piima, 89,6 ts liha, 838 ts köögivilju ja teisi saadusi, saades nende eest kokku 263 700 rbl. Kolhoosi enda arvestuste põhjal hoiti kokku 34 035 rbl., 610 tööpäeva ja 993 normipäeva. Viis kolhoosi liiget vabanesid kauplemisest turul ja nad suunati tootmistööle.

Sama rajooni «Edu» kolhoos hakkas oma toodangut realiseerima Tallinna Kooperatiivkaubastu kaudu 1954. aasta jaanuarist alates. Kolhoosi arvestuste järgi hoiti sellega kokku 1210 normipäeva, tulu saadi aga 64 919 rbl. võrra rohkem kui kolhoositurul müües. Kolm inimest vabanesid muudeks töödeks.

Komisjonikaubanduse majanduslik kasulikkus tingis selle kiire arengu ja selle erikaalu tõusu, võrreldes kauplemisega kolhoositurul. Seda näeme järgnevaist tabeleist.

Nagu näeme, kasvab komisjonikaubanduse erikaal kolhoosikaubanduse kogukäibes kvartalidest kvartalisse. Eriti

Turu- ja komisjonikaubanduse erikaalu vastastikune suhe liha ja munade müügi alal 1954. aastal (protsentides)

	L i h a			M u n a d		
	Kolhoositu- turg	Komis- jonikau- bandus	Kokku	Kolhoositu- turg	Komis- jonikau- badus	Kokku
I kvartal 1954	79	21	100	89	11	100
II „ 1954	70	30	100	81	19	100
III „ 1954	49	51	100	62	38	100
IV „ 1954	46	54	100	55	45	100

tunduv on komisjonikaubanduse erikaal rajoonikeskuste ja väikeste linnade turgude käibes.

Komisjonikaubanduse maht kasvas ka 1955. aastal. 1955. a. I kvartalis võeti kolhoosidelt komisjonimüügile ja müüdi elanikkonnale põllumajandussaadusi 38,6 milj. rbl. eest 10,5 milj. rbl. vastu 1954. a. I kvartalis. Kolhoosid said komisjonikaubanduse kaudu 1955. aasta I kvartalis sama suure summa kui 1954. a. 8 kuu jooksul. 1955. aastal suurenes Eesti NSV-s komisjonikaubanduse osatähtsus veelgi.

Komisjonikaubanduse erikaal Eesti NSV kolhoosikaubanduse kogukäibes (protsentides)

Saaduste liigid	I kvartal 1954	I kvartal 1955
Liha ja lihasaadused	20,8	56,5
Piim ja piimasaadused	3,4	18,8
Kartul	5,3	24,6
Juurvili	9,9	22,9
Munad	11,0	40,0

Komisjonikaubanduse kiire areng ei tähenda aga, et olemasolevad võimalused on siin juba lõplikult kasutatud. Selles suhtes on huvitav järgmine fakt: Kose rajooni Lauristini-nimelises kolhoosis on rakendatud kolhoosi liikmete isiklikest abimajandeist saadava toodangu müümine turul.

1954. aastal võttis kolhoos kolhoosnikutelt ja müüs turul saadusi 1 770 000 rubla ulatuses. See on iseenesest positiivne fakt, kuna sel teel hoitakse kokku kolhoosnikute aega osavõtuks tööst ühismajapidamises. Kuid samaaegselt kõneleb see tarbijate kooperasiiooni rajooniliidu nõrgast tööst. Kogu Kose rajooni kohta kokku võeti 1954. aastal kolhoosidelt ja kolhoosnikutelt komisjonimüügiks saadusi 787 000 rbl. ulatuses, sellal kui ainuüksi Lauristini-nimeline kolhoos müüs oma 249 pere saadusi peaaegu 2,25 korda rohkem.

Käesoleval ajal, seoses riiklike kokkuostuplaanide suureulatusliku vähendamisega, on komisjonikaubandusele loodud veel soodsamad tingimused. On vaja korraldada nii, et kolhooside ja kolhoosnikute kaubatoodangu ülejääkide realiseerimine komisjonikaubanduse korras omaks juhtiva koha kogu kolhoosikaubanduses.

4. Uus planeerimissüsteem on kolhooside ja kolhoosnikute materiaalse huvi tõstmise efektiivne tegur

Partei ja valitsuse poolt kavandatud kolhoositootmise edasise tõusu programmis omavad abinõud varumis- ja kokkuostuhindade tõstmise, kohustuslike müüginormide ja naturaaltasu määrade alandamise ning kokkuostusüsteemi muutmise alal suurt tähtsust. Nende abinõude rakendamine aitab tunduvalt kaasa kolhoositootmise arengule ja kolhooside tulude kasvule. Kuid kõik need abinõud kolhooside ja kolhoosnikute materiaalse huvi suurendamise alal võivad anda vajalikku majanduslikku efekti vaid kolhoosi ühismajapidamise õige ja ratsionaalse arendamise tingimustes.

Selles suhtes omab eriti suurt tähtsust kolhoositootmise õige planeerimine.

Varem kujunenud planeerimise kord, mille juures kolhoosidele anti külviplaanid, kus oli rangelt kindlaks määratud, missuguseid kultuure ja kui palju on vaja külvata, missuguseid loomi ja kui palju on vaja omada, viis paljudel juhtudel ebaratsionaalsele majandamisele. Eriti suurt kahju tõi kolhoositootmisele külvipindade šablooniline planeerimine, mis ei vastanud üksikute kolhooside looduslikele ja majanduslikele tingimustele ning nende kolhooside töötajate poolt aegade jooksul omandatud kogemustele üksi-

kute põllumajanduskultuuride kasvatamise alal. Kolhoosid olid sageli sunnitud panema oma külvipinna majanduslikult mittekasulike kultuuride alla, mis andsid madalat saaki ja tõid vaid materiaalselt kahju. Sellise planeerimise tulemusena vähenes kolhooside materiaalne huvi põllumajandusliku tootmise arendamise vastu ning sellega pidurdati kolhooside ja masina-traktorijaamade initsiatiivi, riik aga sai tunduval hulgal vähem väärtuslikkeprodukte.

Planeerimise liigne tsentraliseerimine mõjus negatiivselt Eesti NSV kolhoositootmise arengule. Nii näiteks anti Võru rajooni kolhoosidele aasta-aastalt kõrged ülesanded segavilja külvamise alal. 1954. aastal oli segavilja all, vastavalt plaanile, üle 2000 ha maad, segavilja saagikus aga oli Võru rajooni tingimustes väga madal ja kolhoosid ei saanud sageli kätte isegi seemet. Näiteks oli segavilja saagikus 1954. aastal «Võidulipu» kolhoosis 1,67, Kirovi-nimelises 0,41 ja Stalini-nimelises kolhoosis 1,03 ts/ha. Ed. Vilde nimelises kolhoosis oli 1954. aastal 622 ha teravilja külvipinna hulgas 469 ha segavilja — odra ja kaera all. Nende kultuuride madal saagikus, vajalike kultuurkarjamaade puudumine ja teiste söödakultuuri külvide väheus nõrgendasid kolhoosi söödabaasi. Tulemuseks oli piimakarja väga madal produktiivsus — 1954. aastal vaid 978 l piima keskmiselt igalt lehmalt, väikesed tulud loomakasvatusest — 118 500 rbl. ja madal normipäevatasu — 80 kop. raha ja 0,5 kg teravilja.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu muutsid oma otsusega 9. märtsist 1955 vana, end mitte õigustanud planeerimissüsteemi. Uue planeerimissüsteemi aluseks pole kolhoosis külvatud hektarite hulk ega kariloomade arv, vaid taime- ja loomakasvatuse kaubatoodangu suurus. See tähendab, et arvestust peetakse saadud taime- ja loomakasvatuse toodangu tsentneritelt.

Uus planeerimissüsteem eeldab tsentraliseeritud plaanilise juhtimise printsiibi ühendamist vajaliku iseseisvuse ja initsiatiivi lubamisega kohalikele organitele ja kolhoosidele.

Igal kolhoosil on nüüd võimalus arendada ratsionaalselt oma majapidamist, võimalus arvestada ühe või teise põliu-majandusliku toodangu liigi tootmise suurendamise majanduslikku otstarbekust ja kasulikkust antud tingimustes.

Eesti NSV kolhoosid koostavad nüüd oma tootmisplaaniid konkreetsete majanduslike ja looduslike tingimuste arves-

tamise ning eesrindlike kolhooside kogemuste alusel. Nii näiteks on Võru rajooni Ed. Vilde nimelises kolhoosis, vastavalt uuele planeerimissüsteemile, tehtud suured muudatused põllumajanduslike kõlvikute struktuuris. Segavilja külvipinda vähendati 1955. aastal 55 hektari võrra, odra külvipinda umbes 2 korda. Selle arvel on 70 ha viidud kultuurkarjamaa alla ja umbes 400 ha söödakultuuride, sealhulgas ka maisi alla. See kõik kokku mõjutas juba 1955. aastal soodsalt kolhoosi majanduslikku tegevust. Järsult tõusis piimakarja produktiivsus: 1955. a. loomakasvatusaasta 11 kuu jooksul suurenes lehmade arv 10% võrra, piimatoodang iga lehma kohta 330 liitri võrra, piima kogutoodang aga oli 50 tonni võrra suurem, võrreldes eelmise aasta 12 kuuga.

Uus planeerimise kord, mis arvestab kolhooside konkreetseid majanduslikke ja looduslikke tingimusi, võimaldab kolhoosidel luua kindla söödabaasi loomakasvatusele, suurendada loomakasvatuse produktiivsust ja tunduvalt lõsta kolhooside ning kolhoosnikute tulusid.

* *
*

Partei ja valitsuse poolt rakendatud abinõude kompleks kolhoositootmise stimuleerimise alal loob kõige soodsamad tingimused põllumajanduse kõigi harude kiireks tõusuks ja kolhooside majanduslikuks tugevdamiseks. Nende soodsate tingimuste realiseerimine sõltub praegu eelkõige organisatoorse ja majandusliku tegevuse tasemest kolhoosides ja masina-traktorijaamades.

II peatükk

KOLHOOSNIKUTE ISIKLIKU MATERIAALSE HUVI SUURENDAMINE KOLHOOSI ÜHISMAJAPIDAMISE ARENDAmise VASTU

1. Kolhoosnikute kõrge tööaktiivsus on kolhoosi ühistootmise arendamise ja kolhoosnikute materiaalse heaolu tõusu peamine allikas

Kolhoositootmise taseme tõstmine ei saa piirduda ainuüksi ühtede või teiste kolhoositootmise harude arendamise majandusliku stimuleerimisega riigi poolt. Tähtsaim ja otsustav, millest sõltub põllumajandusliku artelli ühismajapidamise tõus, on ühistootmise õige organiseerimine kolhoosides endis.

Põhiliseks nõudeks põllumajandusliku artelli ühistootmise organiseerimisel on ühiskondlike ja isiklike huvide õige ühendamine kindlustamine. Ühiskondlike ja isiklike huvide õige ühendamise printsiip on majapidamise artellivormi nurgakivi. Selle printsiibi õigesti teostamisest oleb kolhooside ülesehitustöö ja kolhoositootmise arendamise edukus.

Ühiskondlikud huvid kolhoosis — need on sotsialistliku rahvamajanduse nõuded kolhoosile. Ühiskondlikud huvid kolhoosis nõuavad põllumajandussaaduste tootmise pidevat laiendamist, põllumajandussaaduste kogu- ja kaubatoodangu järjekindlat suurendamist. Kolhooside tootmis- taseme tõusust sõltub põllumajandussaaduste külluse loomise, sotsialistliku tööstuse ja rahvamajanduse kõigi harude tõusu ning töötajate vajaduste maksimaalse rahuldamise ülesande edukas lahendamine.

Kolhoosnikute isiklikud huvid nõuavad nende isikliku materiaalse heaolu tõusu kindlustamist kolhoosi ühistootmise taseme tõusu alusel, vastavalt nende isiklikule tööaktiivsusele ühistootmisel.

Seega seisab ühiskondlike ja isiklike huvide õige ühendamise sisu kolhoosis selles, et koos ühistootmise taseme tõusu ja kolhoosi tulude kasvuga peavad suurenema ka iga üksiku kolhoosiliikme tulud vastavalt tema osavõtule ühistööst.

Kolhoosnikute isiklike huve on võimalik rahuldada ainult kogu ühiskondliku tootmise pideva kasvu ja täiustamise alusel. Kogu rahvamajandust uusima tehnikaga varustava sotsialistliku tööstuse igakülgne arenemine loob otsustavad tingimused kolhooside majandusliku võimsuse tõusuks.

Kolhoosi iga liikme ja tema perekonna heaolu sõltub otseselt ja eelkõige antud kolhoosi ühismajapidamise kasvust, antud kollektiivi tootmisalase tegevuse edukusest. Kolhoosi ühismajapidamise arengutase kindlustab ka antud kolhoosi liikmete materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste rahuldamise.

Kolhooside igakülgne tugevdamine ja arendamine vastab seega nii kolhoosnikute isiklikele huvidele kui ka kolhooside ja kogu sotsialistliku ühiskonna huvidele.

Kolhoositootmise tõusu tähtsaimaks teguriks on kolhoosnikute aktiivne töötamine ühismajandis. Kolhoosnikute ja masina-traktorijaamade töötajate töö on kolhooside rikkuse aluseks. Mida rohkem kolhoosnikud ja masina-traktorijaamade töötajad paigutavad ühistootmisse oma tööd, mida kõrgem on nende tööaktiivsus ja töötootlikkus, seda kiiremini suurenevad kolhooside ühiskondlikud tootmisfondid, kasvab kolhooside kogu- ja kaubatoodang ning tulu.

Esrindlike kolhooside kõrged tootmisalased näitajad on saavutatud eeskätt just kolhoosnikute kõrge tööaktiivsuse, kõrge töödistsipliini alusel. Esrindlikud kolhoosid paigutavad ühistootmisse tunduvalt rohkem tööd kui keskpärased ja mahajäänud kolhoosid. 1954. aastal töötati meie vabariigis keskmiselt ühe töövõimelise kolhoosniku kohta välja 385 normipäeva, vabariigi esrindlikes kolhoosides aga on normipäevade väljatöötlus ühe töövõimelise kolhoosniku kohta tunduvalt kõrgem. Seda näeme kujukalt tabelis 9 toodud andmetest Eesti NSV paremate kolhooside kohta.

Kolhooside ühismajapidamise taseme sõltuvust kolhoosnikute tööaktiivsusest ühistootmisel näitavad teatud määral 1954. aastal Harju rajoonis läbiviidud kolhooside rühmitamise tulemused vastavalt kolhoosnikute tööaktiivsusele

Kolhoosnikute tööaktiivsus ja ühistootmise tase vabariigi eesrindlikes kolhoosides 1954. aastal

Näitajad	Kolhoosid				
	Stalini-nimeline Türi rajoonis	"Rahva Võit" Harju rajoonis	"Uus Elu" Rapla rajoonis	"Tulevik" Tartu rajoonis	Mitšurini-nimeline Põltsamaa rajoonis
1. Välja töötatud normipäevi ühe töövõimelise kolhoosniku kohta	526,6	465,5	447,6	532,0	465,0
2. Töövõimeliste kolhoosnikute %, kes töötas välja					
a) üle 400 normipäeva	61,1	54,0	54,0	55,0	46,5
b) alla 200 normipäeva	4,9	9,5	11,3	12,0	20,0
3. Kolhoosi rahaline tulu (tuh. rbl.)	2802,6	2525,6	2402,8	1776,0	2073,2
4. Rahaline tulu 100 ha põllumajandusliku maa kohta (tuh. rbl.)	78,0	80,2	122,0	77,9	92,9
5. Toodetud piima:					
a) aastalehma kohta (l)	3373,0	2898,0	3106,0	2554,0	2988,0
b) 100 ha põllumajandusliku maa kohta (ts)	336,4	256,6	333,3	273,0	274,1

ühistootmisel. Kolhooside rühmitamine vastavalt ühe töövõimelise kolhoosniku poolt ühistootmisel väljatöötatud normipäevade hulgale näitab, et neis kolhoosides, kus ühe töövõimelise kolhoosniku kohta töötatakse välja rohkem normipäevi, on ka kolhoosi majanduslikud näitajad tunduvalt kõrgemad kui neis kolhoosides, kus ühe töövõimelise kolhoosniku kohta töötatakse välja vähem normipäevi.

Nagu näeme tabelis 10 toodud andmeist, ületas III grupis rahaline tulu 100 ha põllumajandusliku maa kohta 1,75 korda II grupi ja 1,9 korda I grupi vastavad näitajad. Piimatoodang 100 ha põllumajandusliku maa kohta oli III grupis 1,6 korda kõrgem kui II grupis ja 1,7 korda kõrgem kui I grupis; üks normipäev andis vastavalt 1,3 ja 1,5 korda rohkem tulu. Ka keskmine normipäeva tasu oli III grupis 1,4 korda suurem kui II grupis ja üle 2 korra suurem kui I grupis.

Harju rajooni kolhooside rühmitamine kolhoosnikute tööaktiivsuse alusel (1954. aastal)

Keskmsed näitajad	Kolhoosid, kus ühe töövõimelise kolhoosniku kohta töötati välja normipäevi		
	kuni 350 I grupp	350—400 II grupp	üle 400 III grupp
1. Rahaline tulu 100 ha põllumajandusliku maa kohta (rbl.)	29 350	32 030	56 000
2. Rahaline tulu ühe normipäeva kohta (rbl.)	18,4	20,8	27,5
3. Toodetud 100 ha põllumajandusliku maa kohta:			
a) piima (ts)	111,6	118,0	196,2
b) liha (ts)	6,9	10,1	14,4

Seal, kus kolhoosi liikmed võtavad osa ühismajapidamise arendamisest, on kindlustatud ka kolhoosi kogu- ja kaubatoodangu ning tulude pidev tõus. Sellevastu need kolhoosid, kus kolhoosnikute tööaktiivsus ja tootlikkus on madalad ja kus töödistsipliinile ei pöörata küllaldast tähelepanu, kus puudub kindel kord ühistootmise organiseerimises, on üldreeglina ka majanduslike näitajate poolest mahajäänud. Seda näitab meile veel kord kujukalt Harju rajooni kahe naaberkolhoosi — «Rahva Võidu» ja «Terase» — võrdlus. Neist kolhoosidest esimene on rajooni ja kogu vabariigi ulatuses üks parimaid kolhoose, teine aga oli veel 1955. aastal rajooni üks mahajäänud. Mõlemad kolhoosid on põllumaa erikaalu, pinnase viljakuse, mehhaniseerimise taseme ja tööjõuga varustatuse suhtes enam-vähem võrdsetes tingimustes. Sellele vaatamata erinevad nende kolhooside tootmisalased näitajad tunduvalt. Kui «Rahva Võidu» kolhoosis saadi 1954. aastal piima ühe aastalehma kohta 2898 liitrit, siis «Terase» kolhoosis saadi vaid 1922 liitrit ehk 34% võrra vähem. 100 ha põllumajandusliku maa kohta saadi «Rahva Võidu» kolhoosis 1954. aastal piima 2,4 korda, liha 3,4 korda ja rahalist tulu 3,5 korda rohkem kui «Terase» kolhoosis.

Erinevad saavutused nendes kolhoosides on tingitud peamiselt kolhoosnikute ühistöödest osavõtu ja tööaktiiv-

suse erinevast tasemest. Nii töötas üks töövõimeline kolhoosnik «Rahva Võidu» kolhoosis 1954. aastal keskmiselt välja 76 normipäeva rohkem kui «Terase» kolhoosis. Töövõimeliste arv, kes töötasid välja vähem kui 200 normipäeva, moodustas «Terase» kolhoosis 27% töövõimeliste koguarvust, sellal kui «Rahva Võidu» kolhoosis oli see vaid 9,5%. Ka põllundusbrigaadide liikmete osavõtt ühistöödest oli «Rahva Võidu» kolhoosis tunduvalt aktiivsem kui «Terase» kolhoosis. Kui «Rahva Võidu» kolhoosis töötasid põllundusbrigaadide töövõimelised liikmed 1954. aastal välja igaüks keskmiselt 380 normipäeva, siis «Terase» kolhoosis oli see arv tunduvalt väiksem — 303 normipäeva. Kui «Rahva Võidu» kolhoosis 62% põllundusbrigaadide liikmetest töötasid välja üle 350 normipäeva ja eesrindlikud põllutöölised J. Loo, A. Narak, A. Voosemaa ja H. Pikamäe isegi üle 570 normipäeva, siis «Terase» kolhoosis töötasid üle 350 normipäeva välja vaid 41% põllundusbrigaadide töövõimelistest liikmetest. Kolhoosnikute madalam tööaktiivsus ja töödistsipliin oli üheks olulisemaks põhjuseks, miks «Terase» kolhoosis oli ka taimekasvatuse saagikus tunduvalt madalam kui «Rahva Võidu» kolhoosis. Kui «Rahva Võidu» kolhoosis oli näiteks teraviljade keskmine saagikus 1954. aastal 12,8 tsentnerit hektarilt, siis «Terase» kolhoosis oli see ligi kaks korda madalam.

Kolhoosnikute tööaktiivsuse suurendamine on üheks olulisemaks abinõuks kolhoositootmise taseme tõstmisel Eesti NSV-s. Piisab sellest, kui ütelda, et 1953. aastal töötasid Eesti NSV kolhoosides 30% töövõimelistest kolhoosnikutest välja vähem kui 200 normipäeva, nende hulgas 12 200 kolhoosnikut ei töötanud välja kohustuslikku normipäevade miinimumi. Peale nende oli meie vabariigi kolhoosides 1953. aastal veel 2600 töövõimelist kolhoosi liiget, kes üldse ei võtnud kolhoosi ühistöödest osa.¹ Kuigi viimastel aastatel on kolhoosnikute tööaktiivsus meie vabariigi kolhoosides tunduvalt tõusnud, on suurenenud nii üldine kui ka iga kolhoosniku poolt keskmiselt väljatöötatud normipäevade arv, leidub meil siiski veel praegugi kolhoosnikuid, kes ei täida normipäevade kohustuslikku miinimumi. Kui näiteks kõik need kolhoosnikud, kes 1954. aastal ei täitnud normipäevade kohustuslikku miinimumi,

¹ «Eesti Kommunist» nr. 6, 1954, lk. 25.

oleksid välja töötanud niisama palju normipäevi, kui töötati välja vabariigis keskmiselt ühe töövõimelise kolhoosniku kohta, siis oleks see võimaldanud meie vabariigi kolhoosidel 1954. aastal koristada ja peksta õigeaegselt kõik teraviljad.¹

Kolhoosnikute kõrge tööaktiivsus ühistootmisel on kolhoositootmise tõusu otsustavaks tingimuseks. Samal ajal on aktiivne osavõtt kolhoosi ühistöödest ka iga kolhoosniku enda jõukuse peamiseks allikaks. Kolhoosnikute tööaktiivsus ja nende materiaalse heaolu tõus on vastastikusel sõltuvuses — mida rohkem tööd paigutavad kõik kolhoosi liikmed ühistootmisse, seda kõrgem on kolhoosi ühismajapidamise tase; mida kõrgem on aga kolhoosi ühismajapidamise tase, seda suurem on ka see osa kolhoosi tuludest, mis jaotatakse normipäevadele, seda suurem on normipäevatasu.

Kolhoosi ühismajapidamise tase ja samaaegselt iga kolhoosniku materiaalne heaolu sõltub eelkõige antud kollektiivi kõigi liikmete poolt ühistootmisse paigutatud töö kogusest ja kvaliteedist. Kolhoosis ei ole võimalik kindlustada kõrgeid majanduslikke näitajaid, kui hästi töötavate kolhoosnikute kõrval esineb distsiplineerimatuid, ühistööst eemalehoidvaid ja oma tööülesandeid lohakalt täitvaid kolhoosnikuid. Kolhoosi ühiskondlikud ja kolhoosnikute isiklikud huvid nõuavad kõigi antud kolhoosi liikmete aktiivset osavõttu ühistootmisest.

Iga kolhoosniku poolt ühismajapidamisest saadavate tulude suurus sõltub aga peale selle otseselt ka tema enda poolt ühistootmisse paigutatud töö kogusest ja kvaliteedist. Mida rohkem töötab iga kolhoosnik ühistootmises ja mida kõrgema kvaliteediga on tema töö, seda suurem on temale arvestatavate normipäevade hulk ja järelikult ka rahas ning natuuras saadav tötötasu.

Seega iga kolhoosniku poolt ühismajandist saadavate tulude suurus sõltub otseselt nii tema enda poolt ühistootmisse paigutatud töö kogusest ja kvaliteedist kui ka kogu kollektiivi kui terviku töö tulemustest, ühismajandi arengutasemest üldse. Selline otsene seos iga üksiku kolhoosiliikme ja kogu kollektiivi tööaktiivsuse, kolhoosi ühismajapidamise tõusu ja kolhoosnikute heaolu kasvu vahel teeb

¹ «Rahva Hääli» nr. 158, 6. juulist 1955, «Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee kuues pleenum».

kolhoosnikute ühistootmisest aktiivse osavõtu kindlustamisest ühe tähtsama ülesande kolhooside majanduslik-organisatoorse tugevdamise alal.

Kolhoosnikute madal tööaktiivsus paljudes meie vabariigi kolhoosides on tingitud paljudest asjaoludest. Selle üheks põhjuseks on nõrk poliitiline selgitustöö paljudes kolhoosides. Igas kolhoosnikus on vaja kasvatada sotsialistlikku suhtumist töösse, hoolitsustunnet sotsialistliku omanduse hoidmise ja tugevdamise suhtes, leppimatust sotsialistliku töödistsipliini rikkumiste vastu. Oluliseks abinõuks kolhoosnikute tööaktiivsuse tõstmisel on samuti kohustusliku normipäevade miinimumi revideerimise ja tunduva tõstmise küsimus. Arvestades seda, et keskmine normipäevade väljatöötlus ühe töövõimelise kolhoosniku kohta meie vabariigis oli juba 1954. aastal 385 normipäeva, siis on praegu täiesti võimalik soovitada kolhoosidele kohustuslikuks miinimumiks vähemalt 200—300 normipäeva aastas, olenevalt iga kolhoosi konkreetsetest tingimustest. Siinjuures omab suurt tähtsust normipäevade miinimumi kehtestamine kolhoosides mitte aasta peale tervikuna, vaid peamiste põllumajanduslike tööde perioodide lõikes ja normipäevade miinimumi kolhoosnikute poolt täidetuks lugemine tingimusel, kui see toimus nimetatud perioodide lõikes.

Kuid nimetatud abinõudest on kasu siis, kui nad tuginevad kolhoosnikute materiaalse huvitatuse printsiibi püsi-vale ja kõrvalekaldumatule rakendamisele.

Selleks et kindlustada kolhoosnikute tööaktiivsuse tõusu ja kolhooside tööjõuressursside täielikku kasutamist, on kõigepealt vaja kindlustada kolhoosnikute materiaalsel huvi kolhoositootmise arendamise vastu.

Kolhoosnikute materiaalsel huvi kolhoositootmise arendamise vastu ja nende aktiivset osavõttu ühistöödest on võimalik kindlustada vaid ühiskondlike ja isiklike huvide õige ühendamise printsiibi järjekindla ellurakendamise alusel, tingimusel, kui kolhoosnikute isiklikud huvid ei ole vastuolus kolhoosi ühismajapidamise arendamise huvidega, kui kolhoosnikute isiklikud huvid on kooskõlas kolhoosi ühiskondlike huvidega ja kui ühismajandi arendamise baasil rahuldatakse ka kolhoosnikute isiklikud huvid. Mitte ainult isiklike huvide allutamine ühiskondlikele huvidele, vaid kolhoosnikute isiklike huvide igakülgne arvestamine, nende oskuslik kasutamine kolhoosi majanduslikus ülesehi-

tustöös — selles seisab kolhoosnikute tööaktiivsuse tõusu kindlustamise võti.

Partei ja valitsuse poolt tarvituselevõetud abinõud kolhoositootmise materiaalse stimuleerimise alal on loonud kolhoosidele soodsad tingimused materiaalse huvitatuse printsiibi rakendamiseks oma ühismajapidamistes. Kolhooside ülesandeks on need soodsad tingimused omakorda maksimaalselt ära kasutada. Sellepärast sõltub kolhoosnikute isikliku materiaalse huvi suurendamine kolhoositootmise arendamise vastu praegu eelkõige iga kolhoosi enda organisatoorse ja majandusliku tegevuse tasemest.

2. Kolhoosnikute materiaalse huvi suurendamine kolhoosi ühismajapidamise arendamise vastu

a) Normipäevatasu suurendamine

Kolhoosnikute materiaalse huvi suurendamisel kolhoosi ühistootmise arendamise vastu omab eriti suurt tähtsust normipäevatasu suuruse küsimus.

Normipäev on kolhoosis selleks ühikuks, mille kaudu mõõdetakse ühismajapidamise erinevail aladel kulutatud töö hulka. Normipäevades mõõdetakse iga kolhoosniku poolt ühistootmisse paigutatud tööd. Iga kolhoosniku poolt väljatöötatud normipäevade hulk on omakorda selleks mõõduks, mis määrab kolhoosniku poolt kolhoosi ühismajapidamisest saadava isikliku tulu suuruse. Iga kolhoosniku poolt ühismajapidamisest saadava tulu suurus sõltub aga peale tema poolt väljatöötatud normipäevade hulga veel sellest, kui palju raha ja produkte antakse kolhoosis üldse ühe normipäeva kohta. Kui ühe normipäeva tasu rahas ja natuuras on väga madal, siis jäävad üldiselt madalaks ka kolhoosnikute isiklikud tulud, ükskõik kui suur ka oleks üksikute kolhoosnikute poolt ühistootmisel väljatöötatud normipäevade hulk. Seega madala normipäevatasu puhul ei ole kolhoosnikud huvitatud oma tööaktiivsuse ja töötootlikkuse tõstmisest ning kolhoosi ühistootmise arendamisest. Selleks et tõsta kolhoosnikute materiaalsel huvi kolhooside ühistootmise arendamise vastu, on meie vabariigi kolhoosides esimeses järjekorras vaja suurendada normipäevatasu.

Et luua vajalikud tingimused normipäevatasu suurendamiseks, selleks on vaja eelkõige hoolitseda kolhoosi toot-

misvajaduste eest, kolhoosi ühismajapidamise ja tema tootmisfondide kasvu eest. Pole võimalik saavutada kõrget normipäevatasu kolhoosis, kui kolhoosi ühismajapidamine on laokil, kui põllukultuuride saagikus ja ühisloomakasvatuse produktiivsus on madal ja kolhoosi rahalised tulud on väikesed. Kuid peale kolhoosi ühismajapidamise taseme, kogu- ja kaubatoodangu ning rahalise tulu suuruse oleneb normipäevatasu suurus otseselt tulude jaotamisest, olemasolevate vahendite ja fondide õigest kasutamisest kolhoosis.

Sotsialistliku ühiskonna üheks tähtsamaks seaduspärasuseks on töötajate isikliku tarbimise fondi pidev suurenemine koos ühiskondliku tootmise kasvu ja töötotlikkuse tõusuga ning nende alusel. Kolhoosides on isikliku tarbimise fond see osa kolhoosi tuludest, mis jaotatakse kolhoosnike vahel normipäevade järgi. Seega peab koos kolhoositootmise kasvu ja töötotlikkuse tõusuga kasvama ka normipäevatasu suurus.

Isikliku tarbimise fondi ja normipäevatasu suurenemise kindlustamine koos kolhoosi ühistootmise ja tulude kasvuga on tähtsaimaks abinõuks ühiskondlike ja isiklike huvide õige ühendamise printsiibi ellurakendamisel kolhoosimajanduses.

Suurendades aasta-aastalt ühistootmist ja selle alusel normipäevatasu, peavad kolhoosid saavutama normipäeva rahalise ja naturaalse tasu sellise suuruse, mis suudaks kindlustada ühistootmisel ausalt töötavate kolhoosnike ja nende töövõimetute perekonnaliikmete vajaduste rahuldamise peamiste toiduainete ja tööstuskaupade ning isiklike kariloomade sööda osas. Sel teel saavutatakse ühiskondlike ning isiklike huvide tegelik ühtsus kolhoosis — kolhoosnike isiklikud tulud kasvavad koos kolhoosi ühistootmise kasvuga, nende põhilised vajadused rahuldatakse ühistootmise arengu baasil; sel juhul on kolhoosi liikmed ühistootmise arendamisest materiaalselt huvitatud. Ainult sel teel on võimalik luua tõeline ühtsus kolhoosi ühismajapidamise arendamise huvide ja kolhoosnike isiklike eluliste huvide vahel, liita kõik artelliliikmed ühtseks terviklikuks tootmiskollektiiviks.

Kolhoosides, kus hoolitsetakse võimaluse piirides maksimaalselt kõrge normipäevatasu kindlustamise eest, kus kolhoosi ühismajapidamise tõusule ning tulude kasvule kaasneb nii kolhoosisisese akumulatsiooni kui ka isikliku

tarbimise fondi mahu suurenemine, tõuseb aasta-aastalt ka kolhoosnike tööaktiivsus ja selle alusel omakorda kogu ühistootmise tase. Neis kolhoosides veenduvad kolhoosnikud oma isiklike kogemuste alusel, et ühistootmise taseme tõus on nende isikliku materiaalse heaolu kasvu peamiseks allikaks. Selle tõttu ei ole neis kolhoosides peaaegu üldse töövõimelisi kolhoosnikuid, kes ei võta osa ühistööst. Kolhoosnike aktiivne osavõtt ühistööst võimaldab neil kolhoosidel omakorda seada endale järjest suuremaid tootmisülesandeid ning aidata kaasa põllumajandussaaduste külluse loomisele meie maal. Selle tõenduseks toome mõningad majanduslikud näitajad kahe vabariigi eesrindliku kolhoosi — Türi rajooni Stalini-nimelise ja Haapsalu rajooni Lenini-nimelise kolhoosi kohta, mis paistavad silma tootmise kiire arengutempo poolest.

Tabel 11

Majanduslikud näitajad Türi rajooni Stalini-nimelise kolhoosi kohta aastail 1951—1954

Majanduslikud näitajad	1951	1952	1953	1954
1. Rahaline tulu (tuh. rbl.)	1211,5	1500,0	1904,4	2802,0
2. Rahaline tulu 100 ha põllumajandusliku maa kohta (tuh. rbl.)	33,1	41,6	51,7	78,0
3. Eraldatud rahalisest tulust jagamatu fondi täiendamiseks (tuh. rbl.)	181,7	225,0	258,8	420,3
4. Eraldatud rahalisest tulust normipäevade tasumiseks (tuh. rbl.)	582,8	662,2	840,5	1129,7
5. Normipäevatasu:				
a) rahas (rbl.)	6,0	6,30	7,20	9,20
b) teraviljas (kg)	3,3	1,7	1,8	2,0
6. Välja töötatud normipäevi keskmiselt ühe töövõimelise kolhoosniku kohta	367	443	520	526,6
7. Töövõimeliste kolhoosnike %, kes töötasid välja vähem kui 200 normipäeva	9,0	10,0	5,7	4,4
8. Ei võtnud ühistööst osa (inim.)	1	—	—	—
9. Toodetud piima:				
a) ühe aastalehma kohta (kg)	3094	3459	3450	3488
b) 100 ha põllumajandusliku maa kohta (ts)	219,5	263,0	312,0	336,4
10. Toodetud sealihaga 100 ha põllumaa kohta (ts eluskaalus)	10,5	25,1	27,1	27,6

Nagu tabelist näeme, kasvas kolhoosi rahaline tulu 1951.—1954. aastani 2,3 korda. Samal ajal kasvasid kulu- tused tootmisvajadusteks kui ka kolhoosnike poolt ühis- majapidamisest saadavad tulud. Rahalised eraldamised kas- vasid sel perioodil jagamatusse fondi 2,3 korda ja isikliku tarbimise fondi 1,9 korda. Normipäeva rahaline tasu suure- nes 53% võrra, ühe töövõimelise kolhoosniku poolt välja- töötatud normipäevade hulk suurenes keskmiselt 44% võrra.

Kolhoosi tulude kasvu alusel toimuv kolhoosnike isik- liku tarbimise fondi ja normipäevatasu püsiv kasv on kind- lustanud artelliliikmete tööaktiivsuse pideva suurenemise, mis on kolhoosis sotsialistliku laiendatud taastootmise üheks tähtsamaks tingimuseks. Piima kogutoodang on antud kolhoosis ajavahemikus 1951—1954 kasvanud 3,2 korda, liha kogutoodang 1,5 korda. Tunduvalt on tõus- nud loomakasvatuse produktiivsus ja taimekasvatuse saagi- kus. Türi rajooni Stalini-nimeline kolhoos on tõusnud lehmade keskmise produktiivsuse ja piimatoodangu poo- lest (arvestatuna 100 ha põllumajandusliku maa kohta) vabariigi parimate kolhooside hulka. Teraviljade keskmine saagikus on kolhoosis püsivalt üle 10 ts/ha, kartulisaak hektarilt 150 tsentneri piirides.

Saavutatud edusammud on loonud kolhoosis reaalsed võimalused veelgi kõrgemate näitajate saavutamiseks tule- vikus. Kolhoosi perspektiivplaan näeb ette tõsta piimakarja produktiivsus 1960. aastaks 4000 kg-le aastalehmalt, saada põllumajandusliku maa igalt 100 hektarilt 432 liitrit piima ja 30 ts liha aastas, sealhulgas põllumaa igalt 100 hektarilt 39 ts sealiha.

Pidev hoolitsus kolhoosnike isikliku tarbimise fondi ja normipäevatasu suurendamise eest ühiskondliku tootmise kasvu alusel on muutunud oluliseks abinõuks ka Haapsalu rajooni Lenini-nimelise kolhoosi kolhoosnike tööaktiivsuse tõstmisel ja kogu ühismajandi majanduslikul tugevdamisel. See kolhoos, mis veel 1952. aastal millegagi ei erinenud vabariigi teistest keskpärastest kolhoosidest, on alates 1953. aastast hakanud tegema kiireid edusamme ja kuulub praegu vabariigi parimate kolhooside hulka.

1952.—1954. aastani kasvas Lenini-nimelise kolhoosi rahaline tulu ligemale 2,8 korda, eraldamised jagamatusse fondi kasvasid samuti ligemale 2,8 korda, tootmiskulud ligemale 1,7 korda, eraldamised isikliku tarbimise fondi üle 5 korra. Ühe normipäeva tasu tõusis 4,5 korda. Ühe töö-

Majanduslikud näitajad Haapsalu rajooni Lenini-nimelise kolhoosi kohta aastail 1952—1954

Majanduslikud näitajad	1952	1953	1954
1. Rahaline tulu (tuh. rbl.)	756,0	1488,9	2096,5
2. Rahaline tulu 100 ha põllumajandusliku maa kohta (tuh. rbl.)	10,8	21,4	30,1
3. Eraldatud rahalisest tulust jagamatu fondi täiendamiseks (tuh. rbl.)	113,4	223,4	314,5
4. Jooksvad tootmiskulud (tuh. rbl.)	261,4	357,8	441,4
5. Eraldatud rahalisest tulust normipäevade tasumiseks (tuh. rbl.)	196,9	662,8	1010,3
6. Normipäevatasu:			
a) rahas (rbl.)	1,54	4,81	7,0
b) teraviljas (kg)	1,7	1,7	1,5
7. Välja töötatud normipäevi keskmiselt ühe töövõimelise kolhoosniku kohta	366	443	445
8. Töövõimeliste kolhoosnike %, kes töötasid välja vähem kui 200 normipäeva	23,6	17,5	14,0
9. Toodetud piima:			
a) ühe aastalehma kohta (l)	1373,0	1663,0	2057,0
b) 100 ha põllumajandusliku maa kohta (ts)	76,0	100,0	132,2
10. Toodetud sealihaga 100 ha põllumaa kohta (ts eluskaalus)	16,2	27,6	35,6

võimelise kolhoosniku poolt väljatöötatud keskmine normipäevade hulk suurenes 22% võrra. Seejuures kolhoosnike arv, kes töötasid välja üle 400 normipäeva aastas, tõusis 33%-lt 1952. aastal 42%-le 1954. aastal töövõimeliste kolhoosnike koguarvust ja kolhoosnike arv, kes töötasid välja vähem kui 200 normipäeva aastas, langes 23,6%-lt 14%-le töövõimeliste kolhoosnike koguarvust. Piima kogutoodang kolhoosis on nende aastate jooksul suurenenud 74% võrra, liha kogutoodang 60% võrra. Haapsalu rajooni Lenini-nimeline kolhoos kuulus 1954. a. töötulemuste põhjal üleliidulisest põllumajandusnäitusest osavõtjate hulka.

Kuid paljudes Eesti NSV kolhoosides ei ole ühistootmise kasvule kaasnenu normipäevadele jaotatava isikliku tarbimise fondi kasv, vaid vastupidi — selle vähenemine. Ühiskondlike ja isiklike huvide õige ühendamise printsiibi niisuguse rikkumise otseseks tulemuseks neis kolhoosides oli kolhoosnikute huvi langus ühistootmise arendamise vastu, töödistsipliini ja tootlikkuse langus, sageli isegi tööjõuressursside vähenemine, mis kõik mõjusid kaasa kolhoosi majandusliku taseme langusele.

Niisuguse arengutee käis läbi Tartu rajooni «Punase Tähe» kolhoos. See kolhoos asub Tartu linna lähedases

Tabel. 13

Majanduslikud näitajad Tartu rajooni «Punase Tähe» kolhoosi kohta ajavahemikus 1951—1954

Majanduslikud näitajad	1951	1952	1953	1954
1. Rahaline tulu (tuh. rbl.)	363,5	631,3	511,0	739,5
2. Rahaline tulu 100 ha põllumajandusliku maa kohta (tuh. rbl.)	25,2	29,4	25,2	37,4
3. Eraldatud rahalisest tulust jagamatu fondi täiendamiseks (tuh. rbl.)	84,5	94,7	76,6	110,8
4. Rahalised kulud jooksvateks tootmiskuludeks (tuh. rbl.)	111,2	171,5	151,6	207,6
5. Eraldatud rahalistest tuludest normipäevatasuks (tuh. rbl.); protsentides kogu rahalisest tulust	232,8	115,9	121,2	257,3
6. Antud ühele normipäevale: raha (rbl.)	3,02	1,43	1,79	3,49
teravilja (kg)	3,05	1,5	1,1	0,79
7. Välja töötatud normipäevi ühe töövõimelise kolhoosniku kohta	374,0	418	316	405
8. Töövõimeliste kolhoosnikute %, kes töötasid välja vähem kui 200 normipäeva või ei võtnud üldse osa ühistootmisest	17,0	16,4	32,0	28,0
9. Töövõimeliste kolhoosnikute arv, kes ei võtnud ühistööst osa	—	—	6	9
10. Toodetud piima:				
a) 100 ha põllumajandusliku maa kohta (ts)	158,5	181,0	117,0	145,0
b) ühe aastalehma kohta (kg)	1854	2131	1463	1589,8

tsoonis ja omab üldiselt sama tootmissuuna, mis Türi rajooni Stalini-nimeline ja Haapsalu rajooni Lenini-nimeline kolhoos.

1951. aastal kindlustati kolhoosis nii ühistootmise taseme tõus kui ka selle aja kohta võrdlemisi kõrge normipäevatasu. Kolhoosnikud veendusid isiklike kogemuste varal, et ühismajapidamise tugevnemine toob kaasa ka nende materiaalse heaolu tõusu. Selle tulemuseks oli kolhoosnikute tööaktiivsuse järsk tõus 1952. aastal: väljatöötatud normipäevade hulk keskmiselt ühe töövõimelise kolhoosniku kohta kasvas 12% võrra, võrreldes 1951. aastaga, ühismajandi tööst mitte osavõtvate ja kohustuslikku normipäevade miinimumi mitte väljatöötavate töövõimeliste kolhoosnikute arv vähenes 21-lt 10-le. Kolhoosnikute tööaktiivsuse tõusu tulemusena saavutas «Punase Tähe» kolhoos 1952. aastal uusi edusamme ühismajandi arendamisel ja tõusis vabariigi eesrindlike kolhooside hulka. Piimatoodang ühe aastalehma kohta suurenes 15% võrra, kolhoosi rahaline tulu suurenes 1,7 korda, võrreldes 1951. aastaga.

Kuid 1952. aasta lõpul, tulude jaotamise käigus, rikuti ühiskondlike ja isiklike huvide ühendamise printsiipi. Kolhoosi rahaliste tulude 1,7-kordse kasvu juures suurenesid ka tootmisalased kulutused — eraldamine jagamatusse fondi näiteks 12% võrra, jooksvad tootmiskulud aga isegi 53% võrra. Samal ajal aga vähenes kolhoosnikute isikliku tarbimise fond ja normipäevatasu rohkem kui 2 korda, võrreldes 1951. aastaga. Kui 1951. aastal jagati normipäevadele üle 41% kolhoosi rahalistest tuludest, siis 1952. aastal vaid 18,1%. Tootmise üldise laiendamise kõrval unustati kolhoosnikute huvid. Kuidas see mõjus kolhoosnikute tööaktiivsusele ja kolhoosi edasisele majanduslikule tegevusele, seda näeme 1953. aasta majanduslike näitajate põhjal. Kolhoosnikute tööaktiivsus langes 1953. aastal tunduvalt. Normipäevade väljatöötlus ühe töövõimelise kolhoosniku kohta langes üle 24%, kolhoosnikute protsent, kes töötasid välja vähem kui 200 normipäeva või ei võtnud üldse ühistööst osa, tõusis ligi kahekordseks, võrreldes 1952. aastaga. Ühismajapidamine hakkas minema allamäge. 1953. a. jooksul vähenes ühiskarja arv ja kogutoodang. Kolhoosi rahaline tulu, vaatamata riigi poolt teostatud loomakasvatuse saaduste varumis- ja kokkuostuhindade tõstmisele, vähenes 19% võrra, võrreldes 1952. aastaga.

1952. aastal toimunud isikliku tarbimise fondi järsk vähenemine ühistootmise kasvu juures ja kolhoosnike huvi langus kolhoosi ühistootmise arendamise vastu viis kolhoosi põhiliste tootmisharude langusele. Alles pärast NLKP Keskkomitee septembripleenumi otsuste avaldamist võeti tarvitusele abinõud kolhoosi majandusliku tegevuse parandamiseks. Valitud uus kolhoosi juhatus kindlustas 1954. aastal normipäevatasu suurenemise kolhoosi tulude kasvu alusel ja rakendas teisi kolhoosnike materiaalse stimuleerimise vorme. Selle tulemusena hakkas mõningal määral uuesti tõusma kolhoosnike tööaktiivsus ja saavutati mõningaid edusamme loomakasvatuses. Kuid materiaalse huvitatuse printsiibi rikkumine kolhoosis 1952. ja 1953. aastal annavad ennast tunda veel praegu. Kolhoos pole veel saavutanud 1951. ja 1952. aasta taset. Ühistööst mitteosavõtivate või alla 200 normipäeva väljatöötanud töövõimeliste kolhoosnike arv moodustas 1952. aastal 16,4%, 1954. aastal oli see protsent aga tunduvalt kõrgem, ja nimelt 28. 1953. ja 1954. aasta jooksul lahkus kolhoosist 6 peret. Piimatoodang 100 ha põllumajandusliku maa kohta langes ühe aasta jooksul 35% võrra ja oli veel 1954. aastalgi 8% võrra madalam 1951. aasta tasemest. Teraviljade keskmine saagikus langes 12,7 tsentnerilt hektari kohta 1951. aastal 5,9 tsentnerile hektari kohta 1954. aastal.

Taolise arengutee, nagu Tartu rajooni «Punase Tähe» kolhoos, on läbi käinud mitmed meie vabariigi kolhoosid. Vaatamata kolhooside tulude üldisele kasvule langes ajavahemikul 1950—1952 paljudes kolhoosides isikliku tarbimise fondi erikaal kolhoosi tuludes. Isiklike ja ühiskondlike huvide õige ühendamise nõude rikkumine viis seleni, et paljudel kolhoosidel oli 1953. aastal tööjõu osas tõsiseid raskusi. Kolhoosnike tööaktiivsus ja tootlikkus neis kolhoosides vähenesid, mis omakorda mõjus kaasa ühistootmise taseme langusele.

Pärast NLKP Keskkomitee septembripleenumi otsuseid võeti vabariigis tarvitusele abinõud tehtud vigade parandamiseks. 1953. aastal eraldati meie vabariigi kolhoosides normipäevadele üldiselt juba tunduvalt suurem osa tuludest kui 1952. aastal — nimelt 22,2%.¹ Kolhoosnike isikliku tarbimise fondi absoluutne maht suurenes 1952. aastaga võrreldes 28,5% võrra. 1954. aastal eraldati aga normi-

¹ Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi andmeil.

päevade tasuks vabariigis keskmiselt juba 29,6% kolhooside rahalistest tuludest¹, kusjuures selle fondi absoluutne maht kasvas 72% võrra, võrreldes eelnenud aastaga.

Kuid praegugi leidub meie vabariigis veel kolhoose, kus ei pöörata vajalikku tähelepanu isikliku tarbimise fondi mahu ja normipäevatasu suurendamisele.

Partei ja valitsuse poolt soovitatakse kolhoosidel anda kolhoosnikutele väljatöötatud normipäevade alusel üksnes avansina 25% kolhoosi rahalistest tuludest. Kuid reas Eesti NSV kolhoosides saavad kolhoosnikud isegi lõpparvestusena väiksema osa rahalistest tuludest kui partei ja valitsuse poolt on soovitatud anda avansina.

Kolhoosnikute isikliku tarbimise fondi maht ja normipäevatasu suurus sõltub eelkõige ühistootmise tasemest antud kolhoosis. Paljudes vabariigi kolhoosides on madal normipäevatasu tingitud eelkõige ühistootmise madalast tasemest, kolhoosi kogu- ja kaubatoodangu ning tulude vähesusest. Kuid siiski on ka praeguse arengutaseme juures paljudel kolhoosidel küllaldaselt reserve normipäevatasu tõstmiseks.

Normipäevatasu tõstmise peamised reservid meie vabariigi kolhoosides peituvad ühismajapidamise õiges ja ratsionaalses arendamises, kokkuhoiurežiimist kinnipidamises, ebamajanduslikkuse likvideerimises kolhoosi ressursside ja vahendite kasutamisel. Nagu praktika näitab, tehakse paljudes kolhoosides jooksvaid kulutusi ilma vajaliku majandusliku arvestuseta, arvestamata olemasolevaid ressursse ja võimalusi, pööramata tähelepanu vahendite kokkuhoidliku kasutamise nõudele. Majandusliku tegevuse käigus lubatakse sageli mitmesuguseid ülekulutusi ja liigseid kulusid, ei peeta kinni kolhoosi tulude-kulude eelarvest. Kõige selle tulemuseks on kolhoosnikute isikliku tarbimise fondi vähenemine, sageli isegi alla tulude-kulude eelarves ettenähtud summat. Sageli jääb aasta lõpuks kolhoosnikute isikliku tarbimise fondi järele niivõrd väike rahasumma ja saaduste kogus, et see ei suuda kindlustada kuigi märkimisväärset normipäevatasu ega kolhoosnikute materiaalsel huvi töötamise vastu ühistootmisel.

Kolhoos peab tasakaalustama oma kulud ja tulud. See tähendab, et tehtavad kulutused ei tohi ületada tulusid. Kuna kolhoosi kulude katteallikaks on kolhoosi enda tulud,

¹ Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi andmeil.

siis järelikult igasugused ülekulutused kolhoosi majandusliku tegevuse alal sunnivad vähendama kulutusi teistel aladel.

Kolhoosi tulude jaotamine toimub põllumajandusliku artelli tüüp-põhikirja alusel. Põhikiri näeb ette, et põllumajandusliku artelli poolt saadavatest naturaalistest ja rahalistest tuludest peab artell esmajärjekorras täitma oma kohustused riigi ees põllumajandussaaduste kohustuslike müüginormide, seemnelaenude tagastamise, maksude maksimise ja masina-traktorijaamale makstava naturaaltasu alal. Edasi tehakse kolhoosisisesed eraldamised jagamatusse fondi ja muudesse tootmisfondidesse ning eraldatakse vahendid jooksvaiks tootmiskuludeks. Ülejäänud osa tuludest jaotatakse kolhoosnike vahel normipäevade alusel.

Täites oma kohustused riigi ees, võtab kolhoos osa sotsialistlikust laiendatud taastootmisest, nõukogude riigi rahvamajanduse ja kultuuri arendamisest. Kolhooside ühiskondlike tootmisfondide pidev täiendamine ning kulutused jooksvateks tootmisvajadusteks on vajalikud tootmises kulutatavate tootmisvahendite asendamiseks ja laiendatud taastootmise kindlustamiseks kolhoosi ühismajapidamises.

Kõik see aga ei tähenda veel kaugeltki seda, et isikliku tarbimise fondi maht kolhoosides võib kujuneda stiihiliselt, et isikliku tarbimise fondi mahu küsimus on tulude jaotamisel teisejärguline.

Kolhoosi tootmiskulude ja eraldamiste vahel kolhoosnikute isikliku tarbimise fondi kehtib kindel side. Isikliku tarbimise fondi ülemäärane suurendamine ühiskondlike tootmisfondide ja -kulude arvel kahjustab ühiskondliku tootmise edukat arengut. Samuti aga ka tootmisfondide ja -kulude majanduslikult põhjendamatu paisutamine kolhoosnikute isikliku tarbimise fondi — ja järelikult normipäevatasu — vähendamise arvel nõrgendab omakorda kolhoosnikute materiaalsel huvi ühistootmise arendamise vastu ja viib nende tööaktiivsuse langusele, mis lõppkokkuvõttes samuti kahjustab kolhoosi ühistootmise arengut. Siit järeldub, et ühistootmise laiendamine, tootmisfondide ja kolhoosnikute isikliku tarbimise fondi kasv peavad toimuma kooskõlastatult.

Igasugused ebamajanduslikud kulud ja ülekulutused, mis pole kooskõlas kolhoosi eelarvega ega laekuvate tulude suurusega, toimuvad kolhoosnikute isikliku tarbimise fondi

vähenedmise arvel, mõjutavad otseselt normipäevatasu suurust.

Kõige rohkem esineb ebamajanduslikkust ja ülekulutusi jooksvateks tootmiskuludeks ja administratiiv-majanduskuludeks ettenähtud summade kasutamisel. Kohustused riigi ees — riiklikud müügikohustused, maksud, laenude tagastamised ja masina-traktorijaama naturaaltasu, samuti eraldamised jagamatusse fondi ja teistesse tootmisfondidesse moodustavad kolhoosis antud tootmistaseme juures enam-vähem püsiva suuruse. Nende erikaal kolhoosi tuludes on kindlaks määratud põllumajandusliku artelli põhikirjaga ja maksude, naturaaltasu, müügikohustuste jne. arvestamise määradega. Jooksvaid tootmiskulusid aga teostatakse aasta läbi jooksvate tootmisvajaduste katteks ja kuigi nende maht määratakse küll kindlaks kolhoosi tuludekulude eelarvega, ei sea see veel nende kulutamisele rangeid piire. Tegelikult tehakse jooksvaid tootmiskulusid väga sageli arvestamata nii eelarves selleks otstarbeks kindlaks määratud summat kui ka tulude tegelikku laekumist. Samuti peab märkima, et sageli on jooksvate tootmiskulude summa paisutatud õigustamatult suureks juba tuludekulude eelarve koostamisel.

Suuri ja sageli õigustamatuid kulutusi tehakse meie vabariigi kolhoosides eriti väljastpoolt tööjõu palkamisel kolhoosi mitmesugustele töödele.

Põllumajandusliku artelli tüüp-põhikirja järgi on kolhoosidele lubatud kasutada võõrast tööjõudu vaid erandjuhtumel — eriti keerukatel ja kõrget kvalifikatsiooni nõudvatel töödel, kui kolhoosil endal puudub vastava kvalifikatsiooniga kaader. Paljudes kolhoosides aga kasutatakse võõrast tööjõudu lihtsatel töödel, sealjuures sageli veel kolhoosi enda põhitootmise hulka kuuluvatel aladel.

Selle kohta võiks tuua näite Võru rajooni «Võidulipu» kolhoosist. Kuna selle kolhoosi juhatus ei rakendanud partei ja valitsuse poolt soovitatud abinõusid kolhoosnike huvi tõstmiseks linakasvatuse vastu, oli kolhoosil tõsiseid raskusi tööjõu saamiseks linaharimistöodele. 1954. aastal, mil 11 töövõimelist kolhoosnikut ei võtnud ühistöödest osa ja 14 inimest ei töötanud välja kohustuslikku normipäevade miinimumi, palkas kolhoosi juhatus tööjõudu väljastpoolt. Selle kolhoosi kolhoosnikud läksid sügiseste koristustööde perioodil tasuvamatele kartulivõtmistöodele, lina koristamine aga toimus peamiselt väljastpoolt palgatud tööjõu

abil. Sealjuures maksis kolhoos 1 ha linakitkumise eest 250 rubla. Võõra tööjõu hulgalise palkamise tagajärjeks oli tulude-kulude eelarves võõra tööjõu palkamiseks ettenähtud summade kolmekordne ülekulutamine, sellal kui rahaliste tulude eelarve tervikuna täideti vaid 71%-liselt. Võõra tööjõu palkamine ei suutnud kolhoosi majanduslikult tugevdada. Kolhoosis oli lina saak väga madal. Lina tuli ära anda murdmata kujul (s. o. tunduvalt madalama hinnaga kui murtud lina eest oleks saadud) ja linast saadavad tulud moodustasid vaid 700 rubla hektarilt, mis on ligi 10 korda vähem kui rajooni eesrindlikes linakasvatuse kolhoosides. Väljastpoolt palgatud tööjõule ettenähtud summade ülekuulu oli üheks põhjuseks, miks normipäeva rahaline tasu kolhoosis oli vaid 98 kopikat.

Samasugune olukord tekkis Kose rajooni «Tasuja» kolhoosis. Eelarves ettenähtud 12 000 rubla asemel kulutati selles kolhoosis väljastpoolt palgatud tööjõule töötasudeks 59 511 rbl. ehk ligemale 5 korda eelarves ettenähtust rohkem. Samal ajal kui selles kolhoosis ei võtnud ühistööst osa või ei töötanud välja normipäevade miinimumi 19% töövõimelistest kolhoosnikutest, kui kolhoosis jäi töid tegemata 18 175 normipäeva ulatuses, võrreldes plaanilisega, ning kõik põhilised põllutööd tehti hilinemisega, kulutati palgalisele tööjõule ligemale 10% kolhoosi rahalistest tuludest. Palgatud tööjõuga tehti suurem osa turbavarumistöödest, transporditöid ja isegi osa viljakoristustöid.

Haapsalu rajooni Maksim Gorki nimelise kolhoosi juhatuse palkas 1955. aastal isegi karjase väljastpoolt, kellele kolhoos maksis 200 rubla kuus ja lisaks sellele 2 liitrit piima ning ühe normipäeva iga tööpäeva eest!

Olukord, kus kolhoos kasutab väljastpoolt palgatud tööjõudu oma põhitöodel ja lihtsatel, erilist kvalifikatsiooni mitte nõudvail töodel, on täiesti lubamatu ja vastuolus põllumajandusliku artelli sotsialistliku loomusega. Selle asemel on kolhooside juhatused kohustatud võtma tarvitusele kõik abinõud kolhoosnikute materiaalseks stimuleerimiseks, nende huvi tõstmiseks aktiivse osavõtu vastu ühistootmisest. On tarvis meeles pidada, et palgatud tööjõu kasutamine töodel, mida on suutelised tegema kolhoosnikud ise, tähendab kolhoosi rahaliste vahendite otsest raiskamist, nende suunamist väljapoole kolhoosi ja viib lõppkokkuvõttes kolhoositootmise taseme langusele.

Üheks suuremaks kuluartikliks meie vabariigi kolhooside

tootmiskuludes ja rahalistes kuludes üldse on kulud ostetud söötadele. Selle asemel et tõsta kolhoosnikute materiaalsel huvi taimekasvatuse saagikuse tõstmise ja söötade tootmise suurendamise vastu, kulutatakse paljudes kolhoosides suuri summasid söötade ostmiseks. Nii näiteks kulutati Kose rajooni «Tasuja» kolhoosis 1954. aastal söötade ostmiseks ligi pool jooksvaist tootmiskuludest, mis moodustab 17% kogu kolhoosi rahalisest tulust. Kulud söötade ostmisele kasvasid kolhoosis 1954. a. jooksul 66% võrra. Samal ajal kulutati aga söötade tootmisele oma majandis 62,5% võrra vähem normipäevi kui 1953. aastal, põldheina saak vähenes 2 korda ja loodusliku heina saak 3,4 korda, võrreldes 1953. aastaga. Sellal kui kolhoosi tulud 1951.—1954. aastani kasvasid 63% võrra, suurenesid kulud söötade ostmiseks 3,7 korda ja tootmiskulud kokku 2,25 korda.

Sama rajooni «Sotsialismi Tee» kolhoosis suurenesid kulud ostetud söötadele 1951.—1954. aastani 6,5 korda, kolhoosi rahalised tulud aga kasvasid samal ajavahemikul 2,3 korda. Selgub, et kui kulud ostetud söötadele moodustasid 1951. aastal 21,8% jooksvaist tootmiskuludest ja 5,2% kolhoosi rahalistest tuludest, siis 1954. aastal moodustasid kulud ostetud söötadele juba 45% jooksvatest tootmiskuludest ja 15% kogu kolhoosi rahalistest tuludest.

Ostetud söötade kulu ühe hektari põllumaa kohta oli Rapla rajooni Rapla masina-traktorijaama piirkonna kolhoosides 1954. aastal 3 korda ja Juuru masina-traktorijaama piirkonna kolhoosides ligi 2 korda suurem kui 1951. aastal, samade kolhooside rahalised tulud aga suurenesid samal ajavahemikul $\frac{1}{3}$ võrra.¹ Kui kulud ostetud söötadele moodustasid 1951. aastal 4,6% Rapla rajooni kolhooside rahalistest tuludest, siis 1954. aastal olid need juba 11,3%.

Selline praktika, kus tunduv osa kolhoosi rahalisi tulusid kulutatakse söötade ostmiseks, on majanduslikult ebaratsionaalne ja vastuolus riigi, kolhooside ning kolhoosnikute huvidega. See toob kaasa ühisloomakasvatuse toodangu omahinna tõusu, kolhoosisisese akumulatsiooni ja kolhoosnikute tarbimise fondi allikate piiramise ka majanduslikult tugevates kolhoosides. Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosis kasvasid kulud söötade ostmiseks 1951.—1954. aas-

¹ Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi põllumajandusökonoomia sektori materjalidest.

tani 7 korda ja jooksvad tootmiskulud kokku 3,2 korda, sellal kui kolhoosi rahaline tulu kasvas 1,4 korda. Kulud ostetud söötadele moodustasid 1954. aastal 21% kolhoosi rahalistest tuludest ja jooksvad tootmiskulud kokku 35% kolhoosi rahalistest tuludest, 1951. aastal moodustasid jooksvad tootmiskulud aga kõigest 15,5% kolhoosi rahalistest tuludest. Tootmiskulude niisugune suurenemine, mis tunduvalt ületas kolhoosi rahaliste tulude üldise kasvu ja neelas peamise osa rahaliste tulude juurdekasvust, sai põhiliselt toimuda vaid kolhoosnike isikliku tarbimise fondi arvel. Kui 1951. aastal jaotati normipäevadele 53,6% kolhoosi rahalistest tuludest, siis 1952. aastal jaotati vaid 43,4% ja 1954. aastal 33,8%. Selle tulemusena normipäeva rahaline tasu, mis 1951. aastal oli 10 rbl. 60 kopikat, püsib 1952. aastast peale, vaatamata kolhoosi rahaliste tulude pidevale kasvule, 8 rubla piires. Kolhoosis tehtud umbkaudsed arvestused näitavad, et ostetud söötade osatähtsuse vähendamisega ja oma söödabaasi laiendamisega oleks kolhoosil võimalik ühe aasta jooksul kokku hoida umbes 260 000 rubla, alandada piima omahinda 29% võrra, võrreldes 1954. aastaga, ning suurendada normipäevatasu tootmiskulude kokkuhoiu arvel vähemalt 1 rbl. 30 kop. võrra.

Siit näeme, et majanduslikult pole õige rajada loomakasvatuse arendamine põhiliselt ostusöötade baasile. Meie vabariigi kolhoosidel on vaja asuda ostusöötade osatähtsuse vähendamisele ja tugeva söödabaasi loomisele. Vastasel korral võivad lähemas tulevikus tekkida tõsised majanduslikud raskused toodangu ülearu kõrge omahinna tõttu ning tootmiskulude mittevastavus saadavatele tuludele.

Tunduvat kokkuhoiurežiimi rikkumist ja ebamajanduslikkust esineb sageli ka teiste jooksvate tootmiskulude osas. Nii põhjustavad väikeinventari lohkakas hoidmine ja kolhoosnike isikliku materiaalse vastutuse puudumine neile väljaantud vajaliku väikeinventari hoidmise eest sageli tunduvald põhjendamatuid kulutusi väikeinventari ostu ja remondi osas. Ülekulutusi esineb ka kütte- ja määrdeõlide mittekokkuhoidliku kasutamise tagajärjel jne. jne.

Paljudes kolhoosides esineb liialdusi ka administratiivmajanduskulude osas, mille tulemusena administratiivmajanduskulud sageli ületavad 2% kolhoosi rahalistest

tuludest. See aga on põllumajandusliku artelli põhikirja otseseks rikkumiseks.

Aasta jooksul tehtud ebamajanduslikud kulud ja otsesed raiskamised, kulude tegemine ilma laekuvate tulude suurust arvestamata — kõik see mõjustab kolhoosnike isikliku tarbimise fondi mahu vähenemist. Nii näemegi, et ebamajanduslikkuse tõttu jooksvate tootmiskulude tegemisel kulutati Kose rajooni «Tasuja» kolhoosis 1954. aastal jooksvateks tootmiskuludeks 35% võrra rohkem, kui selleks otsarbeits oli ette nähtud tulude-kulude eelarves, ja nimelt 183 844 rbl. asemel 247 712 rbl. Kolhoos täitis aga rahaliste tulude eelarve ainult 89,5% ulatuses. Selle tulemusena tõusis jooksvate tootmiskulude erikaal kolhoosi rahalistes tuludes plaaniliselt 27 protsendilt 41 protsendile. Samuti rikuti finantsdistsipliini administratiiv-majanduskulude tegemisel. Administratiiv-majanduskulude eelarve ületati 1392 rbl. võrra ja need moodustasid 2,5% kolhoosi rahalistest tuludest. Ka ei peetud kinni kolhoosi üldkoosoleku otsusest eraldada jagamatusse fondi 17% kolhoosi rahalistest tuludest. Tegelikult eraldati jagamatusse fondi 20% kolhoosi rahalisest tulust. Kõige selle tulemusel jäi normipäevadele jaotamiseks plaanilise 239 970 rbl. asemel vaid 94 745 rbl. ehk 60,4% võrra vähem, mis moodustas vaid 15,5% kolhoosi rahalistest tuludest plaanilise 35,4% asemel. Kolhoos võis ühe normipäeva eest anda vaid 1 rbl. 67 kopikat plaanis ettenähtud 3 rbl. 20 kopika asemel.

Kui aasta jooksul oleks kulude tegemisel arvestatud laekuvate vahendite suurust ja sellest lähtudes õigeaegselt ja otstarbekalt piiratud jooksvaid väljaminekuid, oleks kolhoos suutnud normipäevatasu vähenemise plaanis ette nähtud normipäevatasuga võrreldes hoida tunduvalt väiksemates piirides. Normipäevatasu vähenemine oleks võinud toimuda ainult selles ulatuses, mille võrra vähenes, võrreldes plaanilisega, kogu kolhoosi rahaline tulu. Sel juhul oleks kolhoosnike isikliku tarbimise fondi maht võinud väheneda kõige enam 10,5% võrra, s. o. 214 000 rublale. Ühe väljatöötatud normipäeva kohta oleks normipäevatasu moodustanud 3 rubla 80 kopikat — seega isegi rohkem kui plaanis ette nähtud, kuna tegelikult 1954. aastal töötati kolhoosnike poolt välja 18 000 normipäeva plaanis ettenähtust vähem.

Ka Võru rajooni «Võidulipu» ja Tartu rajooni «Punase Tähe» kolhoosis oli tootmiskulude õigustamatult tugeva

kasvu otseseks tulemuseks äärmiselt väike normipäevatasu. Võru rajooni «Võidulipu» kolhoosis, kus jooksvad tootmiskulud moodustavad rea aastate jooksul 40% kolhoosi rahalistest tuludest, jaotati normipäevadele 1953. aastal vaid 12% ja 1954. aastal 17% rahalistest tuludest, mille tulemusena normipäeva rahaline tasu oli 1954. aastalgi veel vaid 98 kopikat. Tartu rajooni «Punase Tähe» kolhoosis suurenes jooksvate tootmiskulude erikaal kolhoosi rahalistes tuludes 19 protsendilt 1951. aastal 28 protsendile 1952. aastal, kolhoosnikute isikliku tarbimise fondi erikaal vähenes 41,3 protsendilt 18 protsendile ja normipäeva rahaline tasu vähenes 3 rbl. 2 kopikalt 1 rbl. 43 kopikale.

Need näited tõendavad, et kokkuhoiurežiimist mitte kinnipidamine on üks peamisi madala normipäevatasu põhjusi meie kolhoosides.

Esrindlike kolhooside praktika näitab, et ühismajapidamise õige arendamise juures, kokkuhoiurežiimist kinnipidamise juures on kolhoosidel täielik võimalus õigeaegselt täita oma kohustused riigi ees, täiendada oma ühiskondlikke tootmisfonde ja samal ajal suurendada kolhoosnikute isikliku tarbimise fondi mahtu, s. o. suurendada normipäevatasu.

Esrindlike kolhooside tulude jaotamise analüüs näitab, et neis kolhoosides pööratakse tõsist tähelepanu tootmisfondide ja isikliku tarbimise fondi vastastikuse suhte õigele määramisele. Oma ühiskondlikke tootmisfonde pidevalt täiendades ja ühistootmist arendades jaotavad need kolhoosid samal ajal normipäevadele võimalikult suure osa rahalistest tuludest, kindlustades ühismajapidamise taseme tõusu alusel ka normipäevatasu pideva kasvu. Seda näitab kujukalt vabariigi kolme esrindliku kolhoosi rahaliste tulude jaotamise analüüs (vt. tabel 14).

Kui vaatame tulude jaotamist ja kasutamist nendes kolhoosides, siis näeme, et kõigis neis kolhoosides peetakse kinni kokkuhoiurežiimist ja võideldakse ebamajanduslikkuse vastu. Kõigis neis kolhoosides on administratiivmajanduskulud viidud miinimumini ning kontrollitakse rangelt väljaminekuid jooksvateks tootmiskuludeks vastavalt eelarvele ja tulude tegelikule laekumisele aasta jooksul.

Nii näiteks kulutati Harju rajooni «Rahva Võidu» kolhoosis 1954. aastal ostusöötadele vaid 193 000 rbl. ehk 7,6% kolhoosi rahalistest tuludest (1953. aastal isegi vaid

Rahaliste tulude jaotamine Harju rajooni «Rahva Võidu», Haapsalu rajooni Lenini-nimelises ja Türi rajooni Stalini-nimelises kolhoosis aastail 1951—1954

Kolhoosid	Rahalised tulud kokku tuh. rbl.	Eraldamised (protsentides rahalisest tulust)				Ühe normipäeva tasu rahas (rbl.)
		Jagamatusse fondi	Jooksvateks tootmiskulu- deks	Administra- tiiv-majan- duskuludeks	Normipäeva- tasuks	
1. Harju rajooni «Rahva Võit»						
1951. aastal	1350,1	15,0	14,0	0,8	52,4	8,0
1952. „	1476,7	17,0	14,7	0,8	45,0	7,0
1953. „	1863,6	15,0	16,7	0,6	47,5	8,5
1954. „	2525,6	16,0	20,8	0,55	49,5	11,40
2. Haapsalu rajooni Lenini-nimeline						
1951. aastal	372,1	15,0	36,7	1,2	20,6	1,51
1952. „	756,0	15,0	34,5	0,9	26,0	1,54
1953. „	1488,9	15,0	24,0	0,5	44,4	4,81
1954. „	2096,5	15,0	21,2	0,4	48,5	7,0
3. Türi rajooni Stalini-nimeline						
1951. aastal	1211,5	15,0	20,4	0,6	48,0	6,0
1952. „	1500,0	15,0	21,7	0,4	44,3	6,3
1953. „	1904,4	15,0	22,2	0,2	44,2	7,2
1954. „	2801,96	15,0	31,0	0,14	40,5	9,2

4,8%). Kolhoos kulutas 1954. aastal ostusöötadele tege-
likult isegi väiksema osa rahalistest tuludest, kui oli ette
nähtud tulude-kulude eelarves (9% rahalistest tuludest).
Kolhoos ületas tulude eelarve 26% võrra, kulutas aga söö-
tade ostmiseks vaid 7% võrra rohkem, kui eelarves oli
ette nähtud.

Samuti peetakse kolhoosis ranget kokkuhoiurežiimi kõigi
teiste jooksvate tootmiskulude osas, nagu võrra tööjõu
palkamine, väikeinventari kulutamine, selle ostu- ja
remondisummade kasutamine jne. Vaatamata rahaliste
tulude eelarve ületamisele kulutati kolhoosis administratiiv-
majanduskuludeks isegi 3000 rbl. võrra vähem kui tulude-
kulude eelarves oli ette nähtud. Selle tulemusena läks suu-

rem osa üle plaani saadud rahalisest tulust kolhoosnikele normipäevatasu tõstmiseks. Kolhoosnikele isikliku tarbimise fondi maht suurenes üleplaani rahalise tulu arvel rohkem kui 500 000 rubla võrra, normipäevatasu tõusis 4 rbl. 40 kop. võrra, võrreldes plaanis ettenähtuga. 1951. aastaga võrreldes suurenes kolhoosnikele isikliku tarbimise fond 1,8 korda ja normipäevatasu 1,4 korda.

Tõsist huvi pakub ka Haapsalu rajooni Lenini-nimelise kolhoosi tulude jaotamise praktika. Rahaliste tulude 5,6-kordse kasvu juures saavutati siin kolhoosnikele isikliku tarbimise fondi mahu 13-kordne kasv ja normipäeva rahalise tasu 4,7-kordne suurenemine, võrreldes 1951. aastaga. See saavutati eeskätt jooksvate tootmiskulude osatähtsuse süstemaatilise vähendamisega kolhoosi rahalistes kuludes, range kokkuhoiurežiimi teostamisega ühistootmise kõigil aladel, administratiiv-majanduskulude tegemisel jne. Kulud ostetud söötadele moodustasid 1954. aastal Lenini-nimelises kolhoosis vaid 11,5% kolhoosi rahalistest tuludest; pidevalt vähendatakse võõra tööjõu palkamisele ja väikeinventarile kulutatavaid summasid.

Ka Türi rajooni Stalini-nimelises kolhoosis pööratakse tõsist tähelepanu kolhoosnikele isiklike tulude tõusu kindlustamisele ühistootmise kasvu alusel. 1951. aastal, kui kolhoosi tulud olid veel miljoni rubla piirides, jaotati normipäevadele ligi pool kolhoosi rahalistest tuludest. Ühistootmise ja tulude kasvu alusel oli kolhoosil võimalik isegi isikliku tarbimise fondi erikaalu mõningase vähenemise juures kolhoosi tuludes siiski kindlustada normipäevatasu ja kolhoosnikele isiklike tulude kasvu.

Täiendades pidevalt kolhoosi tootmisfonde ja kindlustades vajalike jooksvate tootmiskulutuste teostamist, jaotavad eesrindlikud kolhoosid süstemaatiliselt normipäevadele üle 40% rahalistest tuludest, kindlustades kolhoosnikele kõrge normipäevatasu. Tulude õige jaotamise ja ratsionaalse kasutamise tulemusena on neis kolhoosides, võrreldes enamiku Eesti NSV kolhoosidega, tunduvalt kõrgem laiendatud taastootmise tempo.

Ka sellised eesrindlikud kolhoosid, nagu Harju rajooni Viimsi, Põltsamaa rajooni Mitšurini-nimeline, Paide rajooni «Õiguse Võidu» kolhoos ja mitmed teised kolhoosid jaotavad juba oma olemasolu algaastaist peale normipäevadele 40—50% rahalistest tuludest.

Eesti NSV eesrindlike kolhooside praktika on näidanud,

et parimaid tulemusi saavutasid need kolhoosid, kes eraldasid jagamatusse fondi umbes 15%, jooksvaiks tootmis- kuludeks kuni 25% ning jaotasid normipäevadele üle 40% oma rahalistest tuludest.

Toodud näited ei saa muidugi olla eeskujuks vabariigi kõikidele kolhoosidele. Rahaliste tulude jaotamisel on vaja kindlasti arvestada antud kolhoosi konkreetseid majandus- likke tingimusi ja võimalusi, tema majandusliku tegevuse tulemusi antud aasta jooksul jne. Samuti on aga vaja rõhutada, et praegu on kõigil vabariigi kolhoosidel võima- lik, kolhoosi vahendite kasutamise õige organiseerimise ja range kokkuhoiurežiimi teostamise juures, tunduvalt suu- rendada kolhoosnike isikliku tarbimise fondi mahtu ja tõsta normipäevatasu.

Kolhoositootmise pidev kasv, kolhoosi ressursside ja rahaliste tulude õige jaotamine ja kasutamine, kokkuhoiu- režiimi järjekindel teostamine, võitlus ebamajanduslikkuse vastu — need on normipäevatasu suurendamise tähtsamad teed Eesti NSV kolhoosides.

b) Kolhoosnike töö tasustamine vastavalt tehtud töö kogusele ja kvaliteedile

Kolhoosnike materiaalse huvitatuse printsiibi kui kol- hoositootmise tõusu ühe tähtsama abinõu kasutamise edu- kus sõltub suurel määral sellest, kuidas õigesti jaotatakse kolhoosnike vahel see osa kolhoosi tuludest, mis on ette nähtud kasutamiseks kolhoosnike isiklike materiaalsete vajaduste rahuldamiseks.

Sotsialistlik jaotusprintsip nõuab isiklikuks tarbimiseks mineva ühiskondliku koguprodukti osa jaotamist töötajate vahel vastavalt nende poolt tehtud töö kogusele ja kvali- teedile. Osavõtt kollektiivsest tööst on selleks mõõduks, mis määrab sotsialistliku ühiskonna iga liikme isikliku tulu suuruse ühiskondlikus koguproduktis.

Kooperatiivse omandivormi tõttu kolhoosides ei saa tasu suurus kulutatud tööühiku eest olla rangelt kindlaks määratud, nagu see on riiklikus ettevõttes, kus töötasu suurus teatud kvaliteediga ja koguses töö eest on ette täp- selt kindlaks määratud seadusega ja garanteeritakse riigi poolt. Kolhoosis sõltub kolhoosnike vahel jaotamisele

kuuluv tulude osa, s. o. kolhoosnikute isikliku tarbimise fondi suurus igal aastal antud kolhoosi majandusliku tegevuse tulemustest. Selle tõttu võivad iga üksiku kolhoosniku tulud, isegi kulutatud töö sama hulga juures, erinevaid aastail ja erinevais kolhoosides tunduvalt erineda. Sellepärast tähendab töö järgi tasumine kolhoosis eeskätt iga liikme osa suuruse kindlaksmääramist ühismajandi naturaalses ja rahalistes tuludes. Selle osa suuruse mõõdupuuks on iga kolhoosniku osavõtt kolhoosi ühistootmisest. Selleks, et õigesti kindlaks määrata iga kolhoosniku osa kolhoosi tuludes, on vaja eelkõige õigesti määrata iga kolhoosniku poolt ühistootmisse paigutatud töö kogust ja kvaliteeti. Selleks vajavad kolhoosid erilist, neile kui kooperatiivseile ettevõttele sobivat töö koguse ja kvaliteedi mõõtu. Selleks eriliseks mõõduks on normipäev. Normipäev määrab kindlaks kolhoosnikute osavõtu kollektiivsest tööst, arvestades seejuures erinevust nii töö koguses kui ka kvaliteedis ja annab võimaluse rakendada artellimajanduses sotsialistlikku jaotusprintsipi.

Normipäev on eelkõige artellimajapidamisest osavõtjate töökulu mõõduks ja selleks aluseks, mis määrab iga kolhoosniku osa kolhoosi tuludes. Mida rohkem kolhoosnik paigutab oma tööd ühistootmisse ja mida kõrgema kvaliteediga see on, seda suurem peab olema ka tema osa kolhoosi tuludes. Siit tuleneb otseselt nõue, et normipäev peab igas põllumajanduslikus artellis saama kolhoosniku ühistööst osavõtu mõõduks ja ühtlasi talle isiklikuks tarbimiseks antava kolhoosi tulude osa mõõduks. Normipäev peab saama ühiskondliku töö organiseerimise ja tasustamise sotsialistlike printsiipide rakendamise kindlaks aluseks kolhoosis.

Eelkõige peab normipäev igas kolhoosis õigesti mõõtma iga kolhoosniku poolt tehtud töö kogust ja kvaliteeti. Selleks on valitsuse poolt välja töötatud kõigile kolhoosidele ühtsetel alustel koostatud näidis-töönormid ja ühtsed tööhinded normipäevades, mille alusel igas kolhoosis määratakse — vastavalt konkreetseile tootmistingimustele ja iseärasustele — täpsustatud töönormid ja nende hinded normipäevades.

Näidis-töönormide ja ühtsete tööhinnete näol normipäevades on kõigile kolhoosidele antud üldised alused töö õigeks mõõtmiseks ja tasustamiseks. Töönorm määrab töö hulga, mis on vajalik teha ühe tööpäeva jooksul. Kui

mitmekesised ka normeeritavad tööd ei oleks, peaks normi täitmine asetama ausalt töötavad kolhoosnikud kulutatud töö hulga järgi enam-vähem ühesugusesse olukorda. Õigesti määratud normid peaksid olema üheteviisi täidetavad kõigil töödel. Kuid ühiskondlikust seisukohast lähtudes pole ühe töötaja poolt tööpäeva jooksul tehtud töö kvaliteedi poolest võrdne teise töötaja poolt tööpäeva jooksul tehtud tööga. Tööhinne normipäevades peabki näitama, kui kõrgelt on ühiskondlikust seisukohast hinnatud ühte või teist kolhoosi ühistootmisel tehtud tööd. Et tehtud töö hindamisel ühiskondlikult õigesti arvestada töö koguse kõrval ka antud töö kvaliteeti, s. o. et õigesti võrrelda omavahel erineva kvaliteediga töid, selleks on välja töötatud vastav tööhinnete tariifivõrk. Kõik kolhoosis tehtavad tööd on jaotatud — vastavalt töö raskusele ja tähtsusele ühismajandis — kindlaisesse gruppidesse, kusjuures igale gruppile on määratud ühtne hinne normipäevades. Ühte gruppi on määratud enam-vähem ühesuguse kvaliteedi ja tähtsusega tööd. Tööde niisugune jaotamine gruppidesse ja neile gruppidele erinevate hinnete määramine normipäevades peab kindlustama erineva kvalifikatsiooniga, erineva raskuse ja tähtsusega tööde õige omavahelise võrdlemise, nende õige ühiskondliku hindamise.

Kõige mitmekesisemad tööd kolhoositootmises saavad seega normipäeva kaudu võrreldavaiks. Iga kolhoosniku poolt tehtud töö saab talle arvestatud normipäevades kindla koguselise ja kvaliteedilise iseloomustuse, kindla ühiskondliku hinnangu.

Nendest üldistest alustest lähtudes määravad kolhoosid oma tootmistingimustele vastavad täpsustatud töönormid ja tööhinned normipäevades. Igas kolhoosis kinnitatud töönormidest ja tööhinnetest normipäevades sõltub, kui võrd õigesti arvestatakse seal artelliliikmete osavõttu ühistööst ja kui võrd õigesti teostatakse seal töö tasustamist vastavalt kulutatud töö hulga ja kvaliteedile. Ainult tootmise konkreetsete tingimuste ja kvalitatiivsete erinevuste hoolikas arvestamine suudab tagada töö normeerimise ja arvestamise õigsuse, tugevdada normipäeva kui ühistootmisel kulutatava töö hulga mõõtu ja tõsta selle osa kolhoosimajanduses. Sellepärast on täiesti vale mitmete kolhooside praktika, kus näidisnorme rakendatakse mehaaniliselt, ilma kohalikke tingimusi arvestamata.

Samuti ei või kord kinnitatud töönormid jääda muutu-

matuks, kui mehhaniseerimise aste kolhoosis suureneb, töötajate kvalifikatsioon ja tööoskus täienevad. Mehhaniseerimise taseme ja tootlikkuse tõusuga kolhoosis peavad kaasnema töönormide läbivaatamine ning vajaduse korral nende muutmine.

Tuleb meeles pidada, et madaldatud töönormid, mida suurem osa kolhoosnikuid kerge vaevaga ületab, ei stimuleeri tootlikkuse tõusu ja viivad normipäevade raiskamisele; samal ajal aga liiga kõrged töönormid, mida suurem osa kolhoosnikuid ei suuda täita, viivad kolhoosnikute huvi langusele nende tööde suhtes, toovad kaasa tööde kvaliteedi languse ja agrotehniliste juhiste mittetäitmise. Õigustamatult madalate tööhinnete kehtestamine normipäevades ühtedele töödele ja kõrgete hinnete kehtestamine teistele töödele aga toovad omakorda kaasa kolhoosnikute huvi languse madalalt hinnatavate tööde vastu ja raskused tööjõu saamiseks nendele töödele, mis võib tõsiselt kahjustada tööd vastavates tootmisharudes või tööloikudes. Ebaõigete tööhinnete kehtestamise tagajärjeks on ka töömahukuse vale planeerimine normipäevades kolhoositootmise eri harude ja üksikute tööliikide vahel. Sellepärast on ühistootmise õige organiseerimise üheks tähtsamaks tingimuseks majanduslikult õigete suhete kehtestamine normipäevade arvestamise alal kolhoositootmise eri harudes ja eri töödel.

Eesrindlikes kolhoosides vaadatakse igal aastal enne tootmisplaani koostamist töönormid läbi ja vajaduse korral muudetakse neid. Nii näiteks Tartu rajooni «Tuleviku» kolhoosis tõsteti 1955. aasta algul üksikuid liiga madalaid sõnnikuveo tööde päevanorme 20—30% võrra. Nii kinnitati sõnniku laudast koormasse laadimise päevanormiks 18 koormat endise 15 koorma asemel, sõnniku koormasse panekul patareist 40 koormat endise 30 asemel jne. Samal ajal aga vähendati töönorme mõningail töödel, kus normid olid ilmselt liiga suured. Näiteks, arvestades tööhobuste seisundit, vähendati 1955. aastaks külvide äestamise päevanormi siksakäkkega 4,5 ha-lt 4 ha-le, niidumasinaga silomaterjali niitmise normi 4 ha-lt 3 ha-le, kartulivõtmise normi kartulivõtmismasinaga 1,5 ha-lt 1 ha-le.

Et töönormid täidaksid oma mobiliseerivat osa tootlikkuse tõstmisel, peavad nad olema progressiivsed, s. o. peavad olema koostatud eesrindlaste poolt saavutatud taset arvesse võttes. Selleks peaks igas kolhoosis läbi vii-

dama kõigi tööde lõikes üksikasjalised analüüsid normi täitmise kohta. Saadud andmete põhjal tuleb määrata uus töönorm, mis oleks eelnenud aastal ühe keskmise korralikult töötava kolhoosniku ja eesrindlase väljatöötuse vahepealne. Sellist meetodit kasutatakse Harju rajooni «Rahva Võidu», Rapla rajooni «Uue Elu», Põltsamaa rajooni Lillevere-nimelises ja teistes eesrindlikes kolhoosides. Paljudes kolhoosides aga toimub töönormide ja -hinnete kehtestamine ilma eelneva täpse analüüsita, nn. kogemuslikul teel, ainult brigadiiride ja kolhoosnikute arvamuste põhjal. Seda ei saa lugeda õigeks, kuna niisugune meetod on ebatäpne ja võib põhjustada madaldatud töönormide kehtestamist ning ebaõigete suhete tekkimist üksikute tööde hindamisel. Töönormide põhjendamatu vähendamisega ja tööhinnete tõstmisega kaob töö normeerimise mobiliseeriv osa, nõrgeneb normipäeva tähtsus kolhoositootmises. Mida rohkem normipäevi arvestatakse sama hulga töö eest, seda suurem on normipäevade hulk, millele jaotatakse kolhoosi tulud ja seda väiksem on järelikult ka ühe normipäeva tasu.

Jämedalt riivavad kolhoosnikute isiklikke huve ka vead ja puudused normipäevade arvestamisel. Paljudel juhtudel on madal töödistsipliin põhjustatud just kolhoosnikute poolt tehtud töö koguse ebatäpsest ja lohakast arvelevõtmisest ning vigadest normipäevade arvestamisel. Näiteks Haapsalu rajooni S. M. Kirovi nimelises ja K. Marxi nimelises kolhoosis oli 1953. aastal jäänud kolhoosnikute poolt ühismajapidamises tehtud töö arvestamine lohakile. Normipäevi arvestati suure hilinemisega, isegi suusõnalise ütlemise järgi, ilma et tööd kohapeal oleks vastu võetud. Selle tulemusena ei arvestatud õigesti üksikute kolhoosnikute poolt tehtud töö kogust, eesrindlikud kolhoosnikud ja loodrid võrdsustati töö tasustamisel. Kolhoosnikud kaotasid huvi töötootlikkuse tõstmise vastu, langesid töödistsipliin ja kogu ühismajapidamise tase. S. M. Kirovi nimelises kolhoosis näiteks suurenes kolhoosnikute arv, kes ei võtnud ühistööst osa või ei töötanud välja normipäevade miinimumi, ühe aasta jooksul 8 inimeselt 35 inimesele. Kolhoosnikute huvi langus ühismajandi arendamise vastu tõi kaasa ühistootmise taseme languse. Nii näiteks langes piimatoodang ühe aastalehma kohta ajavahemikus 1952—1954 peaaegu 600 liitri võrra.

Töö organiseerimise sotsialistlike vormide järjekindel

rakendamine, töö õige normeerimine, tööde õige arvestamine ja hindamine normipäevades — need on töö järgi jaotamise sotsialistliku printsiibi õige rakendamise ja töötootlikkuse tõstmise oluliseks abinõuks kolhoosis.

Tulude jaotamine kolhoosnike vahel ainuüksi nende poolt ühistootmisse paigutatud töö koguse eest arvestatud normipäevade järgi, ilma brigaadide, lülide või üksiktöötajate töö lõpptulemusi arvestamata, ei suuda siiski täiel määral kaotada võrdsustamist kolhoosnike töö tasustamisel ega küllaldaselt stimuleerida töötootlikkuse tõusu. Kui normipäev arvestab ainult tehtud töö kogust, selle keerukust ja tööjõu kvalifikatsiooni ega peegelda töö kvaliteeti, s. o. töö lõpptulemusi, säilivad kolhoosis võrdsustamise elemendid.

Näiteks võivad ühes põllundusbrigaadis õigeaegselt läbi viidud külv, külvide hooldamine ja viljade koristamine tõsta kultuuride saagikust, teises brigaadis aga põllumajanduslike tööde venimine ja mitteõigeaegne läbiviimine võivad kaasa tuua saagikuse languse. Seejuures on võibolla neile töödele mõlemal juhul kulutatud võrdne hulk normipäevi, arvestatuna 1 külvihektari kohta. Makstes kolhoosnikele tasu ainult tehtud töö eest arvestatud normipäevade alusel, arvesse võtmata tootmises saavutatud tagajärgi, tekib olukord, kus mõlema brigaadi liikmed võivad saada võrdse tasu, kuigi nende brigaadide töö tulemused teravalt erinevad.

Siit tuleneb vajadus progressiivsemate töö tasustamise vormide rakendamiseks kolhoosides — tuleb luua vahetu seos töö lõpptulemuste ja töötasu suuruse vahel.

Põllumajanduses on töö lõpptulemused — põllukultuuride saagikus ja loomakasvatuse produktiivsus — töö koguse ja kvaliteedi üldistavaks väljenduseks. Sellepärast on kõige progressiivsemaks tulude jaotamise süsteemiks kolhoosides normipäevade arvestamine põllundusbrigaadide liikmeile sõltuvalt taimekasvatuse saagikusest ja farmide töötajatele sõltuvalt loomakasvatuse produktiivsusest.

Võrdsustamise elementide lõplik kaotamine töö tasustamisel kolhoosis ja vahetu seose loomine töötasu taseme ja tootmises saavutatud tulemuste vahel on võimalik vaid normipäeva edasise tugevdamisega. See ülesanne nõuab üleminekut normipäevade arvestamisele sõltuvalt saavutatud taimekasvatuse saagikusest, loomakasvatuse produktiivsusest ja toodangu kvalitatiiivseist näitajaist. Peamiseks

ülesandeks on äratada kolhoosnikutes huvi töötotlikkuse tõstmise, töö kvaliteedi ja tootmise lõpptulemuste parandamise vastu.

Töötotlikkuse ja töö kvaliteedi tõstmise stimuleerimise ülesandele vastab kõige paremini töö tasustamine toodanguühiku pealt koos kvalitatiivsete näitajate arvestamisega. Selline töö tasustamise süsteem on kolhoosides rakendatud loomakasvatuse osas. Loomakasvatuses töötavatele kolhoosnikutele arvestatakse normipäevi otseses sõltuvuses piima väljalüpsist, noorloomade üleskasvatamisest, loomade juurdekasvust, töö- ja produktiivkarja toitumusest jne. Seejuures arvestatakse ka toodangu kvaliteeti. Nii näiteks soovitatakse vastavalt Eesti NSV põllumajanduse ministri käskkirjale nr. 93 (24. veebruarist 1954) «Näidishinnad loomade kinnitamiseks loomakasvatustfarmides üksikutele kolhoosnikutele ja tööhinnad normipäevades loomakasvatussaaduste saamise ja loomade säilitamise eest» normipäevade arvestamisel lüpsjatele ja karjatalitajatele-karjameestele piima väljalüpsi eest arvesse võtta ka piima rasvasuse protsenti. Samuti soovitatakse iga säilitatud produktiiv- või töölooma pealt arvestada normipäevi, arvesse võttes iga looma toitumust. Normipäevade arvestamisel noorloomade saamise, üleskasvatamise ja säilitamise eest soovitatakse arvesse võtta nende tõulisust. Nii näiteks soovitatakse arvestada vasikatalitajatele iga 1 aasta vanuseni kasvatatud eliitklassi kuuluva tõuvasika eest täiendavalt 10 normipäeva, I klassi kuuluva tõuvasika eest — 5 normipäeva jne. Lambakasvatuses arvestatakse normipäevi iga kilogrammi villa eest, sõltuvalt villa kvaliteedist. Samuti näeb töö tasustamise kord loomakasvatuses ette kõrgendatud hinde määramise sama toodangu hulga saamise eest talveperioodil, millal töötingimused on tunduvalt raskemad kui suvel, normipäevade täiendava arvestamise ahtruse likvideerimise puhul jne.

Normipäevade arvestamise kord saadud toodanguühikult ja karja taastootmise näitajailt koos kvalitatiivsete näitajate arvestamisega võimaldab kasutada loomakasvatuses töö tasustamist töötotlikkuse ja toodangu kvaliteedi tõstmise efektiivse abinõuna.

Normipäevade arvestamine saadud toodanguühikult loomakasvatuse osas üldiselt rakendatud kõigis Eesti NSV kolhoosides ja see on näidanud oma efektiivsust. Tundu-

valt on suurenenud ka loomakasvatuses töötavate kolhoosnikute materiaalne huvi loomakasvatuse arendamise vastu.

Kuid siinjuures peab märkima, et mitte kõikides kolhoosides ei pöörata vajalikku tähelepanu kolhoosnikute materiaalse huvi tõstmisele loomakasvatuse toodangu kvalitatiiivsete näitajate parandamiseks. On iseloomulik, et eesrindlikes kolhoosides rakendatakse normipäevade täiendavat arvestamist piima kõrgema rasvaprotsendi, noorloomade tõulisuse, loomade toitumuse ja teiste kvalitatiiivsete näitajate eest (Rapla rajooni «Uue Elu», Tartu rajooni «Tuleviku», Harju rajooni «Rahva Võidu», Kose rajooni Lauristini-nimelises, Türi rajooni Stalini-nimelises kolhoosis jm.). Paljudes mahajäänud kolhoosides aga, kus kolhoosnikute huvi suurendamine toodangu kvaliteedi parandamise vastu on just eriti vajalik, pole normipäevade täiendavat arvestamist rakendatud.

Kui loomakasvatuses on üldkehtiva töö tasustamise korraga toodanguühiku pealt loodud vahetu seos töötulemuste ja töötasu suuruse vahel, siis taimekasvatuses meil niisugust üldiselt kehtivat süsteemi veel ei ole.

Tootmise iseloom taimekasvatuses tingib seal otsese tükitöötasu kehtimise normipäevade arvestamise näol teostatud tööühikult. Selline töö tasustamise vorm ei suuda aga küllaldaselt stimuleerida tootlikkuse tõusu põllunduses ega luua igas kolhoosnikus materiaalselt huvi põllukultuuride saagikuse tõstmise vastu.

Et viia ka taimekasvatuses töötavate kolhoosnikute osa normipäevadele jaotatavas kolhoosi tulus osesse vastavusse nende töö lõppresultaatidega, selleks soovitatakse kolhoosidel rakendada põllundusbrigaadide poolt aasta jooksul väljatöötatud normipäevade suhtes aasta lõpul normipäevade täiendav juurde- ja mahaarvamine sõltuvalt nende brigaadide poolt saavutatud põllukultuuride saagikusest. Selline normipäevade täiendav arvestamine tähendab, et eesrindlike brigaadide liikmete tööd hinnatakse kõrgemalt, mahajäänud brigaadide liikmete tööd madalamalt. Praktiliselt kindlustab see eesrindlike brigaadide liikmeile, kes antud kultuuri osas saavutasid kõrgema saagikuse, ka kõrgema tasu iga normipäeva eest, võrreldes mahajäänud brigaadidega, kus saagikus oli madalam. Selline normipäevade täiendav arvestamine toimub järgmise korra järgi:

a) brigaadile, kes ületab ettenähtud saagikuse plaani talle kinnistatud kultuuri või kultuuride grupi osas, arvestatakse täiendavalt juurde normipäevi — saagikuse plaani ületamise iga protsendi eest 1% normipäevade arvust, mis brigaad kulutas antud kultuurile.

Kui näiteks brigaad ületas talirukki saagikuse plaani 20% võrra, arvestatakse talle juurde 20% normipäevade koguarvust, mis kulutati brigaadi poolt talirukkile.

b) brigaadilt, kes ei täitnud ettenähtud saagikuse plaani talle kinnistatud kultuuri või kultuuride grupi osas, arvestatakse maha normipäevi — plaani iga täitmata jäänud protsendi eest 1% normipäevadest, mis brigaad kulutas antud kultuurile või kultuuride grupile (kuid mitte rohkem kui 25%).

Normipäevade mahaarvestamist ei saa muidugi rakendada juhul, kui saagikuse plaani täitmata jätmise oli tekinud brigaadist mitteolenevaid põhjustel. Normipäevi ei arvestata maha ka vanadelt ja alaealistelt kolhoosnikutelt. Normipäevi ei arvestata juurde neile brigaadi liikmeile, kes ilma mõjuva põhjuseta pole välja töötanud normipäevade miinimumi.

Arvestades tootmistingimuste suuri erinevusi NSV Liidu eri rajoonides, soovivad partei ja valitsus kolhoosidele, kui kolhoosnikute üldkoosolek peab otstarbekaks, teostada normipäevade juurde- ja mahaarvamist brigaadidele mitte igale brigaadile antud saagikuse plaani täitmise protsendist lähtudes, vaid iga brigaadi saagikuse plaani täitmise protsenti kogu kolhoosi keskmise saagikuse plaani täitmise protsendiga võrreldes.

Eespool nimetatud normipäevade täiendava juurde- või mahaarvamise mooduseid on Eesti NSV kolhoosides seni võrdlemisi vähe rakendatud. Normipäevade juurde- või mahaarvamist sõltuvalt brigaadi saagikuse plaani täitmise protsendist polnud Eesti NSV kolhoosides kuni 1955. aastani võimalik rakendada, kuna kolhoosidele olid antud nii-võrd kõrged saagikuse plaanid, et nende täitmine käis üle jõu ka eesrindlikele kolhoosidele.

Normipäevade täiendav arvestamine brigaadile kolhoosi keskmise saagikuse plaani täitmise protsendist lähtudes on mõningal määral rakendamist leidnud meie vabariigi kolhoosides. Kuid peab märkima, et paljudes kolhoosides esineb ka selle mooduse rakendamisel puudusi. Normipäevade täiendav juurde- ja mahaarvamine põllundusbrigaadides

tõstab kolhoosnike tööaktiivsust ja tootlikkust vaid sel juhul, kui põllutööde maht ja saagikus on õigesti planeeritud brigadide ja kultuuride lõikes. Saagikuse taseme tingivad paljud asjaolud, sealhulgas ka niisugused tootmistingimused, mis ei sõltu üksikute põllundusbrigadide töökoguse ja kvaliteedi erinevusest. Selle tõttu peavad ka tootmisülesanded olema brigadidele antud erinevad. Samuti tuleb normipäevade täiendava juurde- ja mahaarvamise mooduse rakendamisel hoolikalt välja selgitada, mispärast mõned brigadid saavutasid madalama saagikuse — kas brigadi liikmete hooletuse tõttu või brigadist mitteolenevail põhjustel. Viimasel juhul ei saa brigadilt normipäevi maha arvestada. Brigadilt ei saa normipäevi maha arvestada ka sel juhul, kui brigadile antud saagikuse plaani täitmise protsent on küll madalam kolhoosi keskmisest saagikuse plaani täitmise protsendist, kuid seejuures brigadile antud saagikuse plaan on täidetud. Kui kõiki neid tingimusi ei täideta, muutub normipäevade mahaarvestamine tootlikkuse tõusu stimuleerivast vahendist ebaõigeks karistusvahendiks, mis põhjendamatult vähendab taimekasvatuses töötajate osa kolhoosi üldtuludes ja toob kaasa põllundusbrigadide liikmete huvi languse võitluses põllukultuuride saagikuse tõstmise eest.

Neis kolhoosides, kus õigesti rakendatakse normipäevade täiendavat juurde- ja mahaarvestamist, stimuleerib see progressiivne moodus brigadidevahelist võistlust, tööde läbiviimist õigetel agrotehnilistel tähtaegadel ja kõrgekvaliteediliselt. Samuti aitab see kaasa põllundusbrigadide liikmete huvi suurenemisele oma töö lõpptulemuste parandamise vastu.

Harju rajooni «Rahva Võidu» kolhoosis rakendatakse normipäevade täiendavat juurdearvestamist põllundusbrigadi liikmeile, võrreldes kolhoosi keskmise saagikusega. Nii näiteks arvestati 1954. aastal II põllundusbrigadile normipäevi täiendavalt juurde: talinisu kasvatamisel kulutatud normipäevadele — 10,8%, söögipeedi kasvatamisel — 32%, söödapeedi kasvatamisel — 83,7%; III põllundusbrigadile arvestati normipäevi juurde: suvinisu kasvatamisel kulutatud normipäevadele — 21,3%, söödakaali kasvatamisel — 46%, söögipeedi kasvatamisel — 61%, kapsa kasvatamisel — 28%.

Järgmisel leheküljel toodud tabelist näeme, et suvinisu kasvatamisel arvestati täiendavalt juurde — esimese põllun-

Normipäevade täiendav juurdearvestamine suvinisu kasvatatud põllundusbrigaadidele Harju rajooni «Rahva Võidu» kolhoosis 1954. aastal

Näitajad	I brigaad	II brigaad	III brigaad	IV brigaad	Keskmi- selt kol- hoosis
1. Suvinisu saagikus (ts/ha)	18,5	12,03	20,02	13,41	16,1
2. Brigaadi poolt saadud saagikus oli kõrgem kolhoosi keskmisest (%)	12,3	—	21,3	—	—
3. Brigaadi poolt välja töötatud normipäevade arv suvinisu kasvatamisel	491,64	569,55	593,0	377,62	—
4. Täiendavalt juurde arvestatud brigaadile suvinisu kasvatamisel väljatöötatud normipäevade eest:					
a) protsentides	12,3	—	21,3	—	—
b) normipäevades	60,5	—	127,2	—	—

dusbrigaadi liikmeile 12,3% ja III põllundusbrigaadi liikmeile 21,3% normipäevi. II ja IV põllundusbrigaad said kolhoosi keskmisest saagist madalama saagi, normipäevade mahaarvestamist aga ei tehtud, kuna see ei olenenud brigaadide halvast või lohakast tööst.

Paljudes kolhoosides on rakendamist leidnud ka kolmas normipäevade arvestamise moodus — nimelt normipäevade arvestamine iga kultuuri lõikes 1 tsentneri saagi pealt. See normipäevade arvestamise moodus, luues otsese seose toodangu mahu ja töötasu vahel, nõuab ühistootmise organiseerimise ja kolhoosisisese planeerimise kõrget taset ja kolhoosi juhatusele sügavamat tungimist kolhoosi ökonomikasse. Õige rakendamise puhul on see moodus efektiivseks töötootlikkuse tõstmise abinõuks põllumajanduses.

Seda normipäevade arvestamise moodust hakati esmakordselt rakendada Gorki oblasti Tškalovi rajooni kolhoosides 1943. aastal. Sellest ajast alates on see kiiresti levinud ja leidnud poolehoidu väga paljudes kolhoosides. Kui näiteks veel 1945. aastal rakendasid Tškalovi rajooni kolhoosidest seda normipäevade arvestamise moodust ainult

3 kolhoosi, siis 1948. aastal rakendasid seda juba 48 ja 1951. aastal kõik rajooni kolhoosid.

Selle meetodi sisu seisab järgmises: aasta algul määratakse igale brigaadile plaanilised hinded normipäevades iga põllumajandusliku kultuuri 1 tsentneri toodangu eest. 1 tsentneri toodangu hinded normipäevades määratakse brigaadidele nende agrotehniliste plaanide alusel, milledes on kolhoosis kehtivate töönormide ja -hinnete alusel määratud normipäevade kulu iga tööliigi järgi kogu külvipinnale ja iga kultuuri 1 hektarile. Samuti määratakse igale brigaadile iga kultuuri plaaniline saagikus. Plaaniline normipäevade hulk, mis on ette nähtud kulutada brigaadi poolt antud kultuurile kogu selle kultuuri külvipindalal brigaadis, jagatakse antud kultuuri plaanilisele kogusaagile. Nii saadakse selle kultuuri saagi 1 tsentnerile kulutatav plaaniline normipäevade kulu ehk 1 tsentneri saagi hinne normipäevades. Seejuures tuleb rangelt arvestada erinevusi üksikute brigaadide tootmistingimustes — halvema pinnasega ja muude halvemate tingimustega brigaadile määratakse 1 tsentneri toodangu eest kõrgem hinne normipäevades. Aasta lõpul korrutatakse iga kultuuri 1 tsentneri toodangu plaaniline hinne selle kultuuri tegeliku toodanguga brigaadis ja saadakse igale brigaadile toodetud toodangu eest arvestatavate normipäevade koguhulk.

Aasta jooksul arvestatakse brigaadi liikmete poolt tehtavad tööd endiselt kolhoosis kehtivate üldiste töönormide ja -hinnete alusel. Brigaadile saagi ühe tsentneri hinde alusel arvestatud normipäevade koguhulk jaotatakse brigaadi liikmete vahel iga kolhoosniku poolt väljatöötatud normipäevade hulga alusel. Kui brigaadil jäi aasta jooksul tegemata osa agrotehnilises plaanis ettenähtud töid või tehti töid täiendavalt (näiteks osa töid, mis oli ette nähtud teha kombainiga, tehti käsitsi), siis aasta lõpul 1 tsentneri saagi hinne täpsustatakse nendele töödele kulutatud normipäevade hulga võrra (täiendav normipäevade hulk liidetakse plaanilisele ja uus normipäevade kogusumma jagatakse plaanilisele saagile).

Normipäevade arvestamine brigaadile toodangu 1 tsentneri eest omab suurt tähtsust töötotlikkuse tõstmisel põllunduses. Iga kolhoosnik teab ette, mitu normipäeva ta saab aasta jooksul välja töötada antud saagikuse juures ja on huvitatud selle täitmisest. Normipäevade kulu üksikasjaline planeerimine üksikute tööde lõikes võimaldab bri-

gaadil ette kindlaks määrata töö pingelisuse erinevaid perioodidel ja võtta tarvitusele abinõud tööjõu ratsionaalseks kasutamiseks kolhoosis.

Selle süsteemi majanduslikust efektiivsusest ja mõjust töötotlikkuse tõusule kõnelevad Moskva oblasti Ramenski rajooni Thälmanni-nimelise kolhoosi andmed. Kuni 1947. aastani, s. o. kuni normipäevade arvestamise sisseviimiseni toodangu ühelt tsentnerilt, kulutati selles kolhoosis tunduvalt rohkem normipäevi 1 tsentneri taimekasvatuse toodangu tootmisel: 1940. aastast kuni 1947. aastani kasvas normipäevade kulu kolhoosis 25,9% võrra, kogutoodangu maht aga suurenes kõigest 7,2% võrra. Normipäevade arvestamise uue mooduse sisseviimisega vähenes tunduvalt toodangu sama koguse tootmiseks kulutatav normipäevade hulk. Kogutoodangu maht suurenes ajavahemikus 1940—1953 22,1% võrra, normipäevade kulu vähenes 20% võrra, töötotlikkus kasvas 52,5% võrra.

Utest progressiivsematest töö tasustamise vormidest väärib tõsist tähelepanu ka Leningradi oblasti Kingissepa rajooni Dimitrovi-nimelises kolhoosis rakendatav töö tasustamise süsteem. Selles kolhoosis tasutakse kolhoosnike tööd mitte üksikute tööde järgi, vaid töötulemuste järgi. Normipäevi arvestatakse toodetud piima, liha, köögivilja, silo jne. hulgast lähtudes. See toimub üldjoontes järgmiselt: kõigile brigaadidele on tootmisplaanide alusel antud finantsplaanid, kus on ette nähtud, kui suures summas (rahalisel väljenduses) ta peab andma toodangut. Brigadiiri ülesanne on organiseerida tootmist niiviisi, et plaan täidetakse. Kui brigaad saab vähem toodangut, kui plaanis oli ette nähtud, arvestatakse plaani iga täitmata jäänud protsendi eest maha üks protsent brigadi normipäevatasust. Kui näiteks brigaad annab ära toodangut 10% vähem, kui oli ette nähtud, saavad tema liikmed normipäeva eest 10% võrra väiksema tasu: 1955. aastaks planeeritud 15 rbl. asemel näiteks 13 rbl. 50 kop. Ergutustasuna arvestatakse plaani ületamise iga protsendi eest normipäeva rahalisele tasule 2 protsenti juurde.

Brigaadile antud plaanilise toodangu maht rahalisel väljenduses määratakse järgmiselt: üht teatavat liiki saaduse kõiki kanaleid mööda realiseerimisest saadav rahasumma jagatakse selle toodangu kogusele. Nii saadakse ühe või teise saaduse keskmine hind kolhoosis. Nende keskmiste hindade alusel arvestatakse ka igale brigaadile tema toot-

misülesanne rahalises väljenduses. Brigaadide poolt tootmisplaanide täitmist arvestatakse ja brigadi liikmetele normipäevade eest tasu maksmist teostatakse nende kolhoosi keskmiste hindade alusel, sõltumata sellest, kus ja missuguse hinnaga realiseeriti tegelikult antud brigadi poolt toodetud saadused.

Ka brigadiiridele ja kolhoosi esimehele arvestatakse normipäevi toodanguühikult.

Elu kinnitas selle töö tasustamise süsteemi otstarbekust. Pärast uue töösüsteemi rakendamist tõusis järsult kolhoosnike huvi toodangu suurendamise vastu. Kolhoosnikud hakkasid huvi tundma üksikute majapidamisharude efektiivsuse vastu, leidma uusi tootmisresurve. Brigadiirid hakkasid ise hoolt kandma väetiste õigeaegse saamise ja põldude hea väetamise eest. Mitu aastat laudas seisnud sõnnik veeti viimseni välja. Dimitrovi-nimeline kolhoos tõusis paari aasta jooksul mahajäänud kolhoosist meie maa parimate kolhooside hulka.

Eespool toodud progressiivseid töö tasustamise vorme on Eesti NSV kolhoosides üldiselt rakendatud võrdlemisi vähe. Selle tõttu ei ole põllunduses töötavad kolhoosnikud küllaldasel määral huvitatud tootlikkuse tõstmisest ja töö kvaliteedi parandamisest, osavõtt ühistööst on aga põllundusbrigadides üldiselt madal. Suuremad töödistsipliini rikumised esinevad üldreeglina just põllundusbrigadides. Nõrgema tööaktiivsusega kaasneb omakorda põllunduses töötavate kolhoosnike tunduvalt väiksem osa kolhoosi tuludes kui looniakasvatuses töötavate kolhoosnike osa, kus töö tasustamine on üldiselt viidud otsesesse sõltuvusse tootmistulemustest. Nii näiteks Tartu rajooni «Tuleviku» kolhoosis töötasid 1954. aastal 10 karjafarmi lüpsjat ühismajapidamises keskmiselt igaüks 321 tööpäeva, põllundusbrigadide liikmeist 10 eesrindlikku töötajat keskmiselt vaid igaüks 243 tööpäeva. Harju rajooni «Rahva Võidu» kolhoosis oli samuti 1954. a. analüüsi andmeil 10 farmitöötaja keskmine aastane tööpäevade arv igaühel 356, põllundusbrigadis aga 10 eesrindliku töötaja tööpäevade arv igaühel 250 tööpäeva. Kui nimetatud 10 farmitöötajat töötasid aastas välja keskmiselt 650 normipäeva igaüks, siis analüüsitavad 10 eesrindlikku põllundusbrigadi liiget töötasid välja igaüks keskmiselt 397 normipäeva.

Et suurendada taimakasvatuses töötavate kolhoosnike materiaalselt huvi põllukultuuride saagikuse tõstmise vastu,

on Eesti NSV kolhoosidel vaja tõsiselt mõtelda normipäevade arvestamise ja töö tasustamise progressiivsemate vormide rakendamisele põllunduses.

* *
*

Kolhoosnikute materiaalse stimuleerimise meetodite hulgas omab väga suurt tähtsust kolhoosnikutele lisatasu maksmine natuuras ja rahas plaaniliste ülesannete täitmise ja ületamise eest.

Kolhooside kogemused näitavad, et lisatasu maksmine kolhoosnikutele kõrgemate tootmisalaste näitajate saavutamise eest ja eriti hoolsa töö eest kindlustab kolhoosnikute huvi tõusu aktiivse töötamise vastu ühismajandis, taimekasvatuse saagikuse ja loomakasvatuse produktiivsuse tõstmise vastu.

Lisatasu on põhiliselt osa üleplaanilisest toodangust, mis antakse lisaks üldisele normipäevatasule otseselt nende kolhoosnikute käsutusse, kes selle tootsid.

Üleplaanilise toodangu teatud osa eraldamine kolhoosnikute isiklikesse tuludesse kvalifitseerituma või tootlikuma töö eest tugevdab sotsialistlikku töö järgi jaotamise printsiipi kolhoosides. See on õiglane tasustamine suuremal hulgal kulutatud töö või selle kõrgema kvaliteedi eest, mille tulemuseks on antud üleplaaniline toodang. Lisatasu rakendamine omab eriti suurt tähtsust võrdsustamise elementide likvideerimiseks tulude jaotamisel kolhoosis. Olles täiendavaks töötasuks otseselt neile kolhoosnikutele, kes saavutasid kõrgeid tootmisalaseid näitajaid, omab lisatasu maksmine eriti suurt majanduslikku tähtsust neis kolhoosides, kus üldine normipäevatasu on veel madal.

Seejuures läheb aga üleplaaniline toodang vaid osaliselt teda tootnud kolhoosnikute töötasuks. Kolhoosnikutele jaotatav lisatasu moodustab üldiselt 20—50% üleplaanilisest toodangust. Üleplaanilise toodangu ülejäänud osa läheb aga kolhoosi üldisse fondi ja seda kasutatakse kolhoosi ühiskondlikeks vajadusteks (sealhulgas ka normipäevatasu tõstmiseks antud kolhoosis). Selline kolhoosnikute isiklike huvide ühendamise kolhoosi ühiskondlike huvidega stimuleerib töötootlikkuse kasvu ja kogu kolhoositootmise taseme tõusu.

Lisatasu antakse kolhoosnikutele välja üldreeglina natuu-

ras, sama produktina, mille osas ületati tootmisplaani. Kolhoosnikute soovil ja kolhoosi üldkoosoleku otsuse alusel võib lisatasu kolhoosnikutele anda ka rahas või mõne teise produkti näol.

Paljude Eesti NSV kolhooside kogemused näitavad, et lisatasu maksmine on tõsiseks kolhoosnikute materiaalse huvi tõstmise stiimuliks, et lisatasu maksmisega on lühikesel aja jooksul saavutatud märkimisväärset tootmis- taseme tõusu.

Kose rajooni Lauristini-nimelises kolhoosis makstakse lisatasu loomakasvatuses üleplaani toodangu ja noorloomade saamise eest (lüksjad, karjamehed, emisetalitajad), hooldada antud loomade säilitamise eest (vasikatalitajad, seatalitajad, linnutalitajad) ja riigile üle plaani müü- dud sealihaga eest. Lauristini-nimelises kolhoosis töötas 1954. aastal 85 inimest loomakasvatuse alal, neist maksti lisatasu 50 töötajale, sealhulgas 26 lüksjale, 8 vasikatalitajale, 5 seatalitajale jne. Nii näiteks lüksis eesrindlik lüksja Silvia Jääväli temale kinnistatud lehmade grupilt ühe aastalehma kohta plaani 3800 liitri asemel 4585 liitrit piima. Kogu lehmade grupilt üle plaani lüpsitud piima eest anti S. Jääväljale lisatasuks 1877 liitrit piima. Peale selle sai S. Jääväli vasikate saamise ülesande täitmise eest lisatasuks 1 põrsa. Lüksja Elviine Sepp sai piima välja- lüpsi plaani ületamise eest lisatasuks 2439 liitrit piima ja vasikate saamise plaani täitmise eest 1 vasika. Noorloomade talitajad J. Roosnurm ja H. Jürgenson said neile hooldamisele antud kõigi noorloomade säilitamise eest kumbki ühe vasika. Karjameestele arvestati lisatasuks 2% nende hooldamisel olnud lehmade grupi üleplaani piimatoodangust; nii näiteks sai A. Klooster 367 liitrit piima. Kanatalitaja Erna Aljasele määrati lisatasuks üle plaani saadud 2025 muna eest $\frac{1}{3}$ sellest toodangust, s. o. 675 muna. Noorlinnutalitaja Marie Härma kasvatas temale hooldada antud 1000 tibust 5 kuu vanuseni 98,6%, ületa- des tibude säilitamise plaani 86 tibu võrra. Lisatasuks anti talle 21 viie kuu vanust tibu. Emisetalitaja Marie Jaakov, kes sai temale kinnistatud emistelt 21 pesakonnaga 204 põrsast, sai 57 üleplaani põrsa kohta lisatasuks 11 põrsast. Kokku anti lisatasuna loomakasvatuses tööta- vatele kolhoosnikutele välja 9800 liitrit piima, 700 muna, 26 põrsast (eluskaaluga kokku 2,6 ts), 10 vasikat, 27 talle ja 57 kodulindu. Lisatasu maksmine on selles kolhoosis

muutunud loomakasvatuse taseme tõstmise võimsaks stiimuliks. Kolhoosnike oskusliku materiaalse stimuleerimise abil on Lauristini-nimeline kolhoos tõusnud loomakasvatuse alal vabariigi parimate kolhooside hulka. 1951.—1954. aastate jooksul on veiste arv kolhoosis kasvanud 47% võrra, sealhulgas lehmade arv 33% võrra, sigade arv 2 korda ja kodulindude arv 48% võrra. Tunduvalt on tõusnud loomakasvatuse produktiivsus. Kui 1951. aastal oli piimatoodang ühe aastalehma kohta veel 2757 liitrit, siis 1954. aastal oli see juba 3229 liitrit ehk 18% võrra rohkem. Seejuures väärrib märkimist, et 3 lüpsjat said oma grupis ühe lehma kohta keskmiselt üle 4000 liitri ja 14 lüpsjat üle 3000 liitri piima aastas ning piima väljalüpsi plaan ühe lehma kohta ületati kogu kolhoosi kohta 8% võrra. Muna- toodang ühe kana kohta on kasvanud aga rohkem kui 10% võrra. Loomakasvatussaaduste kogutoodang on nende aastate jooksul suurenenud: piima osas üle 15%, liha ja rasva osas ligi 6 korda, munade osas 70%. Kolhoosi rahaline tulu kasvas 1 020 206 rublalt 1951. aastal 1 770 995 rublale 1954. aastal ehk 74% võrra, kusjuures 1954. aastal andis ainuüksi loomakasvatuse kolhoosile 1 616 308 rubla tulu.

Põltsamaa rajooni Miitšurini-nimelises kolhoosis anti 1954. aastal lisatasuna kokku 36,8 tonni piima, 21 pörsast ja 7 vasikat. Lisatasu said kokku 29 loomakasvatuse alal töötajat, sealhulgas 18 lüpsjat. Vabariigi eesrindlik lüpsja Marie Teos sai näiteks lisatasuna 1890 kg piima ja vasika, lüpsja Veera Annist — 1585 l piima ja vasika, seatalitaja Marie Lepik — 9 pörsast ja 299 kg liha jne. Kolhoosnike hoolsa töö tulemusena on kolhoosis saavutatud märkimisväärsed tulemused. Kui 1951. aastal saadi kolhoosis ühelt lehmalt keskmiselt 2578 liitrit piima, siis 1954. aastal saadi juba 3000 liitrit. Marie Teos lüpsis oma lehmade grupis igalt lehmalt keskmiselt isegi 5107 kg piima. Piima kogutoodang kasvas 8% võrra, liha kogutoodang 75% võrra. 1954. aastal saadi põllumajandusliku maa iga 100 ha kohta 274 ts piima, põllumaa iga 100 ha kohta 38,6 ts sealiha. Tulu loomakasvatusest tõusis 647 779 rublalt 1951. aastal 2 015 780 rublale 1954. aastal. Kolhoosi tulude kiire kasv võimaldas suurendada ka normipäevatasu 4 rublalt 22 kopikalt 1951. aastal 12 rublale 80 kopikale 1954. aastal.

Lisatasu maksmise juures on tähtis tutvustada kolhoosnikele igakülgselt lisatasu maksmise korda. Igale kolhoosnikule peab olema selge, mida ja kui palju ta

konkreetselt saab temale antud plaaniliste ülesannete täitmise ja ületamise eest. Toome siinjuures näite Pärnu-Jaagupi rajooni «Uue Pere» kolhoosist. 1955. aastal otsustas kolhoosi üldkoosolek rakendada loomakasvatuses lisatasu maksmist plaaniliste ülesannete täitmise ja ületamise eest. Lisatasu saamise tingimused sõnastati lihtsalt, konkreetselt ja selgitati kõigile kolhoosnikutele. Kolhoosnikute üldise soovi järgi lubati lisatasu välja maksta peamiselt rahas. Kohe pärast lisatasu maksmise korra kindlaksmääramist ja kinnitamist kolhoosi üldkoosoleku poolt oli märgata kolhoosnikute huvi tõusu loomakasvatuse produktiivsuse tõstmise vastu. Kanatalitaja Ida Raud näiteks, kes 1954. aastal sai tema hooldada olevailt kanadelt keskmiselt vaid 41 muna kanalt, sai 1955. aasta 20. juuni seisuga keskmiselt ühelt kanalt juba 93 muna ja 1. oktoobriks 155 muna, ületades seega plaanilise ülesande 20% võrra.

Lisatasu maksmine kolhoosnikutele on töötotlikkuse ja saagikuse tõstmise võimsaks stiimuliks ka taimekasvatuses. Seda näitavad meile kujukalt linakasvatuse kolhooside kogemused. Võru rajooni Akadeemik Viljamsi nimeline kolhoos näiteks kuulus 1952. aastal veel vabariigi keskmise tasemega linakasvatuse kolhooside hulka. Lina hektarisaak oli 1,86 ts kiudu ja 1,47 ts seemet. Kolhoos sai linast vaid 104 700 rbl. tulu. Normipäevatasu oli madal — 60 kopikat raha ja 1 kg teravilja. Raske oli saada inimesi linakasvatustöödele, sest kolhoosnikud ei uskunud linakasvatuse tasuvusse.

Kolhoosnikute huvi tõstmiseks linakasvatuse vastu hakati kolhoosis maksma lisatasu. 1952. a. arvel jagati kolhoosnikutele 30% linakasvatuse rahalisest preemiast, mis kolhoos sai kontraheerimislepingu alusel.¹ Linakasvatuses väljatöötatud normipäevadele anti põhitöötasule lisaks 5 rubla 52 kopikat. Selle tõttu tõusis kolhoosnikute huvi linakasvatuse vastu. Tõusis ka kolhoosnikute tööaktiivsus. Ainuüksi ühe aasta jooksul saavutati kolmekordne linaku saagikuse tõus. Rahaline tulu linakasvatusest suurenes 34% võrra. Linakasvatusest saadud tulu kasv võimaldas 1953. aastal jaotada kolhoosnikutele lisatasuna iga linakasvatamisel väljatöötatud normipäeva kohta juba 13 rubla 84 kopikat. Peale selle anti lisatasuna iga normipäeva kohta 1,7 kg nisu. Linakasvatusest saadud rahaliste tulude tunduv kasv võimaldas tõsta ka normipäeva üldist tasu

¹ Linapreemia lõplik väljamaksmine toimus 1953. aasta juulikuus.

3 rublale. Tulude selline kasv kindlustas kolhoosnikute suure huvi linakasvatuse vastu 1954. aastal. Nüüd ei kaheldud enam linakasvatuse tasuvuses. Tööjõu leidmine linakasvatustöödele ei tekitanud enam raskusi. Kui 1952. aastal Viljamsi-nimelises kolhoosis ühe töövõimelise kolhoosniku kohta töötati välja keskmiselt 378 normipäeva, siis 1954. aastal töötati välja juba 471 normipäeva. Tunduvalt tõusis põllundusbrigaadide liikmete tööaktiivsus. Kui 1952. aastal töötati põllundusbrigaadides keskmiselt ühe töövõimelise kolhoosniku kohta välja 239 normipäeva, siis 1954. aastal töötati välja juba 310 normipäeva ehk 30% võrra rohkem. Kui 1952. aastal töötasid alla 200 normipäeva välja 49% põllundusbrigaadide töövõimelistest liikmetest, siis 1954. aastal oli see arv 26%. Ühistöödest mitteosavõtjaid 1954. aastal ei esinenud. Põllundusbrigaadide töövõimeliste liikmete arv, kes töötasid välja üle 300 normipäeva, tõusis aga 55 protsendile 30 protsendi vastu 1952. aastal. Tunduvalt kasvas töötootlikkus. Kolhoosnikute tööaktiivsuse tõusu ja põllutööde kvaliteedi paranemise tulemuseks oli linakiu- ja seemnesaagi ligi kolmekordne kasv. Linakiu hektarisaak suurenes 1954. aastal 5,5 tsentnerile, linaseemnesaak 4,5 tsentnerile. Rahaline tulu linakasvatusest oli 403 000 rubla. Peale selle sai kolhoos kontraheerimislepingu alusel vastukaubana 410 ts nisu, 936 kg suhkrut ja 3020 kg õlikooke. See moodustab lina külvipinna iga hektari kohta keskmiselt 14 700 rubla, 16 ts nisu, 38 kg suhkrut ja 121 kg õlikooke (1952. aastal andis lina ühe külvihektari kohta rahalist tulu vaid 3180 rubla). Üks lina kasvatamisele kulutatud normipäev andis 1954. aastal 126 rubla tulu 52 rubla vastu 1952. aastal. Linakasvatustöödest osavõtnud kolhoosnikute sissetulekud moodustasid 1954. aastal peale üldise normipäevatasuna saadava 5 rubla raha ja 1 kg teravilja veel lisatasuna 17 rubla raha, 350 g suhkrut ja 3 kg nisu iga linakasvatamisel väljatöötatud normipäeva kohta. Linakasvatustululi liige Salme Ruut, kes töötas 1954. aastal lina kasvatamisel välja 168 normipäeva, sai selle eest 2856 rubla raha, 506,6 kg nisu ja 51,1 kg suhkrut.

Linakasvatus andis 1954. aastal kolhoosile 57% kolhoosi rahalistest tuludest. Heade näitajate saavutamise eest linakasvatuse alal arvati Akadeemik Viljamsi nimeline kolhoos 1954. ja 1955. aastal üleliidulisest põllumajandusnäitusest osavõtjate hulka.

Toodud näited tulude jaotamise ja töö tasustamise kohta vastavalt töö lõpptulemustele ning lisatasu maksmise kohta plaaniliste ülesannete täitmise ja ületamise eest näitavad selle töö tasustamise progressiivse meetodi majanduslikku efektiivsust kolhoosides.

Kuid töö tasustamise progressiivsed vormid ei ole leidnud vajalikku levikut veel kõigis meie vabariigi kolhoosides. Leidub veel kolhoose, kus ei kasutata kolhoosnikutele lisatasu maksmist plaaniliste näitajate ületamise eest. Seda ei tehta tavaliselt niisugustes kolhoosides, kus pole likvideeritud isiklik vastutatus karja ja põldude hooldamise eest, kus puudub kord töö organiseerimisel ja arvestamisel ning kus puudub saadava toodangu arvestus brigaadide, lülide või üksiktöötajate lõikes. Nii näiteks Loksa rajooni V. Kingissepa nimelises kolhoosis ei olnud veel 1955. aastal läbi viidud lehmade gruppide kinnistamist kindlaile töötajaile, vaid ühte gruppi teenindasid järjekorras mitu isikut. Selle tõttu ei ole võimalik ka üksikuile töötajaile anda kindlaid plaanilisi ülesandeid ega, järelikult, arvestada ka lisatasu. Kolhoosnikute vähene huvi loomakasvatuse arendamise vastu on üks peamisi põhjusi, miks loomakasvatuse produktiivsus selles kolhoosis on madal — 1954. aastal saadi ühe aastalehma kohta vaid 1283 liitrit piima.

Vähe rakendatakse meie vabariigi kolhoosides veel lisatasu maksmist taimekasvatuses. Sellal kui loomakasvatuses rakendati lisatasu maksmist 1953. aastal 722 kolhoosis ja 1954. aastal 814 kolhoosis, rakendati taimekasvatuses lisatasu maksmist 1953. aastal 93 ja 1954. aastal 178 vabariigi kolhoosis. Kui loomakasvatuses töötavaist kolhoosnikutest said 1954. aastal lisatasu 24%, siis taimekasvatuses vaid 12%.

Eesti NSV tingimustes on taimekasvatus loomakasvatusest üldiselt tunduvalt maha jäänud. Mahajäämuse kiirema likvideerimisel eesmärgil on teatud juhtudel majanduslikult otstarbekas laialdasemalt rakendada lisatasu maksmist mitte ainult saagikuse plaanide ületamise, vaid ka täitmise puhul.

Kolhoosis, kus tootmise tase ja üldine normipäevatasu on väga madalad ja kolhoosnikutel pole usku saagikuse plaanide täitmisse ja ületamisse, on otstarbekas anda lisatasuna kasvatatud saagist teatav osa neile kolhoosnikutele, kes võtsid osa antud kultuuri kasvatamisest ja koristamisest. Kuid ka selle mooduse juures on oluline, et

lisatasu suurus oleks otseses sõltuvuses saadud saagi suurusel.

Sellise lisatasu maksmise mooduse rakendamise abil taimekasvatuses, kus lisatasu arvestamise aluseks pole plaanilise saagikuse ületamine, vaid teatud osa saadud toodangust, on paljudes kolhoosides lühikese ajaga saavutatud märkimisväärseid tulemusi kolhoosnike tööaktiivsuse tõusu ja toodangu kasvu alal.

Nii näiteks maksis Rapla rajooni «Bolševiku» kolhoos 1955. aastal heinakoristustöödel väljatöötatud normipäevadele lisatasuna 2% põldheina saagist, loodusliku heina saagist hobumasinaga niitmisel 8% ja käsitsiniitmisel 30%. Lisatasu maksmine mobiliseeris heinakoristustöödele hulgaliselt kolhoosnikuid. Heinakoristustöödest võttis osa igas brigaadis keskmiselt 5—6 inimest rohkem kui 1954. aastal. Kui 1954. aastal varuti kolhoosis 500 tonni heina, siis 1955. aastal varuti seda 900 tonni.

Ka teraviljakoristamisel maksti lisatasu — 1 kg teravilja koristustöödel väljatöötatud normipäevale. Teraviljade koristamisest ja masindamisest võttis 1955. aastal osa kolhoosnikuid 35% võrra rohkem kui 1954. aastal, teraviljade keskmine saagikus tõusis 7 tsentnerilt 12 tsentnerile hektari kohta.

Ka Harju rajooni «Tuleviku» kolhoosis rakendati 1955. aastal teraviljade koristustöödel esmakordselt lisatasu maksmist: 3 kg teravilja ja 5 kg põhku koristustöödel väljatöötatud normipäeva kohta. Selle tulemuseks oli kolhoosnike tööaktiivsuse ja töötootlikkuse järsk tõus. Kui 1954. aastal võttis teraviljakoristamisest osa 63 kolhoosnikut, siis 1955. aastal oli see arv 124. Teraviljade keskmine saak hektarilt suurenes 8,5 tsentnerilt 12 tsentnerile, ühe tsentneri teravilja koristamiseks kulutati 1,3 normipäeva 2 normipäeva vastu 1954. aastal.

Antud lisatasu maksmise mooduse juures on vajalik eriti silmas pidada, et ei tekiks normipäevade raiskamist. Selleks on mõnedes kolhoosides, nagu näiteks Harju rajooni «Tuleviku» kolhoosis, kehtestatud normipäevade kulutamise limiit ühe hektari teravilja koristamisele ja lisatasu maksmine brigadiiridele on viidud sõltuvusse brigaadi poolt teraviljakoristamiseks kulutatud normipäevade hulgast, arvestatult 1 hektari kohta.

Et stimuleerida kolhoosnike regulaarset töötamist ühismajandis, selleks on paljudes vabariigi kolhoosides iga kol-

hoosniku poolt saadav lisatasu suurus seatud otsesesse sõltuvusse kolhoosniku üldisest tööaktiivsusest ühistootmisel. Selleks on kehtestatud kas tööpäevade või normipäevade miinimum iga kuu kohta, kusjuures üksnes kehtestatud miinimumi väljatöötamise puhul saab kolhoosnik lisatasu ettenähtud suuruses. Mõnedes kolhoosides on kehtestatud selline normipäevade miinimum peamiste põllutööde perioodide lõikes, mille täitmine on lisatasu saamise tingimuseks.

Rakvere rajooni «Valguse» kolhoosis kehtestati 1956. aastaks põllundusbrigaadide liikmeile kohustus töötada ühismajapidamises 24 tööpäeva kuus. Kui kolhoosnik ühe kuu jooksul ettenähtud tööpäevade miinimumi ei läida, saab ta heina-, teravilja- ja kartulikoristustöödel antavast lisatasust $\frac{1}{12}$ võrra vähem, kui ta tööpäevade miinimumi kahel kuul ei täida, siis on lisatasu $\frac{2}{12}$ ehk $\frac{1}{6}$ võrra väiksem jne.

Selline lisatasustamise moodus on osutunud kiirelt mõjuvaks kolhoosnike tööaktiivsuse tõstmise abinõuks, stimuleerides põllundusbrigaadide liikmeid juba aasta algusest peale teostama kvaliteetselt kõiki töid, mis on vajalikud kõrge saagikuse kindlustamiseks. Kui näiteks 1955. a. jaanuarikuus ei võtnud Rakvere rajooni «Valguse» kolhoosis ühistöödest osa 16 töövõimelist põllundusbrigaadi liiget, siis 1956. a. jaanuaris põhjuseeta töölt puudujaid ei olnud. 97-st ühistöödest osa võtnud kolhoosnikust töötasid 89 välja vähemalt ettenähtud 24 tööpäeva ja neist 60 inimest isegi 25—30 tööpäeva.

Lisatasu maksmine on mõjuv materiaalse stimuleerimise vahend ka tähtsamate põllumajanduslike tööde kiire ja parimatel agrotehnilistel tähtaegadel täitmise kindlustamiseks ja mitmesuguste kitsaskohtade ületamiseks kolhooside tootmistegevuses.

Põllukultuuride kõrge saagikuse kindlustamise üheks tähtsamaks abinõuks on kõigi põllutööde kiire ja agrotehniliselt õigetal tähtaegadel teostamine. Eriti oluline on seejuures koristustööde kiire läbiviimine. On teada, et tunduvad teraviljakaod tekivad just koristustööde venimise tõttu. Sellepärast on vajalik töö tasustamise abil kolhoosnikuid materiaalselt stimuleerida kõigi põllutööde kiireks ja õigeaegseks läbiviimiseks. Selles osas omab olulist tähtsust lisatasu suuruse diferentseerimine sõltuvalt põllutööde läbiviimise kiirusest.

Tartu rajooni «Tuleviku» kolhoosis on seda ülesannet

püütud lahendada lisatasu maksmise abil teraviljade koristustöodel töötavaile kolhoosnikutele sõltuvalt koristamise lõpetamise tähtaegadest. Teraviljade koristusperioodil maksti esimese 5 päeva jooksul lisatasuna 5 kg teravilja normipäevale, järgmise 5 päeva jooksul 3 kg ja järgmise 5 päeva jooksul veel 1 kg normipäevale. Tartu rajooni «Tuleviku» kolhoos lõpetas esimesena rajoonis — enne 1. oktoobrit — teraviljade koristamise ja peksu. Teraviljade saagikus tõusis 9,5 ts-lt 1954. aastal 12 ts-le 1955. aastal.

Meie vabariigi kolhoositootmise üheks tõsisemaks kitsaskohaks on nõrk kohalik loomakasvatuse söödabaas. Tugeva kohaliku söödabaasi loomine igas kolhoosis on meie vabariigi põllumajanduse edasise tõusu kindlustamise tähtsaim tingimus. Sellepärast on vaja praegu stimuleerida söödakultuuride kasvatamist, kasutades lisatasu maksmist kolhoosnikute materiaalse huvi tõstmiseks söödakultuuride kasvatamise vastu. Tartu rajooni «Tuleviku» kolhoosis näiteks otsustati 1955. aastal rakendada maisikasvatamisel lisatasu maksmist sõltuvalt maisi saagikusest: maisi haljasmassi saagikuse juures 200 ts/ha antakse iga 10 tsentneri pealt kolhoosnikutele lisatasuks 5 kg piima, saagikuse juures 200—300 ts/ha — 8 kg piima, saagikuse juures 300—400 ts/ha — 11 kg piima, saagikuse juures 400—500 ts/ha — 14 kg piima, saagikuse juures 500—600 ts/ha — 17 kg piima ja saagikuse puhul üle 600 ts/ha — 20 kg piima iga 10 tsentneri pealt.

Partei ja valitsuse poolt loodud soodsad tingimused töötasustamise progressiivsete vormide rakendamiseks kolhoositootmisel võimaldavad õigesti ellu viia töö järgi jaotamise sotsialistlikku põhimõtet kõigis Eesti NSV kolhoosides. V. I. Lenin rõhutas, et «... jaotamine on meetod, tööriist, vahend tootmise suurendamiseks.»¹ Töö ebaõige tasustamine, mis ei vasta kulutatud töö hulgale ja kvaliteedile ning ei sõltu töö tulemustest, rikub tulude jaotamise sotsialistlikku põhimõtet kolhoosides, nõrgendab kolhoosnikute materiaalset huvi ühistootmise arendamise vastu ja toob seega kahju kogu kolhoositootmise arengule.

¹ V. I. Lenin, Teosed, 32. kd., Tallinn, 1955, lk. 424.

c) Kolhoosnikute rahaline avansseerimine

Kolhoosnikute tööaktiivsuse ja nende materiaalsete huvide rahuldamise astme vahel on tihe side ja nad on üksteisest vastastikku sõltuvad. On teada, et kolhoosnikute isiklike materiaalseid huvisid saab rahuldada ainult artelli liikmete ühistööst osavõtu suurenemise alusel, kolhoosnikud aga omakorda töötavad paremini ja tootlikumalt siis, kui nad oma töö eest saavad küllaldaselt kõrget rahalist ja naturaalselt tasu. Seega tekib omapärane ring — mõlemad tegurid sõltuvad vastastikku teineteisest: et tõsta kolhoosnikute tööaktiivsust, on vaja suurendada nende töötasu, et suurendada kolhoosnikute tulusid, on vaja omakorda kindlustada nende aktiivne osavõtt ühistööst.

Selline olukord loob teatud raskused niisuguste kolhooside majandusliku tugevdamise alal, kus majapidamine on juba ammu laakil ja normipäevatasu madal. Kolhoosnikute materiaalse huvi suurendamist ühistootmise arendamise vastu tuleb niisugustes kolhoosides alustada kolhoosnikute isikliku tarbimise fondi jaotamise organiseerimisega nii, et ausalt töötavate kolhoosnikute tööaktiivsuse ja töötootlikkuse tõus leiaksid otseselt ja kiiresti peegelduse nende tulude tõusus. Niisuguseks efektiivseks mooduseks on kolhoosnikute regulaarne rahaline avansseerimine ühismajapidamises väljatöötatud normipäevade alusel.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja NLKP Keskkomitee määrusega 1953. aasta septembrist soovitati kolhoosidel rakendada kolhoosnikute rahalisel avansseerimisel sellist korda, mille järgi kolhoosnikutele antakse regulaarselt kogu aasta jooksul nende poolt väljatöötatud normipäevadele rahalise avansina umbes $\frac{1}{4}$ kolhoosi rahalistest vahenditest, mis laekuvad loomade ja loomakasvatussaaduste müügist. Rahalist avanssi soovitati anda vähemalt kord kvartalis normipäevadele, mis on välja töötatud ühismajandis eelneval kvartalil. Seda moodust kasutatakse paljudes meie vabariigi kolhoosides, kusjuures terves reas kolhoosides makstakse rahalist avanssi iga kuu.

Kolhoosnikute regulaarne avansseerimine kindlustab iga kolhoosniku poolt ühismajapidamisest saadavate tulude tihedama ja näitlikuma sõltuvuse tema tööaktiivsusest ühistootmisel ja kolhoosi ühismajandi taseme tõusust üldse. Sellepärast on avansseerimine üheks tõhusamaks kol-

hoosnikute tööaktiivsuse ja töödistsipliini tõstmise abinõuks kolhoosis.

Et kolhoosnikute regulaarne avansseerimine on üks tõhusamaid abinõusid mahajäänud kolhooside tõstmisel eesrindlaste tasemele eeskätt kolhoosnikute materiaalse huvi suurendamise alusel, seda näitab meile kujukalt Rapla rajooni «Pioneeride» kolhoosi kogemus. «Pioneeride» kolhoos oli veel 1953. aastal Rapla rajooni mahajäänumaid kolhoose. Selle peamiseks põhjuseks oli just madal töödistsipliin, kolhoosnikute vähene osavõtt tööst ühismajandis. Kõigi tootmisülesannete täitmisega hilineti. Agrotehniliste nõuete rikkumine tõi kaasa põllukultuuride madala saagikuse. Halvasti hoolitseti ka ühiskarja eest, mistõttu ka siin olid näitajad madalad. Kolhoosnikute avansseerimist ei rakerdatud. Esines raskusi isegi normipäevade eest saadava tasu väljamaksmise osas. Kolhoosi uue esimehe H. Karuse ees seisis raske probleem — millest alustada ühismajandi tugevdamist? Seda alustati kolhoosnikute materiaalse huvi tõstmisega kolhoosi ühismajapidamise arendamise vastu kolhoosnikute regulaarse avansseerimise teel. Kolhoosnikute avansseerimiseks kasutati 1954. aastal 25% loomakasvatusest saadud tuludest. Rahalist avanssi anti üks kord kvartalis — 1 rbl. 50 kop. normipäeva kohta. Samuti anti avansina 1 kg teravilja normipäeva kohta. Nii näiteks said kolhoosnikud Agnes Raud ja Koidula Prommik 1954. aastal esimese kolme kvartali jooksul avansina kumbki umbes 1000 rbl. raha ja 660 kg teravilja. Kuigi saadud avanss oli võrdlemisi tagasihoidlik, näitas see siiski, et kolhoosi juhatus pöörab tõsiselt tähelepanu kolhoosnikute materiaalse heaolu tõstmisele. See aitas tunduvalt tõsta töödistsipliini kolhoosis. Normipäevade väljatöötlus keskmiselt ühe töövõimelise kolhoosniku kohta tõusis 375 normipäevalt 1953. aastal 450 normipäevale 1954. aastal. Ühistöödest kõrvalehoidjaid enam ei olnud. Üle 400 normipäeva väljatöötanud töövõimeliste kolhoosnikute osatähtsus tõusis 37,8 protsendilt 46 protsendile. Tunduvalt tõusis tootlikkus. Maaharimine ja saagi koristamine toimus õigeaegselt ning juba üheainsa aasta jooksul saavutas kolhoos märgatavat edu. Viljasaagid suurenesid 1953. aastaga võrreldes kahekordseks. Nii saadi suvinisu 1953. aastal 6,14 tsentnerit, 1954. aastal aga juba üle 16 tsentneri hektarilt. Tunduvalt tõusis ka ühiskarja produktiivsus. Keskmise piima väljalüps ühe aastalehma kohta tõusis 1809 liitrit

2036 liitrini. Veelgi tundavamalt tõusis sealih tootmine. Kolhoosi edusammude ilmekaks tõenduseks on järgnevad võrdlevad andmed loomakasvatussaaduste toodangu kohta:

	1953. aastal	1954. aastal
toodetud piima põllumajandusliku maa 100 ha kohta (ts)	172,4	226,8
toodetud sealih 100 ha põllumaa kohta (ts)	6,76	36,55

Koos ühismajandi tugevnemisega kasvab ka kolhoosnikute normipäevatasu rahas rohkem kui poolteist korda ja natuuras umbes kaks korda.

Rapla rajooni «Pioneer» kolhoosi kogemus näitab, et regulaarse rahalise avansseerimise oskusliku rakendamise puhul võib ka mahajäänud kolhoos ühe aasta jooksul saavutada märkimisväärseid tulemusi.

Samuti hakkas Rakvere rajooni «Vapruse» kolhoosi juhatuse pärast NLKP Keskkomitee septembripleenumi otsuste avaldamist kolhoosnikutele välja andma igas kvartalis rahalist avanssi tulude arvel, mis laekusid loomakasvatusest. 1954. a. esimesel poolel anti siin kolhoosnikutele avansina üle 60 000 rubla. Iga kolhoosnik sai avansina normipäeva kohta 2 rbl. 30 kop., loomakasvatuses töötajad 4 rbl. 32 kop. Paljud loomakasvatavad said esimesel poolaastal rahalise avansina 2000—2500 rubla. Kolhoosnikute materiaalse huvi suurenemine ühistootmise arendamise vastu aitas kolhoosil lühikese ajaga tõusta esikohale rajoonis piima väljalüpsi alal. 1. oktoobrist 1953 kuni 1. oktoobrini 1954 saadi kolhoosis keskmiselt ühelt aastalehmalt 3163 kg kõrge rasvaprotsendiga piima, s. o. 5% võrra rohkem kui eelnenud loomakasvatusaasta jooksul.

Toodud andmed näitavad, et kolhoosnikute regulaarse igakvartalilise rahalise avansseerimise kord on ennast Eesti NSV kolhoosides täielikult õigustanud.

Veel suuremat majanduslikku efekti annab igakuine avansseerimine. Igakuine avansseerimine mõjutab veelgi tundavamalt kolhoosnikute tööaktiivsuse ja tootlikkuse tõusu ning on ühismajapidamise kiire tugevdamise efektiivseks abinõuks.

Igakuist avansseerimist rakendati esimesena 1950. aastal Sumski oblasti Šostkinski rajooni «Bolševiku» kolhoosis. Igakuine avansseerimine mõjutas tunduvalt kolhoosnikute tööaktiivsuse tõusu. Aasta jooksul keskmiselt ühe töövõime-

lise kolhoosniku kohta väljatöötatud normipäevade hulk kasvas 230 normipäevalt 1950. aastal 400 normipäevale 1953. aastal. Kolhoosnikute tööaktiivsuse pidev tõus ja ühismajapidamise kasv muutsid «Bolševiku» kolhoosi madala tootmistaseme ja madala normipäevatasuga kolhoosist kõrge tootlikkusega ja kõrge tulukusega sotsialistlikuks majandiks. Kolhoosi aastane rahaline tulu on ligikaudu 10 miljonit, keskmine kolhoosipere saab iga kuu avansina 500—700 rubla.

Igakuise regulaarse avansseerimise suurest efektiivsusest mahajäänud kolhoosi majandusliku taseme tõstmisel räägib ka Leningradi oblasti Kingissepa rajooni Dimitrovi-nimelise kolhoosi kogemus. Alles 1952. aastal oli Dimitrovi-nimeline kolhoos oblastis üks mahajäänumaid. Loomakasvatuse produktiivsus oli madal, kolhoosi rahalised tulud väikesed. Normipäevatasu oli madal. Oli vaja leida abinõusid selleks, et kiiresti tõsta inimeste materiaalet huvi ühistootmise arendamise vastu. Üks esimesi abinõusid, mida kolhoosi uus esimees J. Omeltšenko rakendas, oli kolhoosnikute süstemaatiline rahaline avansseerimine. Esimese avansina maksti kolhoosnikutele 1953. aasta märtsikuus 3 rbl. normipäeva kohta. Järgmise avansina anti maikuus 3 rubla 30 kopikat. Edasi aga mindi üle juba kolhoosnikute igakuisele avansseerimisele ja 1955. aastal isegi avansseerimisele iga kahe nädala tagant. Nii näiteks anti 1954. aastal avansina juba 10 rbl. normipäeva kohta. Kolhoosnikute regulaarne avansseerimine ja teiste ergutus-süsteemide rakendamine tõtsid kolhoosnikute huvi ühistootmise vastu ja kindlustasid nende tööaktiivsuse järsu tõusu. Kiiresti hakkas tõusma ühistootmise tase ja suurenesid kolhoosi tulud. Nii näiteks toodeti kolhoosis 1954. aastal liha kokku juba 70% võrra ja piima ligi 2 korda rohkem kui 1952. aastal; rahaline tulu kasvas ligemale 6 korda. Kõige ilmekama pildi Dimitrovi-nimelise kolhoosi kiirest arengust annavad tabelis 16 toodud andmed.

Eesti NSV kolhoosidest rakendas esimesena igakuist avansseerimist Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoos. Kolhoosi organiseerimise alguses, 1948. aastal, ei paistnud «Uus Elu» silma eriliste edusammude poolest. Paljudel kolhoosnikutel ei olnud usku planeeritud normipäevatasu reaalsusse. Kolhoosnikute materiaalse huvi suurendamiseks ühistootmise arendamise vastu rakendas kolhoosi juhatus alates artelli olemasolu kolmandast kuust kolhoosnikute

Võrdlevad andmed Dimitrovi-nimelise kolhoosi kohta

	Mõõtühik	1952. aastal	1954. aastal
1. Välja töötatud normipäevi keskmiselt ühe töövõimelise kolhoosniku kohta		340	470
2. Töövõimelistest kolhoosnikutest töötasid välja normipäevade miinimumist vähem normipäevi või üldse mitte	inim.	33	—
3. Töövõimelistest kolhoosnikutest töötas välja (%-des töövõimeliste koguarvust):			
a) üle 400 normipäeva	%	31,0	42,0
b) kuni 200 normipäeva	%	30,0	20,0
4. Piima väljalüps ühe aastalehma kohta		1281	2470
5. Piimatoodang 100 ha põllumajandusliku maa kohta	ts	147,0	285,0
6. Rahaline tulu	tuh. rbl.	544,5	3087,2
7. Rahaline tulu 100 ha põllumajandusliku maa kohta.	"	17,8	128,7

rahalist avansseerimist. 1948. aastast kuni siiani maksab kolhoos rahalist avanssi peaaegu iga kuu. Koos kolhoosi tulude kasvuga kasvab ka avansisumma suurus ühe normipäeva kohta. Kui 1948. aastal eraldati avansseerimiseks kolhoosnikutele 179 500 rbl. ja ühele normipäevale maksti avanssi 1,5 rbl., siis 1953. aastal kulutati avansseerimiseks juba 378 000 rbl. ja ühele normipäevale maksti avanssi 3 rbl. 1954. aastal suurenes avanss veelgi — maksti 3,5 rubla, IV kvartalis isegi 5 rubla ühe normipäeva kohta. Nii said IV kvartalis loomakasvatuse alal töötajad igaüks avansina keskmiselt 300 rubla, taimekasvatuse alal töötajad — 175 rubla. Kahtlemata on igakuine avansseerimine üheks mõjuvaks teguriks «Uue Elu» kolhoosnikute kõrge töödistsipliini ja ühistootmises kõrgete näitajate saavutamisel. Keskmiselt ühe töövõimelise kolhoosniku kohta välja-töötatud normipäevade hulk on tõusnud 344-lt 1950. aastal 447,6-le 1954. aastal. Töövõimeliste kolhoosnikute protsent, kes töötasid ühismajandis välja üle 400 normipäeva, on samade aastate jooksul tõusnud 23,6-lt 54-le, alla 200 normipäeva väljatöötanud töövõimeliste kolhoosnikute protsent aga langenud 22,8-lt 13-le töövõimeliste kolhoosnikute koguarvust. Pidevalt tõusevad kolhoosi tootmisalased näitajad, kasvab rahaline tulu.

Võrdlevad andmed Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosi kohta

	1951. aastal	1954. aastal
1. Piima 100 ha põllumajandusliku maa kohta (ts)	238,0	330,0
2. Piima aastalehma kohta (kg)	3059,0	3205,0
3. Sealiha 100 ha põllumaa kohta (ts)	30,0	51,5
4. Rahaline tulu 100 ha põllumajandusliku maa kohta (rbl.)	82 000	120 000

Praegu on kõigil Eesti NSV kolhoosidel võimalik üle minna regulaarsele igakvartalilisele ja isegi igakuisele avansseerimisele. Sellele aitavad tunduvalt kaasa partei ja valitsuse määrustega kehtestatud uus kolhooside avansseerimise kord loomakasvatussaaduste, kartuli ja köögivilja müümisel riiklikele varumisorganeile ja tarbijate kooperatsiooni süsteemile. Tarbijate Kooperatiivide Keskliidule on antud õigus kolhoosidele välja anda nendega sõlmitud kokkuostulepingu alusel ostetava kartuli ja köögivilja maksumusest avansina 25%; riiklikele varumisorganisatsioonidele on tehtud kohustuseks anda kolhoosidele igas kvartalis avansina kuni 30% piima ja liha maksumusest, mis kolhoosi poolt on lepingu järgi ette nähtud ära anda antud kvartalis. Alates 10. märtsist 1956 soovitatakse kolhoosidele NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega «Kolhoosnikute igakuisest avansseerimisest ja lisatöötasu maksmisest kolhoosides» anda kolhoosnikutele iga kuu avansina normipäevade eest vähemalt 25% kõigist ühismajapidamise harudest tegelikult saadud rahalistest tuludest ja 50% põllumajandussaaduste kontraherimise alusel, kokkuostu ja müügikohustuste korras avanssidena saadavatest rahasummadest. Kuna Eesti NSV kolhoosides on peamiseks tootmisharuks loomakasvatus, mille saaduste realiseerimine ja sellest saadavate tulude laekumine toimub regulaarselt kogu aasta jooksul, siis on meie kolhoosidel olemas võimalused ka kolhoosnikute regulaarseks rahaliseks avansseerimiseks.

Et kindlustada kõigis kolhoosides regulaarse avansseerimise rakendamist, soovitatakse kolhoosidele avada Riigipangas eriarve ja kanda sellele eriarvele 25% kõigist lae-

kunud tuludest, mis kolhoos saab oma majapidamise kõigist harudest ja 50% summadest, mis on saadud avanssidenä* põllumajandussaaduste kontraheerimise alusel ning müügikohustuste ja kokkuostu täitmise alusel. Sellelt eriarvelt võib kolhoos raha kasutada ainult kolhoosnike avansseerimiseks normipäevade alusel ja normipäevatasu maksmiseks. Eriarve avamine omab eriti suurt tähtsust kolhoosnike regulaarse avansseerimise kindlustamiseks majanduslikult veel nõrkades kolhoosides. Kolhoosnike avansseerimisel üldistest tuludest ei ole alati võimalik garanteerida avansi regulaarset maksmist plaanis ettenähtud sageduses ja suuruses, kuna üldiste maksuraskuste esinemise puhul ei jätku kolhoosil vahendeid kolhoosnike avansseerimiseks. Eriarve avamine garanteerib aga kolhoosnike regulaarse avansseerimise võimaluse igal juhul.

Sellele vaatamata, et eriarve avamine Riigipangas vastab kolhoosnike põhilistele elulistele huvidele ja on neile kasulik, kasutatakse Eesti NSV kolhoosides kolhoosnike avansseerimist eriarvelt veel vähe. Eesti NSV Põllumajanduse Ministeriumi andmeil ei olnud 1954. a. lõpul vabariigis 223 kolhoosil eriarvet Riigipangas loomakasvatussaaduste realiseerimise arvel laekuvate rahaliste vahendite eraldamiseks.¹

Selle otseseks tulemuseks on, et väga paljudes kolhoosides makstakse kolhoosnikele avansi tunduvalt väiksemal määral, kui see oleks olnud võimalik. Nii näiteks Rapla rajooni Juuru masina-traktorijaama piirkonna 12 kolhoosist oli 1954. aastal vaid kolmel kolhoosil² Riigipangas eriarved avansseerimiseks. Samuti maksid kõik Põltsamaa masina-traktorijaama piirkonna kolhoosid 1954. aastal avansi üldistest rahalistest tuludest. Kuid nendest ainult üks kolhoos — nimelt Mitšurini-nimeline kolhoos, kus aastane rahaline tulu oli üle 2 miljoni rubla, suutis kindlustada igakuise regulaarse avansseerimise ettenähtud suuruses. Kolhoosnikud said siin avansina normipäeva peale 6 rubla (lõplikul arvestusel maksti normipäeva kohta üle 12 rubla). Kõik teised, majanduslikult nõrgemad kolhoosid maksid avansi tunduvalt harvemini, ebaregulaarselt ning seejuures palju väiksemal määral, kui seda võimaldasid saadavad rahalised tulud. Nii näiteks kasutati Vorošilovi-

¹ «Sovetskaja Estonija» nr. 22, 27. jaanuarist 1955.

² Sealsamas.

nimelises kolhoosis 1954. aastal avansseerimiseks vaid 75 228 rubla ehk 14% loomakasvatusest laekunud tuludest (13% kolhoosi üldtuludest). Ühe normipäeva peale maksti avansina vaid 1,35 rubla võimaliku 2,5 rubla asemel. Selle tulemusena sai näiteks seatalitaja Helene Veimere 9 kuu eest väljatöötatud normipäevade alusel avansina vaid 877 rubla, kuna partei ja valitsuse poolt soovitatud avansseerimise korra rakendamise puhul oleks H. Veimere saanud avansina 1571 rubla. Samuti sai lüpsja Ella Elb avansina vaid 932 rubla võimaliku 1664 rubla asemel, lüpsja Salme Parin 540 rubla 964 rubla asemel jne.

Samasugust pilti pakuvad ka paljude teiste vabariigi rajoonide kolhoosid. Võru rajooni «Võidulipu» kolhoosis maksti kolhoosnikutele 1954. aasta jooksul rahalist avanssi vaid üks kord — 1. maiks väljatöötatud normipäevadele — põllundusbrigaadide töötajatele 50 kopikat ja farmide töötajatele 65 kopikat normipäeva kohta. Avansiks kasutati vaid 39 521 rubla ehk 17% loomakasvatusest laekunud summast, kuna ülejäänud 8%, mida oleks pidanud kasutatama avansseerimiseks, kulutati muuks otstarbeks.

Regulaarne rahaline avansseerimine omab suurt tähtsust kolhoosnikute materiaalse huvi tõstmisel ka sellise töömahuka kultuuri kasvatamise vastu, nagu lina. Kolhoosidele soovitatakse jaotada linakasvatamisel väljatöötatud normipäevadele kuni 50% rahalisest avansist, mida kolhoos saab lina müügi kontraheerimislepingu alusel. Kolhoosil on õigus saada kahel korral varumisorganeilt avansina 30% kontraheeritud toodangu maksumusest: 15% pärast linakülvi lõpetamist ja 15% pärast umbrohu kitkumise lõpetamist, kuid mitte hiljem kui 15. juulil. Lina-avansside andmine kahel korral — pärast külvi ja pärast umbrohu kitkumise lõpetamist — kindlustab kolhoosnikute materiaalse huvitatuse külvitööde kiire ja õigeaegse lõpuleviimise ning linataimede hooldamise suhtes.

Meie vabariigi kolhoosides kasutatakse suhteliselt vähe linakasvatuses töötavate kolhoosnikute avansseerimist lina kontraheerimislepingu alusel saadavatest avansisummadest. Nii näiteks Võru rajooni 23-st linakasvatuse kolhoosist kasutasid vaid mõned üksikud kolhoosnikute avansseerimist kolhoosi poolt saadavate lina-avansside arvel. Seejuures paljudes kolhoosides, nagu näiteks «Võidulipu» kolhoosis, ei saanud kolhoosnikud-linakasvatajad veel oktoobriski kätte linakasvatuse tuludest neile väljajagamisele kuulu-

vaid summasid. Kolhoosnikute huvi linakoristustööde vastu langes, linakoristustööd jäid laokile. See oli peamiseks põhjuseks, miks kolhoos, kus lina bioloogiline saak hinnati rahuldavaks või isegi heaks, sai tegelikult kõige madalama linasaagi rajoonis. Seda kogemust arvestades rakendas uus kolhoosi juhatus 1955. aastal kolhoosnikute avansseerimist, jagades linakasvatases väljatöötatud normipäevadele 50% lina kontraheerimislepingu alusel kolhoosile antavatest avansisummadest. Selle tulemuseks oli kolhoosnikute huvi tõus linakasvatamise vastu ja tunduvalt aktiivsem osavõtt linaharimistöödest.

Rahalise avansseerimise kõrval soovitatakse kolhoosidele maksta kolhoosnikutele avanssi ka natuuras.

Paljudes Eesti NSV kolhoosides rakendataksegi kolhoosnikute avansseerimist teraviljaga ja muude normipäevatasuks ettenähtud saadustega. Nii näiteks andis 1954. aastal enamus meie vabariigi kolhoose kolhoosnikutele teravilja-avanssi valitsuse määruses soovitatud korras — s. o. 15% ulatuses riigile antud teraviljakogusest. Nii näiteks anti Kose rajooni Lauristini-nimelises kolhoosis kolhoosnikutele 1. oktoobriks väljatöötatud normipäevade ulatuses avansina 500 g teravilja (rukist) ühe normipäeva kohta, Tartu rajooni «Tuleviku» kolhoosis 800 g, Võru rajooni Akadeemik Viljamsi nimelises kolhoosis 1 kg jne. Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoosis on 1. oktoobri seisuga pidevalt antud avansina peale teravilja ka 1—2 kg kartuleid normipäeva kohta. Harju rajooni «Rahva Võidu» kolhoosis maksti 1954. aastal oktoobrikuus avansina peale 1 kg teravilja normipäeva kohta ka 3 kg kartuleid, s. o. ühe normipäeva lõplikuks tasuks ettenähtud ulatuses.

Et tõsta kolhoosnikute huvi söödavarumise vastu ja kindlustada kolhoosnikute isiklikus valduses olevat produktiivkarja koresöödaga, selleks on vaja organiseerida ka normipäevatasuna ja lisatasuna väljaandmisele kuuluva heina ja põhu andmist kolhoosnikutele avansi korras, s. o. juba heinakoristusperioodil.

Nagu näitavad eespool toodud andmed, ei kasutata meie vabariigi kolhoosides veel kaugeltki täielikult kõiki võimalusi kolhoosnikute regulaarseks avansseerimiseks. Puudusi avansseerimise süsteemi rakendamisel esineb sagedamini just majanduslikult nõrkades kolhoosides. See näitab, et meie vabariigis ei hinnata veel õigesti kolhoosnikute regulaarse avansseerimise kui mahajäänud kolhooside majan-

dusliku ja organisatsioonilise tugevdamise abinõu tähtsust. Kolhoosnike regulaarne avansseerimine kindlustab kolhoosnike isiklike tulude süstemaatilise laekumise vastavalt nende poolt väljatöötatud normipäevadele. Regulaarne avansseerimine loob vahetu seose tehtud töö ja selle tasu vahel ning toob ilmekalt esile kolhoosnike poolt ühismajapidamisest saadavate tulude suuruse otsese sõltuvuse nende poolt ühismajapidamisse paigutatud töö hulgast ja kvaliteedist. Seega on avansseerimise süsteem kolhoosnike tööaktiivsuse tõstmise efektiivseks ja kiiresti mõjuvaks vahendiks.

Partei ja valitsuse poolt soovitatud kolhoosnike igakuise avansseerimise süsteem peab leidma kõige laialdsemat rakendamist Eesti NSV kolhoosides.

3. Materiaalse huvitatuse printsiip ja kolhoosnike isiklik abimajand

Kolhoosnike materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste rahuldamine sõltub eelkõige ja otseselt kolhooside ühismajapidamise arengust, kolhoosnike tööaktiivsusest ühistootmisel. Kolhooside ühismajapidamised oma praegusel arengutasemel pole aga veel võimelised täielikult rahuldama kolhoosnike kõiki isiklike vajadusi. Sellepärast on kolhoosnike isiklike vajaduste parema rahuldamise eesmärgil vajalik kolhoosniku väikese isikliku abimajandi olemasolu. Iga üksiku kolhoosipere isiklik abimajand on väike üksus. Kuid oma kogumassis meie suurel maal omavad miljonid sellised abimajandid küllaltki tunduva osatähtsuse kolhoosnike tarbimisbilansis ja on oluliseks täiendavaks allikaks elanikkonna varustamisel rea toidukaupadega. On teada, et 1953. aastal oli Nõukogude Liidus isiklikus valduses rohkem kui 16 miljonit lehma.

Isikliku abimajandi küsimus omab suurt tähtsust kolhoosnike isiklike huvide õigel ühendamisel kolhoosi ühiskondlike huvidega ja kolhoosi ühismajapidamise arendamisel. Isiklik abimajand on tihedalt seotud kolhoosi ühismajandiga ja sõltub sellest. Õiguse omada isiklikku abimajandit annab kolhoosnikule tema aktiivne osavõtt kolhoosi ühistootmisest. Antud kolhoosi maal asuvaid isiklike abimajandite maatükke võivad kasutada ainult selle kolhoosi liikmed. Kolhoosipere isiklik abimajand on allutatud

ühismajapidamise huvidele ja on lubatud kui üks kolhoosnikute isiklike huvide ühiskondlike huvidega ühendamise tähtsaid vorme.

Kollektiivmajapidamise sisult sotsialistlik artellivorm ei ole kokkusobitav ei kolhoosniku isikliku abimajandi liigse paisutamisega ühismajapidamise arvel ja selle kahjuks ega samuti ka kolhoosi liikmete isiklike materiaalsete huvide mahasurumisega.

Ebaõige, hoolimatu suhtumine kolhoosnikute abimajandisse võib ainult õõnestada põllumajandusliku artelli alust — isiklike ja ühiskondlike huvide õiget ühendamist, negatiivselt mõjutada kogu kolhoositootmise taset ja vähendada elanikkonna toiduainetega varustamise allikaid. «Ainult need inimesed, kes ei mõista partei poliitikat, Nõukogude riigi poliitikat,» ütles sm. Hruštšov oma ettekandes NLKP Keskkomitee septembripleenumil, «võivad mõelda, et produktiivloomade pidamine kolhoosnikute isikliku omandina põllumajandusliku artelli põhikirjas ettenähtud normide piires kujutab endast mingisugust ohtu sotsialistlikule korrale. Samuti tuleb teha lõpp eelarvamusele, nagu oleks töölisel ja teenistujal häbi omada isiklikke loomi.»¹

Loomakasvatuse probleemi lahendamise peamiseks teeks meie maal oli ja jääb ühisloomakasvatuse arendamine. Saabub aeg, mil ühisloomakasvatuse areng saavutab sellise taseme, mille juures kolhoosnikute isiklikud vajadused loomakasvatussaadustele rahuldatakse täielikult kolhoosi ühismajapidamise poolt. Siis ei ole kolhoosnikule kasulik omada kariloomi isiklikus omanduses. Kuid seni, kuni meil sellist olukorda pole, on kariloomade olemasolu kolhoosiperede isiklikus omanduses toeks ühisloomakasvatusele ja järelikult kasulik nii kolhoosnikutele kui ka kolhoosidele ja riigile.

NLKP Keskkomitee septembripleenum soovitas lõpetada kolhoosnikute isiklikku majapidamisse põlastava suhtumise praktika. Valitsuse poolt uue põllumajandusmaksu vastuvõtmine, riiklike müügikohustuste normide vähendamine abimajandilt, eelnevate aastate võlgnevuse kustutamine — kõik see lõi soodsad tingimused loomakasvatuse arenguks kolhoosnikute isiklikus abimajapidamises. Kuid selle kõrval on vaja ka kolhoosis endas osutada rohkem tähelepanu kolhoosnikute abistamisele nende isikliku abimajandi liinis.

¹ N. S. Hruštšov, «NSV Liidu põllumajanduse edasiarendamise abinõudest», Tallinn, 1953, lk. 26.

Oigesti tehakse neis vabariigi kolhoosides, kus abistatakse kolhoosnikuid loomade muretsemisel, isikliku aiamaa kündmisel, transpordivahenditega jne. Lahendades ühisloomakasvatuse söötadega varustamise küsimust on vaja hoolitseda ka selle eest, et kolhoosil oleks söötasid ka väljaandmiseks normipäevadele kolhoosnikute isiklike loomade jaoks. See aitab tunduvalt kaasa kolhoosnikute huvi suurendamisele kolhoosi söödabaasi loomise vastu.

Nii näiteks Pärnu-Jaagupi rajooni «Võidu» kolhoosis varustatakse kolhoosipered isikliku lehma ületalvepidamiseks vajaliku söödaga kolhoosnikute ühistööga varutud heintest, põhust ja silost kolhoosi lehmadega ühise söödaraatsiooni järgi. Kolhoosipered varustatakse söödaga tingimusel, kui perekonnapea töötab nii heinatööde kui ka viljakoristusperioodil välja nendeks perioodideks kehtestatud normipäevade miinimumi. Kolhoosnikud, kes töötavad nimetatud töodel välja vähem normipäevi, saavad ka sööta vähem, vastavalt kolhoosis väljatöötatud määradele. Vanade ja haigete kolhoosnikute isiklike loomade jaoks antakse koresööt toetusena. Samaaegselt on kolhoosnikutele keelatud individuaalne heinakoristamine isiklikele loomadele.

Kose rajooni Lauristini-nimelises, Rapla rajooni «Uue Elu» ja paljudes teistes kolhoosides toimub juba rea aastate jooksul kolhoosnikute isikliku abimajandi saaduste realiseerimine ühiselt, kolhoosi transpordivahenditega ja kolhoosi turustajate kaudu, komisjonimüügi alusel. Selline moodus säästab kolhoosnikute aega ja vabastab tunduvalt tööjõudu osavõtuks kolhoosi ühistöödest. Seejuures abistatakse toodangu realiseerimisel vaid neid kolhoosnikuid, kes regulaarselt võtavad ühistööst osa. Kolhoosnikud, kes põhjuseta ei ilmu tööle, kaotavad teatud ajaks oma saaduste realiseerimise õiguse kolhoosi kaudu.

Oigesti mõistetud ja kasutatud abimajandiga seotud kolhoosnikute isiklikud huvid on toeks kolhooside ühismajapidamise arengule. Selle kõrval on aga vaja ka hoiduda NLKP Keskkomitee septembripleenumi otsuse moonutamisest. Kolhoosnikute isiklikku abimajandit hakati mõningatel juhtudel paisutama kolhoosi ühismajandi kahjuks. Mõningate kolhoosnikute püüe laiendada oma isiklikku abimajandit üle põllumajandusliku artelli põhikirjas ettenähtud suuruse võib viia nende sideme nõrgenemisele kollektiiviga ja nende huvi langusele ühistootmise arendamise

vastu. Inimesed, kes asuvad sellele teele, töötavad harilikult kolhoosis välja vähe normipäevi ja kisivad ühismajapidamise taset tagasi. Paljudes Peipsi-äärsete rajoonide põllumajanduslikes artellides esineb selline nähe, kus kolhoosnikute isiklikku abimajandit on paisutatud kolhoosi ühismajapidamise arvel. Kolhoosnikute peatähelepanu on pööratud köögivilja kasvatamisele isiklikul aiamaal. Suur osa neist köögiviljadest müüakse nii Eesti NSV linnade kui ka Leningradi turgudel. Kolhoosnikud võtavad ühistöödest vähe osa.

Nii näiteks Mustvee rajooni EKP V Kongressi nimelises kolhoosis moodustas ühe töövõimelise kolhoosniku kohta keskmiselt väljatöötatud normipäevade hulk 1953. aastal 88,8 normipäeva, 1954. aastal — 93,6 normipäeva. 1953. aastal ei võtnud 52 töövõimelist kolhoosnikut üldse ühistootmisest osa. 1954. aastal töötasid 315 töövõimelisest kolhoosnikust 280 kolhoosnikut välja vähem kui 200 normipäeva. Isiklike ja ühiskondlike huvide õige ühendamise printsiibi jämeda rikkumise tulemusena jäi kolhooside ühistootmine laokile. 1954. aastal oli kolhoosil põllumajandusliku maa iga 100 ha kohta vaid 4 veist, sealhulgas 2 lehma. Piimatoodang ühe aastalehma kohta langes 1224 liitrilt 1951. aastal 946 liitrile 1954. aastal. Rahaline tulu 100 ha tulundusmaa kohta oli 1953. aastal vaid 11 201 rbl., 1954. aastal isegi kõigest 8250 rbl.

On vaja märkida, et sageli on aga kolhoosnikute isikliku abimajandi ebanormaalne suurendamine, selle muutmine abimajandist põhimajandiks kolhoosnikute materiaalse huvitatuse printsiibi rikkumise otseseks tulemuseks kolhoosi ühistootmise ja kolhoosnikute töö tasustamise organiseerimisel. Sageli on see ka kolhoositootmise ebaõige planeerimise tulemuseks. Nii näiteks ei arvestatud paljude Peipsi-äärsete rajoonide kolhooside külvipindade planeerimisel soodsate pinnaseliste ja kliimatiliste tingimuste olemasolu ja elanikkonna kogemusi köögiviljade kasvatamiseks. See oli üks peamisi põhjusi, miks neis rajoonides majanduslikult kasulik köögiviljakasvatus koonduis kolhoosnikute isiklikele aiamaadele.

Kuid peale selle on olemas ka veel üksikuid kolhoosnikuid, kes pole vabanenud eraomanduslikest igandeist ja eelistavad vaadata oma isiklikule abimajandile kui põhilisele. Nendele kolhoosnikutele muutub kolhoos abimajandiks. Ei tohi mingil juhul leppida selliste hädaohtlike ja

mahajäänud meeleoludega. Kolhoosniku isiklik abimajand on seotud majapidamise artellivormiga ja tuleneb täielikult ainult sellest. Õiguse omada isiklikku abimajandit annab kolhoosnikule tema aktiivne osavõtt kolhoosi ühistootmisest. Uus põllumajandusmaksu seadus näeb otseselt ette, et kolhoosnikute majapidamistele, kelle liikmed ei töötanud eelneval aastal ilma mõjuva põhjuseta ühistootmisel välja normipäevade kohustuslikku miinimumi, on põllumajandusmaks 50% võrra kõrgendatud.

Samuti antakse NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega «Põllumajandusliku artelli põhikirjast ning kolhoosnikute initsiatiivi edasisest suurendamisest kolhoositootmise organiseerimisel ja artelli asjade juhtimisel» kolhoosidele õigus määrata igale kolhoosiperele õueaiamaa suurus sõltuvalt selle pere töövõimeliste liikmete osavõtust artelli ühismajapidamises. Õueaiamaa suuruse määramisel soovitatakse lähtuda sellest, et nendel kolhoosnikute perekondadel, kus on töövõimelisi kolhoosnikuid, kes ei tööta kolhoosis või kes ei võta küllaldaselt oma tööga osa artelli ühismajapidamisest, oleksid väiksemad õueaiamaad kui nendel kolhoosnikutel, kes töötavad kolhoosis kohusetundlikult.

Mahajäänud kolhoosnikutele on vaja selgitada, et väikese isikliku abimajandi ja individuaaltootmise alusel ei saa nad oma isiklike vajadusi kuigi tunduval määral rahuldada. Kolhoosnikute püsivalt kasvavate materiaalse ja kultuuriliste vajaduste maksimaalset rahuldamist võib kindlustada ainult sotsialistliku kolhoosliku suurtootmise püsiva kasvu alusel. Sellepärast kõigi kolhoosnikute aktiivne osavõtt ühismajapidamisest vastab eelkõige nende endi põhilistele isiklikele materiaalsetele huvidele.

KOKKUVÖTE

Kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse poolt on välja töötatud sotsialistliku põllumajanduse edasise tõusu laialdane programm. Hoolitsedes pidevalt rasketööstuse kui Nõukogude riigi majandusliku aluse arendamise eest, on partei ja valitsuse poolt mobiliseeritud tunduvad jõud ja vahendid ka sotsialistliku põllumajanduse edasiseks arendamiseks. Tunduvalt on suurendatud kolhoositootmise materiaal-tehnilist baasi. Masina-traktorijaamadesse ja

kolhoosidesse on suunatud juhtivate töötajate ja spetsialistide kvalifitseeritud kaader. On kehtestatud põllumajanduses uus planeerimise süsteem, mis ergutab kolhooside ja kolhoosnikute loovat initsiatiivi kolhoositootmise arendamisel. Partei ja valitsuse otsuste alusel on tarvitusele võetud abinõud kolhooside ning kolhoosnikute materiaalse huvi suurendamiseks põllumajandussaaduste tootmise vastu.

Kolhoositootmise kõigi harude tõusu saavutamiseks on vaja järjekindlalt ellu rakendada materiaalse huvitatuse printsiipi kõigis kolhoosides ja masina-traktorijaamades.

Üheks tähtsamaks küsimuseks Eesti NSV kolhooside majanduslikus ja organisatsioonilises töös on normipäeva rahalise ja naturaalse tasu suurendamine. Normipäevatasu suurendamisel on põhiline tähtsus kolhoosnikute materiaalse huvitatuse tõstmisel kolhoosi ühistootmise arendamise vastu, kolhoosnikute tööaktiivsuse ja tootlikkuse suurendamisele ühistootmises.

Sotsialistliku ühiskonna üheks tähtsamaks seaduspärasuseks, mis otseselt sotsialismi põhilise majandusseaduse nõudeist tuleneb, on töötajate isikliku tarbimise fondi suurendamine koos tootlikkuse ja kogu ühiskondliku tootmise kasvuga ja selle alusel. Järelikult peab ka kolhoosis tootlikkuse tõusule ja ühistootmise kasvule kaasnema kolhoosnikute normipäevatasu suurenemine. Sellega saavutatakse ühiskondlike ja isiklike huvide õige ühendamine kolhoosis — kolhoosnikute materiaalne heaolu tõuseb koos kolhoositootmise kasvuga, kolhoosnikud on kolhoositootmise arendamisest materiaalselt huvitatud.

Normipäevatasu suurendamine sõltub peale ühistootmise kasvu eeskätt kolhoosi vahendite ja ressursside otstarbekast ja kokkuhoidlikust kasutamisest, kolhoosi tulude õigest jaotamisest. Tunduvad reservid normipäevatasu tõstmiseks peituvad kokkuhoiurežiimi juurutamises kolhoosides, ebamajanduslikkuse likvideerimises kolhoosi ühismajapidamises.

Kolhoosnikute isikliku materiaalse huvitatuse printsiibi kasutamise edukus kolhoositootmise arendamisel sõltub tunduval määral sellest, kuivõrd õigesti ja vastavalt töö järgi jaotamise majandusseaduse nõuetele on organiseeritud töö tasustamine kolhoosis. Kolhoosnikute töö õiglase tasustamise kindlustamiseks on vaja eelkõige, et normipäev saaks igas põllumajanduslikus artellis tõeliselt õigeks

iga kolhoosniku poolt ühistootmises tehtud töö hulga mõõduks ja sellele vastavalt iga kolhoosniku isiklike tulude suuruse määraks kolhoosi tuludes. Kolhoosides on vaja laialdaselt rakendada partei ja valitsuse poolt soovitatavat progressiivsemat tulude jaotamise süsteemi, mille juures töö tasustamine toimub otseses sõltuvuses töö lõpptulemustest, brigaadi, lüli või üksiku kolhoosniku poolt tegelikult saadud põllumajandustoodangust. Tunduvat osa kolhoosnikute huvi suurendamisel kolhoositootmise arendamise vastu etendab lisatasu maksmine kolhoosnikutele plaaniliste ülesannete täitmise ja ületamise eest.

Kolhoosnikute tööaktiivsuse tõstmise mõjusaks abinõuks on kolhoosnikute regulaarne igakvartaliline, eriti aga igakuine rahaline avansseerimine, mis kindlustab kolhoosnikute isiklike tulude suuruse sõltuvuse nende tööaktiivsusest ühistootmisel ja ühistootmise kasvust üldse.

Suurt tähtsust kolhoosnikute materiaalse huvitatuse tõstmisel kolhoosi ühismajapidamise arendamise vastu ning ühiskondlike ja isiklike huvide õige ühendamise kindlustamisel kolhoosis omab õige suhtumine kolhoosnikute isiklikku abimajapidamisse, mis on kolhoosnikute isiklike tulude täiendavaks allikaks. Sellepärast on vaja ühistootmisest korralikult osa võtvatele kolhoosnikutele osutada igakülgselt abi nende isikliku abimajapidamise arendamisel.

Materiaalse huvitatuse printsiibi edukaks rakendamiseks Eesti NSV kolhoosides on vaja partei ja valitsuse poolt soovitatud kõikide abinõude kompleksset teostamist. Põllumajandussaaduste külluse loomine on tähtis üldrahvalik ülesanne, mille täitmine viib meie maa majanduse edasisele õitsengule, kogu nõukogude ühiskonna materiaalse ja kultuurilise taseme tõusule. Partei poolt püstitatud üldrahvaliku ülesande eduka täitmise reaalseks aluseks on miljonite kolhoosnikute ja masina-traktorijaamade ning sovhooside töötajate töö. Sellepärast peab kolhooside, kolhoosnikute ja masina-traktorijaamade töötajate materiaalse huvitatuse printsiibi järjekindel rakendamine saama kolhoositootmise edasise tõusu ja meie maa põllumajandussaadustega varustamise suurendamise mõjuvaks teguriks.

Rbl. 1.50

A-21078
E

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00366547 0